

zenekar

2008/1

A Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetségének, valamint a Magyar Zeneművészek és Táncművészek Szakszervezetének közös lapja.

XV. évfolyam 1. szám

<http://www.hungorchestras.com/>

- A Pannon Filharmonikusok megújulásának harmadik szakasza
- Megemelt támogatással a MÁV Szimfonikusok
- Mikortól öreg egy muzsikusz?

A KULTÚRPONT IRODA hírei

4

KALENDÁRIUM

5

ZENEI KÖZÉLETÜNK

„Szeretnénk, ha Pécs felkerülne a komolyzene térképére”

A Pannon Filharmonikus Zenekar tavaly megkapta az Európai Kulturális Fővárosa – Pécs 2010 (EKF) utazó nagykövete címet, emellett pedig területi Prima díjas lett, így idén már automatikusan jelölik a társulatot a Prima Primissima-ra is. Folytatódik hát az együttes sikersorozata, s bár Pécs városa nehéz gazdasági helyzetben van, a zenekart nem sűjtják anyagi megszorítások. *(Réfi Zsuzsanna)*

„Nem engedjük, hogy a fűnyíró-elv érvényesüljön”

Arról, hogy hogyan látja Pécs város vezetése a Pannon Filharmonikus Zenekar működését, feladatait, s hogyan vélekednek a holland kulturális utasé, Jan Kennis kritikáiról, melyeket az EKF-projekttel kapcsolatban fogalmazott meg, Gonda Tibor alpolgármester beszélt. *(Réfi Zsuzsanna)*

Kettős szerepben a Debreceni Filharmonikusok

Minden téren megállja a helyét a Debreceni Filharmonikus Zenekar, amely túl van az első teljes, a Kodály Kórusral közös évadján. Bár akadna fejleszténi való a hangszerállományon és több pénzből a koncerteket is tovább színesíthetnék, az együttesek nem panaszkodhatnak: elkerülte őket a leépítési hullám, és a fenntartó önkormányzat gondosságának hála kijönnek a nekik juttatott támogatásból. Az együttesek közös munkájáról, távoli és közelebbi tervekről az igazgatót, Herboly Domonkost kérdeztük. *(Bilkei Éva)*

Derűsebb újjévkedés a MÁV Szimfonikusoknál

A zenekarok háza táján mostanában már-már megszokottá vált leépítések, racionalizálás és elbocsátások közepette üditő kivételt képez a MÁV Szimfonikus Zenekar támogatásában bekövetkezett változás, az együttesnek ugyanis a következő évre csaknem huszonkét százalékkal, 50 millió forinttal emelte meg támogatását a fenntartó. *(Bilkei Éva)*

„A Rádiózenekar együttese jelenleg Csipkerózsika-álmukat alusszák”

Boldoghy Kummert Péter éppen azon a stratégián dolgozik, amely reményei szerint segít majd abban, hogy a Magyar Rádió Zenei együttese a jelenleginél jobb helyzetbe kerüljenek. Elképzeléseiben fontos szerepet kap az együttműködés más művészeti intézményekkel, szeretné, ha a Rádiózenekarnál rendszeressé válna a műhelymunka és a kamarakoncertezés, s kiváló hangversenyeken bizonyítanák be, hogy mennyit érnek. Boldoghy Kummert Péter nem tartja magát radikális embernek, de úgy véli, néhány kellemetlen intézkedésre szükség lesz. *(Réfi Zsuzsanna)*

Három munkabizottság dolgozik az előadóművészi törvényen

Magi István a produkciók minőségét javulását és közönségnövekedést vár a szabályozástól *(Réfi Zsuzsanna)*

„Végre lesz egy törvény, amelyben szerepel a zene szó”

Victor Máté bízik az új szabályozásban, amely kizárja a szubjektív döntéseket, a lobbizást *(Réfi Zsuzsanna)*

KRITIKA

19

A Budafoki Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar, a Budapesti Filharmoniai Társaság Zenekara, az Óbudai Danubia Zenekar, a MÁV Szimfonikus Zenekar és a Nemzeti Filharmonikus Zenekar hangversenyeiről. *(Fittler Katalin)*

Egy salzburgi koncertsorozat tanulságai

Már a nyári Salzburgi Ünnepi Játékok idején szerepelt a sajtótájékoztatók dossziéiban egy decemberi rendezvény. A közlemény a december 19-e és 23-a között megrendezett BEETHOVEN DELIRIUMra hívta fel a figyelmet. Egyvalamiről azonban valamennyi beharangozó megfélekedett, s ez Beethoven születésnapja. Pedig amikor a dirigens „karácsonyi ajándékként” aposztrofálták a koncertsorozatot, hozzábiggyeszthették volna ezt a további „aktualitást” is, még akkor is, ha 2007-ben nem kerek számú volt a születésnapj évforduló. *(Fittler Katalin)*

22

ZENETÖRTÉNET

Reményi Ede hegedűművész életrajza (2. rész)

1828. január 17-én született Miskolcon a világhírű hegedűművész, Reményi Ede. A XIX. századi magyar zenekultúra utazó nagykövete volt. A zene csodás hatalmával más szomszéd népek velünk ellenséges érzületét is egy csapásra lelkes barátsággá változtatta át. Nemcsak azáltal hatott, hogy a magyar dalokon kívül az illető nép dalait is mindenütt felvette műsorába, amelyeket rendkívüli tanulmányosságával ott ad hoc elsajátított, hanem jótékonyágával is. Ő ugyan, főleg magyar nemzeti célokra, egy egész vagyont, jövedelmének nagy részét áldozta, de jótékony célra szentelte egyik-másik hangversenyét másutt is. *(Reményi Ferenc írását közreadja Rakos Miklós)*

23

Leopold Stokowski és „trükkjei”

2007 nemcsak Toscanini-, hanem Leopold-Stokowski év is. Április 18-án ünnepelné 125. születésnapját, szeptember 13-án volt a 30. halálzási évfordulója. A berni zeneszerzővel és karmesterrel, Matthias Bamert-tel, aki nemzetközi karrierjét Stokowski asszisztenseként kezdte, Herbert Haffner emlékezik.

29

Stokowski és Kodály

Testvérpárunkból átvett cikk sajnos nem tesz említést Kodály Zoltánról, aki ugyancsak 125 éve született, és zenetörténeti érdekesség, hogy Stokowski 1967-ben Budapesten vendégszerepelt, és az általa vezényelt Hány János szvit felvételénél a szerző is jelen volt! Élményeiről akkor a Magyar Rádió riportereinek, Herskovits Pálnak nyilatkozott.

32

MŰHELY

KÖZÖNSÉG-UTÁNPÓTLÁS – Miért járunk hangversenyre

A zenekarok jövője a közönség jövőjétől függ. Ennek megfelelően a zenekarok mindennapjaiban a professzionális marketing egyre több szerephez jut, hogy ezáltal a holnap publikumát, azaz a koncertre iránti jövőbeni igényt biztosítsa. Egy új tanulmány, a marketing-tudomány egy viszonylag fiatal ágazatának – a vásárlói magatartás-kutatás – szempontjából vizsgálta a témát. *(Tilman Fischer)*

33

EGÉSZSÉG – Öreg és gyenge?

Németország mélyreható demográfiai átalakuláson megy keresztül. Az átlagéletkor növekszik, a lélekszám erősen csökken. Sok zenekar nemcsak külső megnyilvánulásában célozza meg az ifúságot, de belső személyzeti politikájában is a fiatal muzsikusokra számít elsősorban, mivel azt gondolja, hogy azok nagyobb teljesítőképességgel rendelkeznek, mint idősebb kollegáik. De valóban csökken a teljesítőképesség egy naptári határpont elérésével? *(Thomas Schmidt-Ott)*

36

REJTVÉNY

HANGVERSENYNAPTÁR

A kultúrák közötti párbeszéd európai éve 2008 Magyarországon: Muzsika minden mennyiségben

Nem panaszkodhatnak idén a zenebarátok: az Európai Unió „A kultúrák közötti párbeszéd európai éve – 2008” programjának természetesen a zenei rendezvények is részei. A tematikus év programsorozatának bazai koordinátora a KultúrPont Iroda. Egész évben egymást követik majd a zenei megmozdulások a kórus- és összművészeti fesztiváloktól a világzenei produkciókon át a több műfajnak helyet adó szabadtéri rendezvényekig.

Már februárban kezdetét veszi a **One World Project – interkulturális programsorozat**, ekkor rendezi ugyanis a projektet szervező Tilos Rádió az első ún. World Partyt Budapesten, amelyet azután még hét követ a sorban, a fővároson kívül a nagy egyetemi városokban (Szegeden, Debrecenben és Pécsen) is. A tematikus rendezvényeken minden alkalommal a világ más és más tájegységével ismerkedhetnek meg az érdeklődők: a Távol- és a Közel-Kelet, India, Ausztrália, Afrika, a Karib-szigetek, Latin-Amerika, a Földközi-tenger vidéke, Európa és külön Közép-Európa mutatkozhat be a hagyományos és a modern zene, a tánc, a képzőművészet, a konyhaművészet, filmvetítések és fotókiállítások segítségével. A World Partyt Tematikus Napok kísérik a Tilos Rádióban, melyek keretében az adott régió jelenével és múltjával, 21. századi politikai és gazdasági helyzetével, valamint kultúrájával kapcsolatos interjúk hangzanak el. A műsor este élő közvetítéssel jelentkezik a World Party helyszínéről, amelyet az interneten keresztül is nyomon követhetnek az érdeklődők. Július 9. és 13. között – a Dévaványai Nemzetközi Dobfesztivál és Világzenei Találkozó keretében – egy szabadtéri vidéki strandra költöztetik a projektet. A Nagy- és a Kiszínpadon világzenei és táncelőadások lesznek, a Világfaluban egy-egy országhoz, illetve kultúrához kapcsolódó kiállítások, vetítések és workshopok várják az érdeklődőket, a Világkonyha – amint az sejthető – a kulináris élvezetek terepe lesz, a Szabadegyetemen elsősorban globális témákat járnak körül a szakértők, míg a Civil Faluban a fesztivál szellemiségével rokon civil szervezetek mutathatják be tevékenységüket. A projekt információs hátterét egy honlap adja, ahol közzétesik a Tilos Rádióban elhangzott beszélgetéseket, és itt lesz elérhető az a tudásbázis is, amely a Tematikus Napon érintett témákhoz kapcsolódó cikkek linktárát tartalmazza.

A nyári kóruszenei programcsokor első „virága” a **XVIII. Kodály Zoltán Nemzetközi Gyermekkoros Fesztivál**, amelynek Komló ad otthont 2008. június 20. és 22. között. A kodályi

alap gondolat – „Legyen a zene mindenkié!” – jegyében megrendezett találkozón a fellépő kórusok mellett fiatal népzeneészek és néptáncosok tehetnek tanúbizonyságot Kodály Zoltán életművének maradandósága mellett.

Ugyancsak a kórusmuzsikához kapcsolódik az a program, amelyet Debrecenben tartanak 2008. július 27. és 31. között. **A kóruszene szerepe és lehetőségei a kultúrák közötti párbeszédben és a megbékélésben** című rendezvény találkozási lehetőséget kínál a nemzetközi zenei szakértőknek, valamint a kisebbségi kulturális, etnikai és vallási meg nem értéstől szenvedő európai térségek karnagyainak, zenepedagógusainak és kórusainak. A volt Jugoszláviából, Észtországból, Ciprusról, Írországból és Magyarországról más-más típusú – gyermek-, ifjúsági, templomi, vegyes- és egynemű – karok vesznek részt az eseményen. A műhelyfoglalkozásokat nemzetközi szakértelmű vezetők, akik olyan módszereket próbálnak ki az együtteseken, amelyek a zene és a hozzá kapcsolódó tevékenységek (pl. a mozgáskultúra) segítségével oldják fel az egymás közti meg nem értést. A résztvevő karok koncerteken adnak ízelítőt nemzetiségük/vallásuk hagyományos és kortárs kóruszenéjéből. A programok a rendezők reményei szerint akár olyan kórusok hosszú távú együttműködését is megalapozhatják, amelyek egyébként sohasem találkozhattak volna.

S még mindig e műfajnál maradvány: egy-egy nemzet „mosolygó arcát” szeretné felmutatni a **Vivace 2008 Nemzetközi Kórusfesztivál és magyar karnagyi szeminárium**. 2008. július 31. és augusztus 3. között ismét Veszprémben gyűlnek össze az amatőr énekkarok – 2000 óta már 19 európai és 9 Európán kívüli országból 67 kórust láttak vendégül a szervezők. A fesztivál mindenkorai célja, hogy a figyelem középpontjába állítsa az Európai Unió népeinek kóruszenei értékeit. Idén a magyar kórusművészet remekeire, Mátyás udvarának zenei kincseire és a reneszánsz Európa zenei értékeire kerül a hangsúly. A gálakoncerten a kórusok nemzetközi zsűri és a nagyközönség előtt szerepelnek, akik a nekik legjobban tetsző programra szavazva döntenek a közönségdíjról. A meghívott együttesek egy-egy nemzeti kórusműve az egyesített nemzetközi fesztiválkórus műsorában, közös előadásban is megszólal. A kórusok önálló koncerteket is adnak a Veszprém környéki településeken és a Balaton-parton.

Ma már több mint száz országban, öt kontinensen rendeznek ingyenes koncerteket, zenei eseményeket a **Zene Ünnepe** égisze alatt. Maurice Fleuret francia zenetudós javaslata alapján 1982 óta minden évben június 21-én olyan helyeken

– középületekben, múzeumokban, kórházakban, hivatalokban és persze az utcán – csendülhet fel a muzsika, ahol máskor ez, sajnos, nem megszokott. **Budapest** 2008-ban e napon professzionális együttesek és szolistaszták, műkedvelők együtt ünneplhetnek, legyenek rock- vagy komolyzenei előadók, folk együttesek vagy énekkarok. Az csak még különlegesebbé teszi az alkalmat, hogy egyrészt ugyancsak ekkor tartják a Múzeumok Éjszakáját, másrészt hogy a zenei programok a Reneszánsz Év eseményeihez is kapcsolódnak. Ennek jegyében a Vajdahunyadvár neoreneszánsz udvarán a középkori toronyzenétől a madrigálokon keresztül a „reneszánsz rockig” minden felcsendül.

Pécs egy nappal tovább ünnepli a zenét: június 21-én és 22-én napközben amatőr zenészek, iskolai kórusok és zenekarok mutatkozhatnak be a város terein felállított színpadokon. Este ismert magyar és külföldi együttesek szórakoztatják majd a hallgatóságot. A szűkebb közönséget vonzó formációk a város éjszakai klubjaiban lépnek fel. Azok a zenészek viszont, akik beérik az akusztikus muzsikálással, e két napon bárhol letáborozhatnak Pécs utcáin, terein – a nagyrédemű legnagyobb örömeire.

Pannonhalma monostorának kulturális programjai abból a törekvésből fakadnak, hogy a hit világa ne szakadjon el a mindennapok világától. Ez fémjelzi az immár öt éves múltra visszatekintő **Arcus Temporum V. – Pannonhalmi Művészeti Fesztivált** is, amelyet augusztusban rendeznek meg. Alapvető célja a kortárs művészet népszerűsítése: rendre olyan művészeket hívnak meg, akik hazánkban kevésbé ismertek. A fesztivál sajátosságaként egy kortárs zeneszerző (aki egyébként személyesen is részt vesz a fesztiválon) munkásságát állítják párba egy klasszikus zeneszerző műveivel. A Pannonhalmi Főapátságban felcsendülő koncertek mellett kortárs színházi előadásokat és képzőművészeti kiállításokra is ellátogathat a közönség.

És hogy összességében se maradjunk zene nélkül, arról a **Kelet-Nyugati Átjáró 2008** programsorozata gondoskodik szeptember 18. és 20. között, Pécsen. A Balkán Világzenei Fesztivál célja, hogy a Balkán zenei kultúrájának teljes keresztmetszetéből válogatva sokszínű programot kínáljon, és ezáltal Európa legjelentősebb balkáni zenei rendezvényévé váljon. A párhuzamosan zajló Találkozó a Balkán kapujában című tudományos-művészeti konferenciasorozat a különböző művészeti ágak, a külföldi és a hazai szakemberek, művészek bevonásával kultúrák közötti dialógust kíván kialakítani, mely hosszú távon is megerősítené Pécsnek az európai kultúra fővárosaként vállalt „Balkán kapuja” szerepét. A 2008-as programban helyet kapnak a „déli kulturális övezet” művészeti projektjei, a nagy volumenű zenei produkciókhoz kiállítások, live act-ek kapcsolódnak.

43. BUDAPESTI NEMZETKÖZI ZENEI VERSENY. Szeptember 3. és 13. között Liszt Ferenc emlékére rendezte meg az VI. Nemzetközi Orgonaversenyt a Filharmónia Budapest Kht., a Művészetek Palotája és a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem. Az első helyezett 8000 euróban, a második 6000 euróban, a harmadik 4000 euróban részesül. Jelentkezési határidő: 2008. május 1.

DIÓTÖRŐ BÁBOKKAL. Élő zenei kísérettel adták elő Csajkovszkij Diótörőjét a Budapest Bábszínház művészei a karácsony előtti napokban. A Nemzeti Filharmonikusokat Kocsis Zoltán vezényelte a rendhagyó előadáson.

CSAJKOVSKIJ-MARATON A MŰPÁBAN. Különleges, a tervek szerint évente megrendezett sorozatot indított a Művészetek Palotája és a Budapesti Fesztiválzenekar: kora reggeltől késő estig hangversenyek sora mutatja be egy kiválasztott zeneszerző munkásságának javát. Az első, Csajkovszkij- maratont február 2-án rendezik meg.

VERESS SÁNDOR SZERZŐI ESTEK. A zeneszerző születésének 100. évfordulója alkalmából a Művészetek Palotájában két estét is Veress Sándor művészetének szenteltek. November 26-án és 27-én a magyar és külföldi zenei élet kiválóságai tolmácsolták a szerző műveit.

ALFRED BRENDEL VISSZAVONUL. Napjaink egyik legnagyobb zongoraművésze, a 76 éves osztrák muzsikusi idén mind a koncertezést, mint a stúdiómunkát befejezi. Búcsúhangversenyét decemberben, Bécsben fogja adni.

VILÁGHÍRŰ HEGEDŰMŰVÉSZT KÖSZÖNTÖTTEK A ZENEAkadÉMIAÁN 2007. december 3-án. Zakhar Bron, korunk egyik nagy hegedűművésze és egyik legkiválóbb zenepedagógusa 60 éves lett.

SIR SIMON RATTLE BUDAPESTEN. December 11-én másodszor lépett fel hazánkban a Berliini Filharmonikusok vezető karmestere a Felvilágosodás Korának Ének- és Zenekarával érkezett a Művészetek Palotájába. A közreműködő szólisták, többek közt Sally Mathews, Kate Royal, Bernarda Fink, Mark Padmore, szintén világszerte keresett szólisták voltak.

ÚJ KODÁLY LEMEZT ADOTT KI A BMC RECORDS. A Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara Fischer Ádám vezényletével a Hány János szvitet, a Nyári estét és a Fölszállott a pávát játszotta fel az albumra.

ELHUNYT KARLHEINZ STOCKHAUSEN. A zeneszerző a Köln közelében található Mödrathban született 1928-ban. Stockhausen a szerializmus Schönberg utáni korszakának vezéralakja volt, neve a zenetörténetben valószínűleg örökre összefonódott az elektronikus zenével - e zeneszerzői technikáknak nemcsak felfedezője és alkalmazója, de legnagyobb hatású oktatója is volt. Kölni tanulmányait Párizsban Messiaen tanítványaként folytatta. Kölnbe visszatérve évtizedeken át a WDR iskolateremtő elektronikus zenei stúdiójának munkatársa, majd vezetője volt. A kilencvenes években Kürtenben alapított zeneszerzői iskolát, s 2004-ben még megérhette legnagyobb műve a Licht befejezését, amelyen közel három évtizeden át dolgozott. 2007. december 5-én érte a halál.

UGYANAZON A NAPON, 2007. DECEMBER 5-ÉN ELHUNYT SZŐLLŐSY ANDRÁS IS. Az 1921-ben az erdélyi Szászvárosban született zeneszerző kezdetben elsősorban filmzenéket és színpadi kísérőzenéket írt, rádiójátékokhoz készített zenét. Szőllősy hatvanánál is több film- és színpadi zenéje nemcsak előtanulmányok, hanem az alkalmazott zeneszerzés tökéletes példányai. Az igazi áttörést számára a III. Concerto hozta, amellyel 1970-ben Párizsban elnyerte az UNESCO Nemzetközi Zeneszerző Seregszemlájén a legjobb kompozíciónak járó díjat. Zenetudósként Bartók, és egykori tanára, Kodály kutatójaként számított megkerülhetetlen tekintélynek.

LUKÁCS ERVINT KÖSZÖNTÖTTÉK a Magyar Állami Operaházban tagságának 50. évfordulóján. A címzetes főzeneigazgatót, Kossuth-díjas, kiváló művészt, az Operaház örökös tagját és mesterművészt barátai és kollégái ünnepelték.

ELBÚCSÚZOTT A KÖZÖNSÉGTŐL PAUK GYÖRGY. A világhírű hegedűművész tavaly decemberi „titok-koncertjeivel” befejezte aktív muzsikusi pályáját.

DÍJAZOTT ZENEPEDAGÓGUSOK. Az ARTISJUS Zenei Alapítvány évente jutalmazza azokat a zenei oktatókat, akik kiemelkedő munkát végeznek a kortárs magyar zene oktatásában és művelésében, munkájukkal eredményesen szolgálják a magyar zenekultúra ügyét. A díj pénzjutalomból és oklevélből áll, amelyet 2007. december 14-én vehettek át az érintettek az alapítvány székházában.

RENESZÁNSZ ÉS MAHLER. Január 10-én este Fischer Ádám vezényelte a MR Szimfonikusokat és az MR Énekkart a Bartók Béla Nemzeti Hangversenyteremben. A hangverseny első felében az MR Énekkar hangversenyteremben ritkán hallható reneszánsz kórusműveket adott elő. A koncert különlegessége volt, hogy Fischer Ádám először vezényelte az MR Énekkart önállóan, szimfonikus zenekari kíséret nélkül.

KLASSZIKUS ZENE A HULIGANIZMUS ELLEN. Már negyven londoni állomáson szólnak Mozart és Beethoven művei. A brit főváros közlekedési társasága a zenével a huliganokat igyekszik eltántorítani a vandalizmustól, ezért kezdett nyugtató hatású klasszikus zenét játszani a földalatti állomásain. Kanadában a módszert már tíz éve sikeresen alkalmazzák. A londoni teszt kimutatta, az utazóközönség jobban érzi magát, a késések és járatkimaradások sem okoznak annyi stresszt, mint korábban.

PERÉNYI 60. Perényi Miklós világhírű csellóművésznünk idén tölti be 60. életévét, és ez alkalomból régi kedves barátjával, Schiff András-sal hallhatjuk őt három hangversenyen keresztül a Zeneakadémián. A sorozat első előadása január 6-án volt. A két kiváló művész színes műsorral, Bach, Mendelssohn, Janáček és Beethoven műveivel lépett közönsége elé. Az ünnepi sorozat további állomásai február 3-án illetve május 18-án lesznek.

A LOW FESZTIVÁLON 2008. február 15-től március 12-ig tartó rendezvénysorozattal mutatkozik be hazánkban a holland-flamand kortárs képzőművészet, komoly-, jazz- és popzene, építészet és formatervezés, színház és mozi. A LOW Fesztivál elnevezés a Németalföldre (Low Countries) utal, amely Hollandiát és Flandriát foglalja magába. A komolyzene rajongói a világhírű Amsterdam Baroque Orchestra előadását élvezhetik majd, de fellép a XV–XVI. századi többszólamú zene különleges hangzásvilágát képviselő Capilla Flamenca, az ASKO kortárs zenei együttes és a magyar UMZE is, akik Louis Andriessen szerzeményeit játsszák.

KOCSIS VEZÉNYLI AZ UMZE KAMARAEGYÜTTEST. Január 20-án Stravinsky és Webern darabok váltogatják egymást, elhangzik többek között a Les Cinq Doigt című 8 zongoradarab 1963-ban készült zenekari változata, majd Webern opus 24-es Koncertje csendül fel. A koncerten Hajnóczy Júlia, valamint Charity Tillemann-Dick lép fel.

INDUL A SZIMFONIKUS KÖRKÉP. Ismét elindul a Szimfonikus Körkép – a Művészetek Palotája harmadszor látja vendégül az ország legjelentősebb szimfonikus zenekarait egy-egy koncertre. A 17 koncert közös vonása, hogy minden hangversenyen elhangzik egy kortárs magyar szerző valamelyik műve. Újdonság, hogy idén a koncertek nem egy rövid időszakon belül váltják egymást: januárban öt (16-án a Miskolci Szimfonikus Zenekar, 24-én az MR Szimfonikusok, 26-án a Zuglói Filharmonia Szent István Király Szimfonikus Zenekara, 28-án a Budapesti Filharmoniai Társaság Zenekara, 29-én a Magyar Telekom Szimfonikus Zenekar) lép fel. Februárban három együttest (3-án az Óbudai Danubia Zenekar, 11-én a Savaria Szimfonikus Zenekar, 14-én a MÁV Szimfonikus Zenekar) hallhatunk a rendezvénysorozatban. Áprilisban ismét öt (2-án a Budafoki Dohnányi Zenekar, 10-én az Alba Regia Szimfonikus Zenekar, 21-én a Debreceni, 26-án a Győri Filharmonikus Zenekar, 27-én a Duna Szimfonikus Zenekar), májusban három (3-án a Budapesti Vonósok, 6-án a Szegedi Szimfonikus Zenekar, 22-én pedig a Nemzeti Filharmonikusok) koncertet láthat a közönség. A pécsi Pannon Filharmonikusok Körkép-koncertjére szeptember 21-én kerül sor. A koncertek közül kettő (a Győri Filharmonikusok és a Duna Szimfonikusok hangversenye) este hatkor órákor kezdődik, a többi a szokásos időpontban, este fél nyolckor.

85 ÉVES A NFZ. A Művészetek Palotájában adta idei első budapesti koncertjét a 2008-ban 85. születésnapját ünneplő Nemzeti Filharmonikus Zenekar, Kocsis Zoltán vezényletével.

ELBÚCSÚZTATTÁK B. NAGY JÁNOS OPERAÉNEKEST. A Kossuth- és Liszt-díjas énekes a Magyar Állami Operaház örökös tagja és mesterművésze 2007. december 22-én, hosszú betegség után, életének 68. évében hunyt el.

BARENBOIM PALESZTIN ÁLLAMPOLGÁRSÁGA. Tiszteletbeli palesztin állampolgárrá nyilvánították az argentinai születésű, izraeli állampolgárságú sztárkarmestert és zongoraművészt, Daniel Barenboimot, aki a palesztin nép, valamint az izraeliek és a palesztinok melletti kiállásáért részesült a megtiszteltetésben.

JORGE MESTER BUDAPESTEN. A magyar származású, mexikói születésű Jorge Mester vezényletével kezdte Mesterbérletét a MÁV Szimfonikus Zenekar csütörtök este a Művészetek Palotájában. Dohnányi Szimfonikus percek és Starvinsky Tavaszai áldozat című műve mellett Mozart Esz-dúr zongoraversenyét a koreai Kim Hye-Jin adta elő az esten.

A TAVALYI ÉV LEGJOBBJAI KÖZÖTT A BUDAPESTI FESZTIVÁLZENEKAR LEMEZE. A tavalyi év tíz legjobb komolyzenei lemeze közé sorolta a Budapesti Fesztiválzenekarnak Richard Strauss József-legendájából készült, a Channel Classics kiadónál megjelent felvételét a The New Yorker.

MINI-FESZTIVÁL HUSZADSZOR. Kerek évfordulóhoz érkezett a Magyar Zeneművészeti Társaság Mini-Fesztiválja. Huszadik alkalommal rendezik meg a XX-XXI. század zeneszerzésének e fórumát, január végén a budapesti Művészetek Palotájában január 25-én, 26-án és 27-én. Dubrovay László, Bujtás József, Madarász Iván, Dragony Tímea, Tihanyi László, Meskó Ilona Lendvay Kamilló művei a magyar zeneszerzés legkülönbözőbb generációit vonultatják fel a pénteki első, kamarazenei összeállításban. A Mini-Fesztivál zenekari koncertjén, vasárnap pedig azok a szerzők kerülnek reflektorfénybe, akiknek pályája az 1960-as években bontakozott ki. Még annak az évtizednek a termése Maros Rudolf és Durkó Zsolt műve, míg Kocsár Miklós kompozíciója a nyolcvanas, Bozay Attila versenyműve pedig már a kilencvenes években készült. A vasárnapi záróhangverseny főszereplője a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara és Énekkara, az est karmestere az angol Lionel Friend.

JOSÉ CURA A ZENEAKADÉMIÁN. José Cura vezényel azon a jótékonysági hangversenyen, amelyet a fogyatékos emberek társadalmi integrációjának elősegítése érdekében szervez a Salva Vita Alapítvány február 6-án a Zeneakadémián. Az argentin tenorista ma az operavilág egyik legkeresettebb csillaga, Milánótól Tokióig. Nemcsak kiváló énekes, de karmester, zeneszerző és színész is. Curán kívül szólístaként fellép Cserna Ildikó, Ulbrich Andrea, Otokar Klein, Bretz Gábor, valamint a Budapesti Monteverdi Kórus, a Cantate vegyeskar, valamint az Óbudai Danubia Zenekar. Az alapítvány célja, hogy munkaerő-piaci programjaival támogassa a fogyatékos emberek önálló életvitelét.

„Szeretnénk, ha Pécs felkerülne a komolyzene térképére”

A zenekar megújulásának harmadik szakaszára készülnek a Pannon Filharmonikusok

A Pannon Filharmonikus Zenekar tavaly megkapta az Európai Kulturális Fővárosa – Pécs 2010 (EKF) utazó nagykövete címet, emellett pedig területi Prima díjas lett, így idén már automatikusan jelölik a társulatot a Prima Primissimára is. Folytatódik hát az együttes sikersorozata, s bár Pécs városa nehéz gazdasági helyzetben van, a zenekart nem sújtják anyagi megszorítások. Az utóbbi időszak legfontosabb eseménye az együttes életében talán az, hogy a közgyűlés december közepén megszavazta az 1100 férőhelyes, öt próbatermes hangversenyterem felépítését. A pécsi muzikusok igyekeznek mindent megtenni a jó előadásokért, s maguk is fontosnak tartják, hogy rendszeresen próbajátékokon mutassák be tudásukat. Eközben pedig lassan elkezdődik a zenekar megújulásának harmadik szakasza. Az együttest érintő ügyekről és az EKF-programról a Pannon Filharmonikusok zeneigazgatója, vezető karmestere, Hamar Zsolt, valamint az együttes igazgatója, Horváth Zsolt beszélt.

A zenekar fontos szereplője a 2010-es EKF-programnak, viszont a projekt elnyerése óta már négyen is távoztak a vezetői közül. Milyenek látják a helyzetet?

Hamar Zsolt – Mivel eddig még senki sem vállalkozott ekkora és ilyen nehézségű feladatra, úgy tűnik, hogy néhány „gyerekbetegség” elkerülhetetlen... De úgy vélem, talán a legfontosabb az, hogy mindebből vonuljon ki a politika. A most következő két esztendőben végre már végleges formába kell önteni a szakmai programokat. Bízom abban, hogyha lezárulnak a hatalmi harcok, akkor még van esély rá, hogy az EKF 2010-ben világraszóló esemény legyen. S úgy vélem, attól, hogy más országokban art direktor vezényelte le a programsorozatot, nekünk nem kell feltétlenül ezt a mintát követnünk. Jelenleg ugyanis nem látok erre a pozícióra megfelelő embert... A lényeg, hogy megvalósítsuk a nagyszabású terveket, s erre van két esztendőnk.

Horváth Zsolt – Valóban sok rossz hírt hallani az EKF-el kapcsolatban, azonban e téren mindenkit ki kell ábrándítanom, aki tőlem is ilyeneket vár. A PFZ számára eddig csak lehetőségeket hozott ez a projekt, illetve elkezdett egy olyan, kulturális alapú diskurzust, amely ráirányította a városvezetés figyelmét a területünkre. Számomra az elmúlt esztendő két kiemelkedő sikere, hogy a közgyűlés az új Kulturális Stratégiájában a zenei ágazatot, ezen belül együttesünket jelölte meg elsődleges prioritásként, emellett megszavazta a hangversenyterem építését, amelynek

szakmai előkészítését végeztem, s végleges programja döntően egyezik az általam készített elő-megvalósíthatósági tanulmánnyal. Hogy érzékeltessem a jelentőségét mindennek: egyrészt városunkban épül meg az ország második, európai lépték szerint is jelentős hangversenyterme a Művészetek Palotája után, másrészt olyan fizikai környezet teremődik a zenekar működéséhez, amely újabb távlatokat nyit a fejlődéshez.

Önök szerint a 2008-as esztendőben hová kellene eljutni az EKF-projektnek?

Horváth Zsolt – Ez egy rendkívül összetett, folyamataiban egymásra épülő uniós és országos együttműködésben megvalósuló vállalkozás. Az idej tennivalókat a menedzsmentet irányító főigazgató és a városvezetés biztosan átlátja, én nem kísérleteznék ilyesmivel. A zenekar vonatkozásában az EKF-et is jelentősen befolyásoló, tavasszal aktuális kulturális intézményi átalakítás befejezését várom 2008. végére. Ilyen kérdés például az, hogy ki üzemelteti a hangversenytermet, s itt is még teljesen nyitottak a lehetőségek. Bízom benne, hogy a PFZ intézményét érintő kérdések az átalakítás során csak pozitívak lesznek, és így 2009-ben megváltozott, de már újra stabil környezetben végezhetjük a munkánkat.

Mit fog tenni a zenekar az EKF-program nagykövetekeként?

Horváth Zsolt – Az EKF nagykövete cím felelősségteljes feladat. A Pannon Filharmonikusok

Hamar Zsolt

kusok a régióban a minőség védjegyévé váltak. Hírét visszük a városnak, akkor is, ha mindössze tesszük a dolgunkat. A nagykövetségi cím a hírvívő feladatát adja együttesünknek: minden utazásunk során, Magyarországon és külföldön egyaránt, feladatunk az EKF-ről is tájékoztatni az ott élőket. A címet az együttes viseli, a feladatot természetesen közösen látjuk el: muzsikusaink a színpadon, a menedzserek a színpalak mögött vagy a kamerák előtt. Meggyőződéssel tudom a jóhíret vinni az EKF projektnek, hiszen alapelvvel maximálisan egyetérték – ezt valósítjuk meg a zenekarban évek óta – a nehézségeket pedig egy ekkora volumenű program esetén és a mai Magyarországon, nehezen elkerülhetőnek érzem.

Az EKF előkészítő, tematikus esztendőinek sorában most a környezet- és egészségkultúra éve következik. Ez mit jelent a zenekar szempontjából?

Horváth Zsolt – Számos ponton kapcsolódunk a felvezető év tematikájához: Harmonia Humana címmel hirdettük meg a 2007/2008. évadunkat. Az elmúlt esztendőben zenekarunk egyik legnagyobb értékével, évadának tematikájával kapcsolódott az Európa Kulturális Főváros projekthez. 2008 az Egészség és Környezetkultúra éve a felvezető évek sorában, s az egészség számunkra a testi és lelki egészséget, az egyensúlyt jelenti. Ezért az évad koncertjen lelki harmóniát kínálunk. A Pannon Filharmonikusoktól megszokott színvonalas zenei esteken, világhírű szólisták fellépésével a mi Harmonia Humana elvünk érvényesül: lelki táplálékunk a zene, amely nélkül életünk nem lehet sem harmonikus, sem humánus. Az évet megnyitó újév „üzenet”-hangversenyünkön megszólaltak városunkhoz kötődő neves személyiségek, akik ebben az évben az egészség és a zene, a művészet viszonyára hívták fel a figyelmet, s közöttük volt például Dr. Tényi Tamás zenete-

Horváth Zsolt

rapeuta. A Pannon Pocaklakó Programunk is ennek az évnek „köszönhető”: az évadban a várandós kismamák ingyen látogathatják koncertjeinket Pécsen, hiszen számos klinikai vizsgálat bizonyítja, hogy a komolyzene már az anya hasában is hatással van a kicsi lelki és szellemi fejlődésére.

S már elkészült a 2010-es EKF-program-sorozat nyitókoncertjének is a programja, s látják a vendégművészek névsorát?

Hamar Zsolt – A fejemben már összeállt a műsor, s tudom azt is, milyen szólistákkal szeretném előadni, de persze még nincsenek szerződések... Egy biztos, hogy a méltó lesz a koncertterem ünnepi megnyitásához. Két év elegendő rá, hogy felépüljön, hiszen úgy vélem, a mi együttesünk története is azt mutatja, hogy semmi sem lehetetlen. Kitartóan küzdöttünk mindenért, s ha kidobtak bennünket az ajtón, akkor visszamentünk az ablakon. Ki gondolta volna korábban, hogy el tudjuk hozni Mischa Maiskyt?

Hét esztendeje irányítja az együttest. Minek tulajdonítja az eddig elért eredményeket?

Hamar Zsolt – Egyetlen szóval tudok válaszolni: verseny, verseny, verseny. Minden pillanatban és az együttesen belül is a folyamatos megmérettetésre törekszem, éppen azért, hogy mindig a legtehetségesebb, legjobb muzsikus játssza az adott szót, üljön az első pultban. S ma már a zenészek is tudják, senkinek sincs bebetonozott a helye az együttesben. Ez lehet, hogy az egyénnek rossz, a zenekarnak azonban jó.

Biztos benne, hogy az együttes szempontjából jó?

Hamar Zsolt – Igen, minden ellentétes állítással szemben. Állandóan játszom a helyekkel, s azzal, hogy például ki legyen az első vagy a második klarinétos. Ma már azzal is

szembe kell nézni, hogy az élethosszig szóló szerződésekben hinni utópia... Egy hegedűsnek 3 óra zenekari próba után ugyanennyit kell otthon is gyakorolnia, hogy rendbe tegye játékát, hogy estéről-estére a legjobb teljesítményt nyújtsa. Erre lehetőséget kell adni a zenészeknek, de ezzel tudni kell élni is... Az ősz során kikerült az együttesből néhány olyan ember, aki nem ütötte meg a megfelelő szakmai színvonalat. Fialat művészekkel pótoltuk őket, s új hangversenymesterrel is gazdagodott a zenekar.

Próbajátékon döntött arról, hogy kit vegyen fel koncertmesternek?

Hamar Zsolt – Igen, de ez meghívásos megmérettetés volt, s Bujtor Balázs bizonyult a legjobbnak. Az új tagok keresésében azonban sajnos komoly gondot jelent az itthon jellemző fővárosközpontúság. Valahogy mindenki azt hiszi, hogy a Budapest táblánál véget ér a zenei élet... Így jelenleg több üres álláshelyünk is van, melyeket az elmúlt hónapok próbajátékain nem töltöttünk be. A „belépési limit-ből” ugyanis nem engedhetünk, így úgy döntöttünk, hogy rendszeresen vendégeket hívunk, bízva abban, hogy megtetszik nekik a nálunk folyó munka. Aki ugyanis egyszer együtt játszik velünk, azt el tudjuk kápráztatni. S így talán kedvet kap ahhoz, hogy rendszeresen ebben az együttesben muzsikáljon. Egyébként az utóbbi időszakban szerződés köt a zürichi Operaházhoz, és Svájcban figyelve egészen más optikán keresztül látom a hazai zenei életet.

S hol tart a zenekarépítésben?

Hamar Zsolt – Sporthasonlattal élve, eddig arra törekedtünk, hogy meg tudjuk ugrani az olimpiai szintet. Most már csak centik hiányoznak. Szeretnénk végre ezt is teljesíteni, emellett pedig fejleszteni akarjuk azt a képességünket, hogy erre a magas szintre minden nap képesek legyünk. Az utóbbi években nagyobb hangsúlyt kapott a technikai tudás, a hangszeresjáték képzése, s most a zenekart együttgondolkodni is meg kell tanítani. A következő lépés emellett a rendszeres kamarazenélés előkészítése, hiszen ez mindenfajta muzsikálás alapja. S bár erre nem lehet a tagokat kötelezni, mégis, a zenészek szívesen vesznek benne részt. Egyébként is azt kell mondjam, nekem csodálatos együttesem van, hiszen november elején a tagság ismét, teljesen magától, egyéni próbajátékon vett részt.

Saját elhatározásukból játszottak a megmérettetésen?

Hamar Zsolt – Igen. Kaptunk ugyanis némi többletpénzt, s ennek elosztásáról a próbajáté-

ték alapján döntöttünk. S rendkívül pontos képet kaptam arról is, hogy melyek az erős, és melyek az erősítő pontok. Akadt olyan muzsikos, aki azt mondta, milyen jó, hogy vannak ezek a belső meghallgatások - a véleményeim szerint ugyanis több is lesz az év során belőle - mert így ki tudják próbálni magukat ilyen kiélezett helyzetben, s ennek később biztosan nagy hasznát látják...

Önök szerint hogyan lehet elérni, hogy évről-évre jobb legyen a zenekar?

Hamar Zsolt – Jól kell minden koncerten játszani, s arra kell törekedni, hogy minél nevesebb művészek muzsikáljanak velünk. Ebben a szezonban már olyan bérleti sorozataink vannak, amelyek meghívott vendégeinek névsora akár a berlini, a bécsi vagy az amszterdami zenekar honlapján is szerepelhetne. Hogy csak néhány művészt említsek: Mischa Maisky, Peskó Zoltán vagy Leopold Hagert. S nagyon örülnék, ha akárcsak az Operaháznál, nálunk is három évre előre lehetne tudni, hogy mekkora összegből gazdálkodhatunk, s ennek alapján tervezhetnénk... Szerencsére a vendégeink hírünket viszik a világban, így egyre többen ismerik a pécsi zenekart. Szeretnénk elérni, hogy Pécs végre felkerüljön a komolyzene térképére.

A kiváló koncertek mellett mit tudnak még tenni a sikerért, a nagyobb népszerűségért?

Horváth Zsolt – Talán egy étellel kapcsolatos példával tudnám érzékelteni, hogyan tevékenykedik a Pannon Filharmonikus Zenekar. Mi nem egy műanyag tányéron talált kaviár, és nem is egy Zsolnay-étkészleten szervírozott, odaégetett pirítós vagyunk. Sem a forma, sem a tartalom nem működik egymás nélkül, és csalódást okoz, ha bármelyik sérül. A kiváló koncertek egy megtervezett koncepció részei. Mind elhelyezésük, mind előkészítésük, mind pedig utóéletük a menedzsment feladata és sikere, a szakmai tartalom, minőség a muzsikusokon múlik. Az újévi koncerthez ugyanúgy hozzátartozik a szünetben felszolgált pezsgő és marcipántalér, a műsorpolitikában az újdonságra törekvés, a páholytagság-rendszerben a három évre eladott páholyok, valamint a koncertet fogadó exkluzív állófogadás, ahol nagyértékű ajándékokat kapnak közönségdíjas muzsikusaink. Minden hangversenyünk művészeti esemény, és egyben közönségünkkel, támogatóinkkal, muzsikusainkkal és a környezetünkkel való kommunikáció eszköze is.

Hol tart a „megháromszorozzuk a közönségünket” projektjüket?

Horváth Zsolt – A legutolsó kampányunk jelszava: MINŐSÉG: INNOVÁCIÓ: PANNON FILHARMONIKUSOK. A közönségünket már régen megháromszoroztuk, ráadásul úgy, hogy nem kommersz műveket tűztünk műsorra, hanem továbbra is a minőségre törekedtünk. A publikum megszólításában innovatív megoldásokat kerestünk, amelyekkel mind szélesebb rétegeket tudtunk elérni, és zeneszeretővé tenni. Az innováció alatt az általunk felfedezett, új helyszíneket is értem, a sajátos műsorpolitikát, amelyet még nem alkalmazott senki. De ide tartozik az egyéb rendezvényekkel való együttműködés, ami a kísérletező kedvünket, nyitottságunkat tükrözi, hangsúlyozom, a szakmai szempontok maradéktalan elsőségével. Ilyen például Pécs alvóvárosába kihelyezett, kifejezetten családi hangversenysorozatunk, a „Segítség, komolyzene”, a cross over-produkcióink, a sokat emlegetett újévi hangversenyünk, amely szintén nem a hagyományokat követi, vagy a nemrég indult MEZZO Operafesztivál szakmai védnöksége, de még számos más példát is tudnék sorolni. Az ötleteinkre „vevő” a közönség, és úgy vélem, sikerült a komolyzene elefántcsonttoronyán tágas ajtókat nyitnunk.

Az egy évvel ezelőtt, a Zenekar számára készített interjúban Hamar Zsolt nyilatkozott arról is, hogy szeretnének regionális együttessé válni.

Horváth Zsolt – Az EKF-projekt kapcsán a regionális együttes régiója úgymond kiszélesedett, hiszen a projekt a Déli Kulturális Övezetben gondolkodik, amely túlmegy a dél-dunántúli régió határain. Sajnos, a regionális közigazgatás nem jött még létre Magyarországon, így tulajdonosi vonatkozásban nem beszélhetünk regionális együttesről. Azonban kulturális szolgáltatóként nemhogy a Dél-Dunántúlon, de Horvátországban, Eszéken is a Pannon Filharmonikusok jelentik „A” szimfonikus nagyzenekart. A budapesti bérletünkről sem lehet elfeledkezni. A sorozat sokak számára meghökkentő lehetett a szakmában, hiszen rengetegen tették fel a kérdést, mit keres egy pécsi zenekar az amúgy is telített budapesti piacon? A PFZ már a nevének megváltoztatásával is jelezni kívánta, hogy nem csupán egy vidéki kisváros szimfonikus zenekara akar lenni, hanem a Pannon Filharmonikusok, ami részünkről összetetten értelmezett zenei együttes: a minőség és innováció védjegye. S a zenekar napjaink Magyarországon ritka példává vált. A társulat saját akaratából a megfelelő szakmai vezetéssel, valamint menedzsmentszemlélettel olyan szakmai minőséget és elismerést tudott kivívni magának, amelyre én nem látok példát mostaná-

ban. A budapesti hangversenysorozat tehát a szakmai minőség vállalását jelenti: az együttes értéke független attól, hogy hol van az intézmény fenntartója és hivatalos „működési területe”.

Milyennek találják az új polgármester viszonyát az együtteshez?

Horváth Zsolt – A PFZ mára a minőség védjegye lett a régióban, s ezt a fenntartó, az EKF menedzsment, a közönség, a gazdasági környezet is visszaigazolja. Tavaly átvehettük a Területi Prima díjat, amely a 2008-as Prima Primissima díjra automatikus jelölést von magával. Ez az elismerés nagyon fontos a zenekarnak: speciális közönségdíjként értelmezem, hiszen az a gazdasági környezet, amelyben a közönségünkkel együtt élünk, nemcsak a muzsikánkat tapsolja meg, hanem az egész működésünket. Az együttesnek kiváló a kapcsolata a polgármesterrel. Pécs városa rendkívül nehéz anyagi helyzetben van, sok az adóssága, így számos megszorítás és különböző megvonások sújtják az intézményeket. A polgármester és a közgyűlés azonban felismerte, hogy a PFZ olyan értéket jelent a városban, amely önmagában megvalósította az EKF célkitűzéseit, már 2010 előtt. Természetesen ezt nemcsak hangversenyeken kell felismertetni a városvezetéssel. Mindennek köszönhetően a mi intézményünket – egyedülállóan a városban – nem sújtja költségvetési megszorítás, visszaállítják az ősz folyamán elvett álláshelyeinket, sikerrel pályáztunk projektjeinkkel a tavalyi évben kiírt EKF pályázatokon. A „társfőváros”, Essen hat hangversenyre adott meghívást. Röviden összefoglalva a zenekar számára nem az EKF mutatta meg a jövőbe vezető utat, ám a projekt a nehézségei ellenére a mi utunkat segíti...

Zenekari igazgatóként milyen feladatai lesznek a 2008-as esztendőben?

Horváth Zsolt – A jelenlegi helyzetünk igazolja, hogy az öt évvel ezelőtt elkezdett stratégia helyes volt, s az együttes eddig a megújulás két periódusán van túl. A harmadik pedig ebben az évben kezdődik, és 2011-ig, a zenekar fennállásának 200. évfordulójáig tart. Ez a periódus, s ezzel együtt a 2008-as év a számomra „hardver-t” jelentő terem megépüléséhez kapcsolódó team-munkát, valamint a „szoftver” azaz zenekar és a zenei programok megfelelő előkészítését, menedzselését jelenti majd. Mindez komplex folyamatmenedzselést takar, a zenekar belső humán erőforrás politikájától elkezdve a budapesti sorozatig, s a nagyon sokrétű, külső kommunikációig.

R. Zs.

„Nem engedték, hogy a fűnyíró-elv érvényesüljön”

A Pannon Filharmonikusok megújulása óta jár rendszeresen koncertre Gonda Tibor

Arról, hogy hogyan látja Pécs város vezetése a Pannon Filharmonikus Zenekar működését, feladatait, s hogyan vélekednek a holland kulturális attasé, Jan Kennis kritikáiról, melyeket az EKF-projekttel kapcsolatban fogalmazott meg, Gonda Tibor alpolgármester beszélt.

Szereti a komolyzenét? Rendszeresen meghallgatja a Pannon Filharmonikusok koncertjeit?

Igen. Bár énekkaros voltam középiskolás koromban, de a komolyzenével elég későn találkoztam, rendszeresen hangversenyekre sem járhattam, mert Komlón éltem, és ott kevés volt a lehetőség. Az egyetem után egyre többet találkoztam komolyzenei művekkel, de az elmélyülésem a műfajban egybeesik a Pannon Filharmonikusok megújulásával. Azóta járok rendszeresen koncertekre, mióta ebben a formában működik az együttes.

Az utóbbi években milyennek találja a zenekar szerepét a város életében és a magyar zenei életben?

Úgy látom, azok a célkitűzések, amelyeket Horváth Zsolt és Hamar Zsolt évekkal ezelőtt megfogalmazott, már beértek. Különösen fontosnak tartom, hogy a közönség nevelésében új, innovatív ötletekkel álltak elő, mint például a „Segítség komolyzene!” zenei sorozat, amelynek keretében kimennek a lakóterületre és ott, a paneles lakótelepen próbálják az emberekhez közel hozni a komolyzenét. Ez nagy siker, nagyon jók a visszajelzések, bízni lehet abban, hogy ezek az emberek előbb-utóbb bérletes koncertlátogatókká válnak. Az ilyen típusú kezdeményezések hozzájárulnak ahhoz is, hogy 2010 után is legyen közönség, amelyik megtölti a koncerttermet. Külön említtem az újévi hangversenyt, amely kuriózum Magyaror-

szágon, a híres bécsi mintájára sziporkázóan szellemes zenei programmal lepik meg a közönséget. Azt sem bánom, ha divattá válik, ha sikk ezen a társasági eseményen részt venni, és egyre többen megfizetik érte a magasban pozicionált jegyárakat. A város kulturális követeként is egyre fontosabb szerepet tölt be a zenekar, óriási sikernek érzem, hogy az esseni filharmónia intendánsával sikerült megegyezni, s így az EKF együttműködés keretében 6 alkalommal lép fel az együttes a német EKF-városban. Tehát valóban az EKF utazó nagykövetévé válik a zenekar, megfelelően a kapott címnek is. A magyar zenei életben elfoglalt helyről pedig csak egy tény emlétek: a vidéki zenekarok közül elsőként a pécsi együttes indított bérletes koncertsorozatot Budapesten, a Művészetek Palotájában. Vallom is, hogy a kultúra nemcsak a minőségi produkciót jelenti, hanem szorosan hozzátartozik a minőségi marketing is, és ezen a területen is kiváló munkát folytatnak a Pannon Filharmonikusoknál.

A városvezetés mit tud tenni azért, hogy a kulturális életben is egyre élesebbé váló versenyben az együttes kedvezőbb helyzetbe kerüljön?

Tavaly, amikor először kellett a kulturális életben is megszorító intézkedéseket hoznunk, nem engedték, hogy a fűnyíró-elv érvényesüljön, ezért a Pannon Filharmonikusoknál az előző évinél nagyobb költségvetés állt rendelkezésre. Ezen felül egy tavalyi döntést, miszerint nyolc státusszal csökkentük volna a zenekarnál az álláshelyek számát, az önkormányzat visszavonta, miután várhatóan módosul a nagyzenekarok működését szabályozó törvény, és égetően szükség van ezekre a státuszokra. Ezek az intézkedések azt igazolják, hogy az önkormányzat elismeri a zenekar európai színvonalú működését, és a lehetőségei függvényében kiemelten támogatja.

Milyen elvárásokat támaszt a fenntartó a zenekarral szemben a következő években?

Azt szeretnénk, ha a zenekar folytatná azt a közönségszervező, közönségnevelő feladatot, amelyet megkezdett. Ilyen például az évenkénti ingyenes, nyitott hangverseny, amelyre meghívhatnák a szociálisan hátrányosabb helyzetű közönséget is, ily módon juttatva el a komolyzene nyújtotta élményt, például a peremkerületeken élő, szociálisan nehéz helyzetben lévő, de a kultúra iránt fogékony, kulturális élményekre vágyó emberekhez. A fő feladat azonban felkészülni új otthonuknak, a koncertközpontnak a „belakására”, és 2010-ben vendégelőadók meghívásával és saját produkciókkal Európa Kulturális Fővárosához méltó zenei évadot létrehozni.

A pécsi közgyűlés megszavazta a hangversenyterem építését, amely a zenekar számára rendkívüli jelentőséggel bír. Ön hogyan vélekedik erről a projektről?

Részt vettem annak idején a kulturális főváros pályázat fejlesztési fejezetének a kidolgozásában, s mindig is azt vallottam, hogy Pécsen szükség van ilyen léptékű és ilyen minőségű kulturális infrastruktúra létrehozására. A megvalósíthatósági tanulmány is visszaigazolta, hogy ez a beruházás és ennek későbbi fenntartása nem ró aránytalanul nagy terhet az önkormányzatra. Különösen úgy, hogy a létesítmény multifunkcionális lesz, azaz kiállításokat, nagy létszámú nemzetközi kongresszusokat is lehet majd itt rendezni, amelyek bevételt hozhatnak. Az ilyen létesítmények és programok vonzzák a hotel-befektetőket.

Az utóbbi időszakban négyen is távoztak az EKF vezető pozícióiból. Ön szerint mi ennek az oka?

Mindegyik eset más-más okokra vezethető vissza. Takáts József és Tarrósy István távozásának valódi okait nem tudom, talán úgy érezték, hogy a pályázat megírása után a megvalósítás más típusú embereket igényel. Egyiküknek sem volt konfliktusa a város vezetésével, számítottunk is rájuk a további munkában, ezért is okozott meglepetést a

távozásuk, amelyet én igen sajnálok. A fő-
építész, Freivogel Gábor szakmailag felké-
szült, európai kitekintéssel bíró szakember
volt, akinek távozását az önkormányzat
kezdeményezte, mivel nem volt beruházási
gyakorlata, és az a lassú tempó mellyel ke-
zelte az ügyeket, biztos kudarchoz vezetett
volna. Gyorsabbá, hatékonyabbá kellett
tenni a munkát, ezért vált meg tőle a köz-
gyűlés döntése alapján az önkormányzat. A
művészeti igazgató, Méhes Márton kiválását
személy szerint is fájlam, hiszen jó volt a
kapcsolatunk, és a kulturális szakemberek
is nagyon nagy bizalommal voltak iránta.
Érdeklődve várom a pótlását.

*Mit gondol Jan Kennis holland kulturá-
lis attasé kijelentéséről, mely szerint
„Magyarországon a politika pórázon
tartja a kultúrát”? S azokról a kritikák-
ról, melyeket az EKF-ről adott, több nyi-
latkozatában is megfogalmazott?*

Amit a politika és a kultúra kapcsolatáról
mondott, azt nem kommentálnám. Néhány
kritikájával pedig szakmailag nem értek
egyet. Az egyik ilyen a Zsolnay kulturális
negyeddel kapcsolatban fogalmazódott
meg, miszerint nem vettük kellően figye-

lembe a rangos holland szakemberek véle-
ményét. Magam is részt vettem azon a kon-
ferencián, amelyen a holland szakemberek.
Állítom, hogy figyelembe vettük a vélemé-
nyüket, de nem értettünk mindenben egyet.

*A szakértő szerint Pécssett hiányzik a
jövővel kapcsolatos vízió...*

Ezt több tényel is tudom cáfolni. Pécssett
nagy hangsúlyt fektetünk a stratégiai terve-
zésre, mi készítettük el azt a tanulmányt,
amely alapul szolgált a kormány pólus-váro-
sok programjának a megalapozásához. Ezt
követően együttműködve az egyetemmel, a
kamarával, a megyével, elkészítettük a város
gazdaságfejlesztési stratégiáját „Pécs, az élet-
minőség városa” címmel. Ebben a ciklusban
elfogadtuk a város közép és hosszú távú fej-
lesztési stratégiáját is. Maga az EKF-pályázat
pedig egy nagyon érdekes, kulturális alapú
városfejlesztési stratégiát vázolt fel. Akik
szerint hiányzik a jövővel kapcsolatos vízió,
azok nem ismerik ezeket az anyagokat.

*Jan Kennis a kommunikációval is elége-
detlen, úgy véli, nem hirdetik eléggé,
hogy Pécs lesz 2010-ben Európa Kultu-
rális Fővárosa.*

Ezzel egyetértek, nem jó a kommunikáció,
van egyfajta egymásra várás. Mi gyakorlati-
lag lenulláztuk a városmarketingre fordítha-
tó összegeket, mert úgy tudtuk, hogy a
kormány-város szerződés részeként rendel-
kezésre álló, több mint egymilliárdos kom-
munikációs büdzsére, még 2007 nyarán ki-
írnak egy közbeszerzést. Ez azonban sajnos
késik.

*Hiller István miniszter szerint az utolsó
pillanatban vannak, s minden elveszte-
getett hét megnégyszereződik. Mit tud-
nak tenni, hogy az EKF projekt sikeres
legyen?*

Magam is úgy látom, hogy az időtényező a
legnagyobb probléma, hiszen az a társada-
lom elvárása, hogy méltóan reprezentáljuk
2010-ben Magyarországot, és ehhez az
szükséges, hogy néhány kulcsprojekt
időben rendelkezésre álljon. Ilyen a koncert
és kongresszusi központ, a nagy kiállító-
tér, és a köztér rekonstrukciónak is el
kell készülniük. Szerintem ezek készen
lesznek, lényegében tehát a tartalmas prog-
ramoknak a beruházói oldalról nem lesz
akadály.

R. Zs.

Kettős szerepben a Debreceni Filharmonikusok

**Minden téren megállja a helyét a Debreceni Filharmoni-
kus Zenekar, amely túl van az első teljes, a Kodály Kórus-
sal közös évadján. Bár akadna fejleszteni való a hang-
szerállományon és több pénzből a koncerteket is
tovább színesíthetnék, az együttesek nem panaszkod-
hatnak: elkerülte őket a leépítési hullám, és a fenntar-
tó önkormányzat gondosságának hála kijönnek a nekik
juttatott támogatásból. Az együttesek közös munkájá-
ról, távoli és közelebbi tervekről az igazgatót, Herbold Domonkost kérdeztük.**

konceptióért Kocsár Balázs karmester felel,
aki nem csak a régi-új intézmény művészeti
vezetője, hanem a jövőre nézve komoly cé-
lokat kitűző Vidnyánszky Attila igazgató-fő-
rendező által irányított Debreceni Csokonai
Színház zeneigazgatója is. Ez azért lényeges,
mert a Debreceni Filharmonikus Zenekar
kettős életet él. Egyrésztől azok közé a kon-
certező zenekarok közé tartozik, amelyek
rendszeresen hívnak meg kiváló vendégmű-
vészeket, szerveznek szimfonikus koncerte-
ket. Másrésztől egy év alatt mintegy 150
szolgáltatást adunk a Csokonai Színháznak.
Ez azt jelenti, hogy viszonylag összetett fel-
adatokat kell ellátnunk. A Kodály Kórus a vi-
dédi Magyarország egyetlen professzionális
vegyeskara. Korábban a zenekari kíséret
nélküli, a capella koncertek domináltak a
kórus fellépései között, most azonban ez az
arány némileg megváltozott. Az összeve-
nással egységes koncepció, egységes mű-
vészeti arculat alakult ki és gördülékenyebb

*Hozott változásokat a zenekar életében,
hogy 2006. január elsejével összevonták
a Kodály kórusral?*

Azóta túl vagyunk az első teljes közös éva-
dunkon, tehát elmondhatjuk, hogy a változás
hatásaira teljes a rálátásunk. Az összevonás
mellett meghozott döntés mögött elsősor-
ban művészeti, szervezési koncepcionális

okok voltak. Debrecen zenei élete rendkívül
színes. Mivel az ország második legnagyobb
városáról van szó, nem csak megyeszék-
helyként, vagy régióközpontként, hanem
intenzíven fejlődő városként is elengedhe-
tetlenné vált, hogy a professzionális ko-
molyzenei élet is öszszeszedettebb, átlátha-
több legyen. Az egységes művészeti

lett a két együttes együttműködése. A zenekar egy kórust, a kórus egy zenekart kapott, tehát mindenki nyert az összevonással.

Elérte a leépítési hullám a Debreceni Filharmonikus Zenekart, vagy ilyesmitől itt nem kell tartani?

Az elmúlt két évben egyetlen egy embert sem kellett anyagi okokból elküldenünk. A képhez persze hozzá tartozik, hogy az ország többi szimfonikus zenekarához képest is relatív kevés emberrel működünk. Rengeteg a feladat, a nívóból viszont nem adunk lejjebb, ugyanakkor a támogatásaink nominális összege évek óta nem változott. Ez ahhoz képest jó, hogy fenntartónk, a debreceni önkormányzat ezekben a költségvetési szempontból nagyon szűkös években minden tőle telhetőt megtesz azért, hogy működhessünk. Ahhoz képest viszont, hogy mi mindent lehetne ezekkel az együttesekkel elérni valamivel több forrás felhasználásával, nagyon szűkek az anyagi lehetőségeink. Sajnos szinte minden intézmény költségvetését a bér és a bérrhez, illetve bér jellegű kifizetésekhez tartozó járulékok, adók terhelik a legfájóbban. Annyi pénzből, amennyit ezek elvisznek, rengeteg jó koncertet lehetne megvalósítani, és nagyon sok öreg hangszer lehetne kicserélni, hogy néhány költséghelyet említsek, ahol igencsak elférne még a pénz. Ezzel természetesen nem az adók és járulékok értelmét kérdőjelezem meg, csak arra akarok rávilágítani, hogy a kultúra, vagy a kultúrával szoros kapcsolatban álló oktatás – tudom szörnyen elcsépelet közhely, de akkor is igaz – hosszú távú befektetés, és megbosszulja magát, ha ezt egy nemzet irányítói nem veszik figyelembe. Ha a kultúra (el)sorvad, akkor előbb-utóbb elárasztja a társadalmat a konzumdióták lelkesen fogyasztó tömege, innen pedig nem is folytathat tovább.

Van-e valami újdonság az együttes(ek) életében?

Tavaly nyáron, pályázat útján választottuk ki a Kodály Kórus korábbi vezető karnagyának

utódját – öt két évvel ezelőtt szakmai karrierje elszólította az együttestől. Helyére a nagyszerű organista és karnagy, Ella István került. Sokat várunk a szakmai munkájától. A Filharmonikus Zenekar nyugalmasabb éveket tudhat maga mögött, reméljük, a nyugodt építőmunkát nem zavarja meg semmi. A 2008-as esztendőben két irányból is nyitni szeretnénk a közönség felé. Részben regionális szerepünket kívánjuk erősíteni azzal, hogy kulturális együttműködést igyekszünk kialakítani környező és távolabb fekvő városokkal. Szeretnénk rendszeresen koncerteket adni ott is, ahol nincs lehetőség olyan nagy intézmény fenntartására, mint a miénk. A másik irány a közönség nehezen becserkészhető részének, a 10 és 18 év közöttieknek a meghódítása. Folyamatosan dolgoznunk kell azon, hogy kialakuljon egy olyan zeneszerető, zeneértő ifjú generáció, amely közönség-utánpótlást teremt.

Mire készülnek a közeljövőben?

A visszajelzésekből arra következtetek, hogy a zenekar törzsközönsége már alig várja a január 31-i koncertünket. Minden évben farsangkor rendkívül jó hangulatú, könnyed „Meglepetés Koncert”-et adunk a debreceni publikumnak. Polkákkel, keringőkkel, táncosokkal jelmezekkel és persze mindig más, apró meglepetéssel szórakoztatjuk a kapcsolódni vágyókat. Február 8-án a debreceni Kölcsey Központban operagálát adunk finn szólistákkal, majd 21-én együttműködve az Alliance Francaise debreceni kirendeltségével francia műsorral ünnepeljük a frankofónia közelgő ünnepét. A budapesti közönség április 21-én a Művészetek Palotájában hallhat bennünket legközelebb.

Milyen várakozással tekint a készülő színház-, zene- és táncművészet szervezeteinek működéséről, állami támogatásáról és sajátos munkajogi szabályairól szóló törvényre?

Az a tény, hogy egyáltalán lehet beszélni egy konkrét színháztörvény koncepciójáról,

már önmagában is nagy eredmény. Színháztörvényt emlegetünk, de a szimfonikus zenekarok, ének- és táncegyüttesek működésének legfontosabb kérdéseit is, a tervek szerint ez a törvény szabályozná. A rendszerváltás óta adósa a mindenkori hatalom a magyar komolyzenei életnek – pontosabban a nagy múltra visszatekintő komolyzenei együtteseknek –, egy, a tevékenységünket átfogó, korszerű, szabályozási és finanszírozási rendszer kiépítésével. Éppen ezért nagyszerű, hogy ez a kérdés végre napirendre került. Figyelemre méltó azonban, hogy néhány, nálam jóval tapasztaltabb, a komolyzenei életben ismert kollégám már igen régóta próbálja, legalább definiálni a szakmánkhöz tartozó fogalmakat. A részleges sikertelenség oka, hogy már a régi rendszerből is örököltünk olyan tulajdonságokat és állapotokat, amelyek megkülönböztetnek minket. Minden zenekar más és más helyzetben van, más múlttal rendelkezik, ráadásul az utóbbi évtizedek még jobban bonyolították a képet. Többfajta működési formával létező, más-más hagyományokkal rendelkező, különböző forrásokból gazdálkodó együttesekre kellene most egy egységsapkát húzni, ami már-már reménytelen vállalkozásnak tűnik, feltéve, hogy nem szeretné a jogalkotó, hogy vesztesekre és győztesekre csoportosuljanak az érintettek. A koncepció több kérdéskörrel is foglalkozik. Igazgatóként a finanszírozást szabályozó részek érdekelnek a legjobban. Úgy tudom, a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetségének egy munkacsoportja folyamatosan dolgozik azon, hogy minél kiszámíthatóbbak legyenek a törvény következményei. A magam részéről fontosnak tartanám, hogy ha elkészül a végleges anyag, annak segítségével kikalkulálhassuk, hogy mennyi pénzből kell majd gazdálkodniuk az egyes államilag támogatott együtteseknek, mert ha nem lesz megfelelő az állami szerepvállalás, jó néhány zenekar komoly bajba kerülhet

Bilkei Éva

Derűsebb újévkezdés a MÁV Szimfonikusoknál

A vasúttársaság a jelek szerint a társadalmi felelősségvállalásból is kiveszi a részét

A zenekarok háza táján mostanában már-már megszokottá vált leépítések, racionalizálás és elbocsátások közepette üdítő kivétel képez a MÁV Szimfonikus Zenekar támogatásában bekövetkezett változás, az együttesnek ugyanis a következő évre csaknem huszonkét százalékkal, 50 millió forinttal emelte meg támogatását a fenntartó. A MÁV igazgató tanácsának döntése egy új, három éves szerződés kerül aláírásra, amely garantálja, hogy ez az összeg – ha nem is inflációkövetően, de körülbelül 10-10 millió forinttal – ezalatt is nőni fog. Manapság kevés együttes mondhatja el magáról, hogy stabil jövőképpel, távlati célokkal rendelkezik, s azokat meg is tudja majd valósítani, de a létbizonytalanság megszűnésénél, a fennmaradáshoz szükséges anyagi feltételek biztosításánál talán még sokkal fontosabb, hogy a vasúttársaság, miközben európai szintű vállalattá igyekszik válni, a társadalmi felelősségvállalásból is kiveszi a részét, és

ebben a zenekart kiemelt fontosságúnak ítéli meg.

A vállalat imázsának építésében jó partnere lehet a vasútnak a zenekar, hiszen a MÁV szimfonikusaihoz túlnyomórészt pozitív érzelmek kötődnek. Ha pedig valóban a vállalati PR zászlajára tűzik őket, fontos, hogy ne küszködjének napi problémákkal, tudjanak tartani egy bizonyos szintet, ahhoz pedig nyilvánvalóan pénz kell.

Az is meglehetősen szokatlan a mai magyar valóságban, hogy a leépítések első lépését nem követi a többi. Erről Lendvai György igazgatót kérdeztük, aki lapunknak elmondta: – Amikor a vasútnál elindított racionalizálás megkezdődött, a felügyelő bizottság elnöke azt kérte tőlünk, hogy mi is ésszerűsítsük a működésünket, és ha meghúzzuk a nadrágszíjat, akkor a vállalat garantálja a működésünk feltételeit. Ez így is lett, a vezetőség tartotta a szavát, így további leépítésektől nem kell tartanunk – mond-

ta Lendvai, aki utalt arra, szerencse, hogy a MÁV-nak olyan elnöke, vezérigazgatója és kommunikációs igazgatója van, akik ismerik, szeretik a zenét, fogékonyak rá.

– Ami a leépítést illeti, összesen tizenhárom és fél státusszal lesz kevesebb a zenekarban. Persze ez nem jár ugyanennyi ember elküldésével, hiszen van, aki csak félállásról mond le. Az új nyugdíjrendelet eredményeképp aki jövőre megy nyugdíjba, az sokkal roszszababbul jár, mint aki idén, így több nyugdíjas muzsikusként inkább az előnyugdíjas választotta. A létszámleépítést egy kivétellel meg tudtuk úgy oldani, hogy csak nyugdíjasokat küldtünk el – mondta el az igazgató, majd hozzáfűzte: – A támogatás megemlése bizakodással töltötte el a muzikusokat, hiszen eddig nagyon kevés pénzért dolgoztak, és nem tudták, mit hoz a jövő. Én hiszek abban, hogy a munka, az évi 100-110 koncert meghozza a gyümölcsét.

Bilkei Éva

„Az MR Zenei Együttesei jelenleg Csipkerózsika-álmukat alusszák”

A zenei együttesek menedzser vezetője, Boldoghy Kummert Péter a versenyben hisz

Boldoghy Kummert Péter éppen azon a stratégián dolgozik, amely reményei szerint segít majd abban, hogy a Magyar Rádió Zenei Együttesei a jelenleginél jobb helyzetbe kerüljenek. A Budapesti Csellóegyüttes alapítója, aki 1995 óta a Magyar Állami Operaház nagybőgő szóla-

mának a vezetője, különböző megoldásokon gondolkodik. Elképzeléseiben fontos szerepet kap az együttműködés más művészeti intézményekkel, szeretné, ha az MR Szimfonikusoknál rendszeressé válna a műhelymunka és a kamarakoncertezés, s kiváló hangversenyeken bizonyítanak be, hogy mennyit érnek. Boldoghy Kummert Péter nem tartja magát radikális embernek, de úgy véli, néhány kellemtelen intézkedésre szükség lesz. Éppen ezért minden intézkedése előtt egyeztet az intézmény vezetőivel és a Művészeti Tanáccsal.

Egy elismert hangszeres művészt mi készítet arra, hogy menedzserként is kipróbálja magát?

A Csellóegyüttes megalakulása óta minden tennivalóval én foglalkozom, kezdve attól, hogy milyen művet adjunk elő, ki írja a darabokat, és kitől szerezzünk ehhez támogatást. S miután a szponzorokkal is nekem kellett tárgyalnom, úgy véltem fontos, hogy menedzseri végzettségem is legyen. Ezért a Budapesti Műszaki-, és Gazdaságtudományi Egyetemen közgazdász-menedzser (MBA) másoddiplomát szereztem. Egyébként azért kezdtem bele mindebbe, mert mérhetetlen-

nül zavart, hogy ilyen rosszul működnek a magyar zenei intézmények és tenni akartam ez ellen valamit. S bár elsősorban művészek tartom magam, roppantul bosszantanak azok a dolgok, amelyek megkeserítik a muzsikuskok életét és főleg a rossz menedzsmentnek „köszönhetőek”. Pedig Magyarországon kiváló zenészeket találni. Abban hiszek, hogy nem minden múlik a pénzen, hiszen egy adott koncerten attól, hogy valaki 1 forinttal többet kap, még nem fog jobban játszani...

Néhány évvel ezelőtt a MÁV Szimfonikusoknál jelentkezett a zenekari igazgatói pályázatra.

Azon a megmérettetésen a zenekar is szavazott, s a muzsikuskok kifogása az volt velem szemben, hogy túlságosan radikális vagyok. Azért, mert elmondtam, milyen fejlemények várhatók, milyen nehéz helyzetbe kerülhet az együttes, ami azóta sajnos be is következett... Már akkor is látható volt, hogy néhány együttesünk léte veszélyben forog, hiszen Európa más országaiban nincs ennyi zenekar. S ahogy egyre több együttes hullik ki az állami fenntartási körből, egyre inkább a menedzseri szempontok, s a hatékonyság kerül előtérbe, hiszen a magáncégeknél is ez a lényeg és azok lehetnek a lehetséges szponzoraink. Csak az a részleg maradhat fenn, amely értéket termel. A kulturális életben talán az a legnagyobb baj, hogy bár mindennek tudjuk az árát, de semminek sem ismerjük az értékét.

Másodszor is nehéz feladatot választott, hiszen az MR Zenei Együttese már évek óta számos súlyos gonddal küzdenek.

Sosem érdekelték a könnyű megoldások, mindig az vezérelt, hogy hol tudok segíteni. Úgy vélem, a MR Zenei Együttese Csipkerózsika-álmukat alusszák, miközben fantasztikus tudású művészekből állnak. A Wagner Napokon már bemutatták, mire képesek. Nekem az a célom, hogy a Zenei Együtteseknek rendszeresen ehhez hasonló színvonalú produkciókban legyen lehetősége játszani. Célom, hogy az itt dolgozó művészek szakmailag kiteljesedhessenek. Hiszek ugyanis abban, hogyha jobbak lesznek az előadások, ha olyan koncerteket adunk, mint senki más a piacon, akkor bekövetkezik a gazdasági előrelépés is, és sikeresebbé válhatunk.

Honnan, hogyan értesült arról, hogy a zenei együttesekhez menedzsert keresnek?

A MÁV Zenekar pályázata óta keresem az ilyen lehetőségeket – így tudtam meg, hogy

az MR Zenei Együttese Irodája zenekari titkárt keres. Ezen a meghallgatáson én is részt vettem. Ennek során derült ki, hogy időközben megfogalmazódott az igény a Zenei Együttesek menedzser vezetője poszt betöltésére és végül erre a megtisztelő feladatra kaptam a felkérést. A Zenekarból is többen megkerestek, hogy nem volna-e kedvem ehhez a poszthoz. A szakmában ugyanis már egy ideje köztudott, hogy engem ez a terület is érdekel és határozott véleményem van arról, hogy hogyan lehet a jelenlegi kedvezőtlen helyzeten változtatni. Röviden össze tudom foglalni, mit szeretnék elérni a magyar zenei életben: Amíg a kulturális élet szereplői kunyerálásként próbálják érvényesíteni a jogukat, addig a politikára bízunk magukat. Ehelyett össze kell fognunk és nem egymás ellen dolgoznunk.

Azt hiszem, hogy azért szavaztak nekem bizalmat, mert most már olyan a helyzet, hogy karizmatikus vezetőre van szükség.

És ön az?

Szeretnék azzá válni, felnőni a feladat nagyságához. Ahhoz azonban, hogy elérjem az általam lényegesnek tartott célokat, kell hoznom néhány radikális intézkedést.

Mire gondol? Másik csapatban, új emberekben gondolkodik?

Előnyöm bárki mással szemben, hogy kívülről jöttem, így senkivel sem vagyok elfogult. Látom, hogy vannak nagyon értékes emberek, akik véleményére oda kell figyelni. Akadnak olyanok, akik szintén még a Csipkerózsika-álmukat alusszák. De biztos vagyok benne, hogy ha elindulunk egy irányba, akkor csatlakozni fognak. Alapvetően, hogy mindenkinek meg kell adni a lehetőséget hogy bizonyítson, s utána kell dönteni. Ez a munka el fog indulni közösen a Zenei Együttesekkel. Hangsúlyozom, hogy egyetlen szakmai döntés sem fog születni a Zenei Együttesek bevonása nélkül. Így az, hogy kikkel tudunk együttműködni, az a művészek felkészültségén múlik és nem a gazdasági helyzeten. Ha nem így lenne, akkor felálllok.

Az énekkarnál nem lesz ilyen minősítés?
Ott már lezajlott a szintfelmérő meghallgatás tavaly, részben külsős zsűri előtt.

Ön pontosan milyen pozíciót nyert el?

Jelenleg az MR Zenei Együtteseinek menedzser vezetője vagyok. Az én személyem talán esélyt jelent arra, hogy megfelelő szakmai irányba menjenek a dolgok, mert nem elég csupán jó menedzsernek lenni. Jó, ha

olyan ember intézi ezeket a feladatokat, aki látott már belülről zenekart, mindennap átéli az itt magas művészi értéket képviselő művészek helyzetét, problémáit, igényeit és álmait. Nagy előny ugyanis ha az ember a művészek és a fenntartó gondolkodásával is tisztában van, s mindkét oldal nyelvét beszéli. Így létrejöhet egy mindenki számára elfogadható konszenzus, ahol mind a fenntartó MR mind a művészek mind az üzleti élet megtalálhatja a számításait. Fontos tudni, hogy egy lehetséges szponzorcégnél nem lehet olyan döntést hozni, amely a tulajdonosok vagyontát csökkenti. Csak akkor adhatnak pénzt bármire, ha nagyobb bevételt hoz, mint amennyibe kerül, illetve olyan értéket termel, ami védhető a tulajdonosok felé. Csak ebben az esetben fogja a reklámkeretet ezen a piacon elkölteni. Ezen a területen úgy gondolom, hogy vannak még fejlődési lehetőségeink. Az is lényeges, hogy szponzoraink felé is vonzó programokat kínáljunk. Erre egyébként rengeteg európai példát találni – a kulturális intézmények honlapja tele van szponzorokkal. Magyarországon azonban még nem a valódi értékén árusítjuk a kultúrát. Megváltozott a világ, a mai publikum már nem úgy gondolkodik, mint 15 évvel ezelőtt.. A verseny felerősödött. Már nemcsak a hazai zenekarokkal versenyzünk, hanem a Bécsi-, Cseh-, és New York-i Filharmonikusokkal, valamint a Scala és a Wiener Staatsoper zenekarával. Itt Budapesten!

Muzsikusként játszott valaha a MR Szimfonikus Zenekarban?

Kétszer kiegészítőként pódiumra léptem velük, de sosem voltam tag. Amikor a Zeneakadémiára jártam két olyan együttes akadt, ahol érdemes volt játszani: az Állami Hangversenyzenekar és az MR Szimfonikusok, akkori nevén a Rádiózenekar. S a Rádió együttesét tartották jobbnak. Én a tanárom, Novák László iránti rajongásom okán mentem az ÁHZ-ba.

A gazdasági gondok mellett azonban az is problémát jelent, hogy Fischer Ádám lemondott az MR Szimfonikusok vezetéséről...

Nem szakad meg a kapcsolatunk.. A következő koncertevadban több Wagnert fog dirigálni, mint idén. Az a célunk, hogy hozzá hasonló színvonalú művészek lépjenek pódiumra estéről-estére. S mindebben a versenyt – és a művészek bevonását – tartom a legfontosabbnak.

S Ön szerint hogyan áll mindebből az MR vezetése?

Az együttesek iránti elkötelezettségüket talán jelzi, hogy bár az együtteseknél is voltak leépítések, de nem olyan magas arányban, mint más területeken. Szeretnék, ha minőségi munka folyna, s partnerek a különböző megoldásokban. Ha nem lennének azok, akkor én nem vállaltam volna el ezt a munkát. Az természetesen látható, hogy mindez nem folytatható így tovább, de kérdés, hogy merre vezessen az út. Ez ránk, a Zenei Együttesekre van bízva. Az MR Zenei Együtteseinek megvan a törvényben meghatározott feladata. A hangsúlyok fognak változni. A kortárs zene ápolása kiemelt területe a Magyar Rádióknak, s így lesz ez a későbbiek során is.

A szűkös büdzsé is évek óta komoly gondot jelent. Ön szerint elegendő a rendelkezésre álló összeg?

Először nekünk kell bizonyítanunk, hogy többet érünk annál, mint amit most kapunk. Ez hosszú folyamat lesz, mert nemcsak a fenntartónk az MR felé kell bizonyítanunk felkészültségünket, hanem a magyar politikai döntéshozók felé is – hiszen ők határozzák meg, hogy mennyit költhetünk koncertek rendezésére.

A koncertek száma is jelentősen csökkent az utóbbi időben...

Ez nem igaz. Több koncertünk van, mint tavaly. Ez látszik a szolgáltatásainkon is, a szolgáltatásokat majdnem minden szólam túlteszteljük. Az előző – még régi zenei vezetés – által megtervezett évre volt jellemző az ala-

csony szolgáltatás. Tény, hogy a költségvetés nagy része bérre megy el és kisebb a produkciós keretünk. Az első számú feladatom hogy az itt dolgozó, kiváló művészeket helyzetbe hozzam. Szeretnék megteremteni minden körülményt, hogy jól tudjanak dolgozni, hogy jól érezzék magukat. A mindennapi kemény munkában hiszek – úgy vélem, hogy a rendszeres kamarázás, a szölampróbák gyökeres változást hoznak.

Hetek óta dolgozik a stratégián. Mit fog ez a dolgozat tartalmazni?

A magyar kultúra az ország szempontjából stratégiai fontosságú terület. De amíg politika a kultúrát csupán a költségvetés költség oldalán szereplő tételnek látja – és nem értéktérítő beruházásnak – addig van még mit tennünk! Központi kérdés a közönséggel való kapcsolat is. Sokat kell rajta javítanunk. Jelenleg nincsenek meg sem a személyi, sem az anyagi feltételei annak, hogy nemzetközi viszonylatban is versenyképes marketing, illetve kommunikációs kampányt folytassunk. Erre már tényleg egyáltalán nincs pénzünk. Mert ha van valami többlet, akkor inkább meghívunk egy jó karmestert. Ez az a szemlélet, ami miatt nem jelennek meg a köztudatban olyan hangsúlyosan az MR Zenei Együttese, mint ahogy tudásuk alapján megérdemelnék. Az lehet a kitörési pontunk, ha megismertetjük magunkat a közönséggel, s mindegyik koncertünk színvonalra olyan, mint a Wagner-esteké. Ez nem elérhetetlen cél.

Mi lesz a muzsikusi pályájával? A Rádiónál lesz főállásban?

Muzsikus vagyok. ÉS menedzser. Úgy érzem, hogy a két funkció nem összeegyeztethetetlen, hiszen az Operában művészként dolgozom, itt pedig menedzserként. S ez azért is jó, mert nem távolodok el a zenészek problémáitól. Hogy milyen arányban az még a jövő zenéje.

Hogyan fogadta az együttes?

A nagy bemutatkozás még nem történt meg. Amit én érzek a zenészeknél, az a kíváncsiság. Nem tudják, hová tegyenek. A legégetőbb feladatom most az, hogy kidolgozzam az MR Zenei Együtteseinek hosszú távú stratégiáját és az elkészült stratégiát a legalacsonyabb szinttől a legmagasabb szintig mindenkiel egyeztetsem, elfogadtassam. Minden mást ennek rendelek alá.

Milyen példákat akar követni?

Sok külföldi együttest tanulmányoztam, s szeretném Magyarországon is megvalósítani a bécsi és a berlini modellt. Hazánkban mindig a politikai vezetés nevez ki valakit egy együttes élére. S így mindig a karmesternek van zenekara. Szeretném, ha az MR Zenei Együttese lenne az első olyan együttes, amely maga választaná meg a karmesterét. A művészek tudják ugyanis eldönteni azt a legjobban, hogy egy karmester jó-e vagy sem, s lehet-e vele együttműködni...

R. Zs.

Három munkabizottság dolgozik az előadóművészi törvényen

Magi István a produkciók minőségi javulását és közönségnövekedést vár a szabályozástól

Tavaly, december elején a kormánykabinet elfogadta „A színház-, zene- és táncművészet szervezeteinek működéséről, állami támogatásáról és sajátos munkajogi szabályairól szóló törvény” koncepcióját. A tervezet részletein jelenleg három munkacsoport dolgozik. A teamekben a minisztérium megbízásából, a színházi, zenei és táncos szakmai szervezetek által javasolt szakemberek tevékenykednek. A koncepció alakulásáról, lényeges részleteiről, s a művészvilágra gyakorolt hatásáról Magi István beszélt, aki a regisztrációs munkacsoport vezetőjeként foglalkozik az előadóművészi törvény előkészítésével.

Nemcsak ennek a szabályozásnak a kidolgozásában vett részt, hanem már korábban is foglalkozott az olyan kezdeményezésekkel, mint a művészeti törvény, vagy a művészek jogállásáról szóló jogszabály.

Igen, hiszen egy ilyen jogszabálynak az életre hívása a szakma régi igénye, s az előző kormányciklusban már készült tervezet egy művészeti törvényről, illetve az ezen a területen dolgozók jogállásáról, foglalkoztatásáról

is. S bár a részletes kidolgozásig is eljutotunk, ez az elképzelés végül mégsem lett sikeres, és nem született belőle törvényi szabályozás. Lett a munkának azonban egy nagyon fontos eredménye: az EKHO megszületése. Ez ugyanis az első olyan jogszabály, amelyben elkülönítve megjelennek a művészeti munkakörök. Ez nagyon jelentős dolog, hiszen egy törvény először mondja ki, hogy a művészek foglalkoztatása jogállásuktól függetlenül különleges szabályozást igényel. S így 2006 őszén, amikor az oktatási és kulturális tárca vezetője, Hiller István egy színházi törvény megalkotásához hívta partnerül a szakmát, akkor az előkészítő munka már nem nulláról indult. Amikor reális esély nyílt a színházi törvény megszületésére, én is amellet foglaltam állást, hogy ne válasszuk le róla a többi előadóművészeti ágat. Ha ugyanis a színházi terület jogi szabályozása megtörténik, akkor ezzel egy időben ezt a többi előadóművészeti területeken is végre kell hajtani. Hiszen a színházhoz a szimfonikus zenekarok és a táncegyüttesek is ezer szálon kapcsolódnak, az operának és a balettnek a színházépületek adnak otthont, s a művészek gondjai, a szabályozást igénylő problémák is azonosak. Így végül a tervezet neve: A színház- zene- és a táncművészet szervezetinek működéséről, állami támogatásáról és sajátos munkajogi szabályairól szóló törvény lett, amit egyszerűen előadóművészeti törvénynek is nevezhetünk. Központi helyet kap benne az állami támogatásról, valamint a sajátos munkajogi szabályozásról szóló rész. Ez utóbbi egyébként az egyik legégetőbb pont, hiszen ezek az intézmények évad jelleggel működnek, gyökeresen más időbeosztással dolgoznak, mint más munkahelyek.

A törvénytervezet kapcsán mindenki megemlíti, hogy milyen jelentős részt kapott benne a szakma véleménye.

Az első lépés az volt, hogy a szakmai szervezetek megtették a javaslataikat A színházi munkacsoportokat alakították, a tancosok korábban a Táncművészeti Kerekasztal keretein belül fogalmazták meg javaslataikat, a zenei szervezetek igényei jelen voltak az említett jogszabály-tervezetekben. Ezt követően a tárca felkért egy szakértői csoportot, hogy a beérkezett javaslatokból készítsék el a törvény koncepcióját. A koncepció munkanyaga augusztus végére született meg.

Kik vettek részt az előkészítő munkában?
A csoportot a minisztérium főosztályvezetőjeként én irányítottam. Meghívtuk dr. Gyimesi Lászlót, a Művészeti Szakszervezetek Szövetségének elnökét, aki a művészeti tör-

vény megszületésért már a korábbi években is rengeteget tett. Részt vett a munkában Szabó István, a Magyar Színház történeti Múzeum és Intézet igazgató-helyettese, a színházi finanszírozás elismert szakértője, Hegedűs D. Géza, a MASZK Országos Színészegyesület elnöke a színészek, Novák János zeneszerző, a Kolibri Színház igazgatója a gyermek és az ifjúsági korosztály érdekeit jelenítette meg. Wettstein Tibor, a Madách Színház gazdasági igazgatója és Megyeri László, a Thália Színház igazgatója a költségvetési intézmény és a gazdasági társasági működtetésben egyaránt járatosak. Nagyon jó összetételű és részben összeszokott is volt ez a szakértői csapat, így hatékonyan tudtunk dolgozni, és a törvényi koncepcióban a javaslatokat csaknem maradéktalanul sikerült megjeleníteni.

Amit aztán vissza is küldtek a szakmának, újabb véleményezésre.

Igen, s erről a munkaanyagról az írásbeli összegzésüket november közepéig kellett eljuttatniuk a minisztériumhoz.

Ezt követően a koncepciót tavaly, december 4-én a kormánykabinet is megtárgyalta, és jóváhagyta, hogy az ebben foglaltak alapján kezdődjön meg a törvény kodifikált szövegének a kialakítása. A leglényegesebb talán az, hogy a kormánykabinet egyetértett egy eddiginél rugalmasabb intézményi, foglalkoztatási és költségvetési szabályozás szükségességével.

A részletes szakmai szabályokat a törvény felhatalmazása alapján kormány- vagy miniszteri rendeletek tartalmazzák majd, ezek elkészítésével a tárca három munkabizottságot bízott meg. Ezekben a bizottságokban a művészvilág delegáltjai dolgoznak, vagyis az itt dolgozó szakértőket a tárca a szakmai szervezetek javaslata alapján kérte fel a munkára. A szervezetek nyilvántartásával, regisztrációjával foglalkozó munkacsoportot én vezetem, és büszke vagyok rá, hogy a szakma engem javasolt erre a feladatra. Victor Mátéval, Szögi Csabával, Wettstein Tiborral és Hudi Lászlóval dolgozom együtt. A finanszírozás kérdésével foglalkozót teamet Szabó István irányítja, mellette Popa Péter, Patáki András, Halasi Imre és Szabó György tevékenykedik. A harmadik, a munkajogi szabályozás problematikáját körüljáró csapatot, amelynek Kovács Géza, Kiss János, Novák Eszter és Gáspár Máté a tagjai, dr. Gyimesi László vezeti. A három munkabizottság december óta folyamatosan, szoros együttműködésben dolgozik együtt, úgy is, hogy egy-egy művészeti terület problémáinak megtárgyalására a három csoportból ülnek össze annak szakértői. A szakmai szervezetek még konzultációs csoportokat is

összeállítottak, így valójában folyamatos szakmai egyeztetés is történik.

Jelenleg azért némi csodaváró bangulat is érzékelhető a törvényvel kapcsolatban a művészvilágban... Milyen eredményekre számíthatnak, ha törvényerőre emelkedik?

Az előadóművészeti törvénytől természetesen a költségvetési források bővülését is várjuk. Egy méltánytalanul rossz helyzetben lévő társulaton ugyanis nem segíthetünk úgy, hogy közben egy másik, nem érdemtelenül jobb helyzetben lévő együttestől veszünk el pénzt. Tehát legalább olyan nagyságú forrásbővülésre van szükség, hogy mindenki kaphassa meg azt, ami őt a szabályozás alapján megilleti. Hiszen évek óta látjuk, hogy milyen nehéz helyzetben vannak együttesek, de úgy nem lehetett nekik többletforrást biztosítani, hogy közben mást rövidítünk meg. Szerencsére az, hogy szükség van forrásbővülésre, szerepelt a törvényi koncepcióban is, amit a kormánykabinet jóváhagyott. S bár most nagy a várakozás a szabályozással kapcsolatban, azért azt is világosan látni kell, hogy minden problémát nem lehet a segítségével megoldani. A várható forrásbővülés ugyanis csak arra lehet elég, hogy a jelenlegi, nagyon szorult helyzetet kicsit könnyebbé tegye. A törvényben foglalt nyilvántartásba vétel azonban többletmunkával jár mindenki számára, és ettől kezdve mindenkinek igazolnia kell minden állítását. Számszerű kritériumai lesznek például annak, hogy egy színház mikor nevezhető többszáztagúnak, és csak akkor kapja meg, ezt a minősítést, ha minden feltételt teljesít. S bár a szakma részéről érezhető a központi beavatkozás iránti fokozott igény, a fenntartók, az önkormányzatok meghatározó szerepét nem fogja csorbítani a szabályozás. S azt is tudomásul kell venni, hogy az állami támogatás csak akkor jár, ha az adott szervezet, illetve annak fenntartója az előírt feltételeket megteremti. És nemcsak a munkajogi szabályokról van szó. Szeretnénk honorálni például, ha egy zenekar kortárs magyar műveket mutat be, vagy rendszeresen tart ifjúsági hangversenyeket, de ezek mellett még számos más elvárás is megfogalmazható. S bár a finanszírozás a zenekarok esetében döntően a létszámtól függ, a figyelembe vehető maximális létszámot limitáltuk. Ezzel szemben a színházaknál a legfontosabb adat, hogy mennyivel támogatja működésüket a fenntartó, az önkormányzat. Tekintettel kell lenni az előadás- és a nézőszámra is, hiszen egy társulat működése akkor nyeri el értelmét, ha estéről estére akad közönsége. S mivel a társulatok költségvetésében egyre kevésbé elhanyagol-

ható a bevétel, kivédhetjük azt is, hogy csak az előadásszám növelése miatt tűzzenek ki produkciókat. A törvénytől én magam azt várom, hogy az előadóművészi produkciók minősége érzékelhetően javul, és a közönség száma szintén érzékelhetően nő. A szabályozás akkor lesz jó, ha ezt elősegíti.

Viszont a kritériumrendszerben nem kapott helyet a produkciók minősége.

Mivel nem tudunk mellé mérőszámot tenni, így nagyon problematikusnak tartanám, hogy beépítsünk egy ilyen követelményt a normatív jellegű finanszírozásba. Hiszen hogy melyik előadás, koncert minősíthető jónak, annak megítélésében sok a szubjektív elem.

Ráadásul a kritériumrendszer nem is vonatkozik mindenkire...

A kritériumrendszer mindenkire vonatkozik, de a törvény lehetőséget adhat arra, hogy különleges szakmai feladat ellátása esetén az adott szervezettel meghatározott időre a kulturális miniszter egy vagy akár többoldalú közszolgáltatási szerződést köthet, s ehhez egyedi támogatást nyújtson. Persze, kérdés, hogyha teljesül a feladat, letelik az adott időszak, az együttes bekerül-e a rendszerbe vagy új lehetőségeket talál.

Ez azonban nem fogja azt eredményezni, hogy minden együttes igyekszik majd valamilyen módon a kivételezettek közé kerülni?

A veszélye természetesen megvan, de az már a kulturális miniszter döntésén múlik, hogy ezt az egyedi támogatási formát tényleg csak kivételes esetekben alkalmazza. S nem olyan nagy baj, ha mindenki kivételes teljesítményre törekszik... Ahogy az is egyértelmű, hogy bár a státustörvényt még nem sikerült tető alá hozni, de a nemzeti kulturális intézmények,

mint ahogy a Rádiózenekar is, külön kategóriába tartoznak. A tervezetből az is világosan látszik, hogy a cél a művészeti szervezetek rendszerének minél mobilabbá és nyitottabbá tétele. Ez azt jelenti, hogy az állam által is támogatott fenntartói körbe az önkormányzatok mellett a jövőben gazdasági társaság vagy akár magánszemély is bekerülhet, ha nem nyereségérdekelte szervezeti formában működik.

Ezek szerint szinte mindegy, hogy ki a fenntartó, az állami támogatásból bármely együttes részesülhet?

Az mindenképpen szükséges, hogy rendelkezzen az adott területen közszolgáltatási szerződéssel. Változhat az a jogviszony is, amely szerint ezek a szervezetek a fenntartóhoz kapcsolódnak. El tudom azt is képzelni, hogy létrejöhetnek olyan viszonyok, amikor az önkormányzat már nem tulajdonosként, hanem résztulajdonosként vagy csak támogatóként jelenik meg. S az önkormányzatok, a fenntartók annak tudatában tudnak erről dönteni, hogy tudják, ha a feltételeknek eleget tesznek, akkor adott nagyságú központi támogatáshoz jutnak. ...

Akkor ebbe a körbe tartozhat a Telekom és a MÁV Zenekar is...

A törvény egyik alapelve éppen az lenne, hogy ha a fenntartó teljesíti a feltételeket, akkor jogosult az állami támogatásra. Ha kizárjuk őket, akkor nem teszünk eleget a törvénynek. Persze, erre csak akkor lesz lehetőség, ha a zenekarok támogatására ennek megfelelően nagyobb összeg áll rendelkezésre, mint eddig.... A másik lényeges pont a munkajoghoz kapcsolódik. Nagyon különböző formákban működnek a szervezetek, ezért is kell megteremteni egy olyan

munkajogi szabályozást, amely a speciális körülmények tekintetében egységes feltételrendszert biztosít a különböző szervezeti formában dolgozó művészek számára.

S mi a helyzet azzal a művésszel, aki számlát ad?

Ezt a problémakört nem az előadóművészeti törvény keretein belül lehet megoldani. Arra törekszünk, hogy ha valaki a törvényi előírásoknak megfelelően alkalmaz művészeket polgárjogi szerződéssel, akkor ne szenvedjen ezért hátrányt. Arra viszont nem törekedhetünk, hogy a művészek ne viseljék a közterheket. Az EKHO-t például minden művész választhatja, akár közalkalmazott, akár munkavállaló, akár vállalkozó. Mindenki fizessen, de a pénzéért kapjon is valamit, legyen egészségbiztosítása, nyugdíja, stb.

Sokszor emlegetik azonban azt is az együttesvezetők, hogy művészeti területen mekkora gondot jelentenek számukra a nem megfelelő szinten teljesítő közalkalmazottak.

A készülő törvény erre is kínál megoldást, szólószereplők esetében lesz rá lehetőség, hogy azt, akinek nem tudnak feladatot biztosítani, megfelelő végkielégítéssel elküldhessék. Tudatos, szisztematikus vezetői munkával, koncepciózus társulatépítéssel, jó kollektív szerződéssel, jó munkaszerződéssel mindez megoldható. Személy szerint úgy vélem, jobb lenne, ha a művészeti munkakörökben nem lenne közalkalmazotti jogviszony, csak munkavállalói a költségvetési intézményekben is. A közalkalmazotti életpálya annyira eltér ugyanis a művészekéől, hogy rájuk történő alkalmazását életidegennek tartom.

R. Zs.

„Végre lesz egy törvény, amelyben szerepel a zene szó”

Victor Máté bízik az új szabályozásban, amely kizárja a szubjektív döntéseket, a lobbizást

Nagyzenei finanszírozás kritériumrendszer alapján, azaz az együttesek létszáma, önkormányzati támogatása és koncertszáma figyelembevételével történő differenciálás, továbbá munkajogi kérdések, például a szolgáltatás szabályozása. Mindezeket tartalmazza az előkészítés alatt lévő, úgynevezett színházi törvény. S bár a most kidolgozott tervezet minőségi szempontokat nem tartalmaz, és nem is old meg minden problémát, az azonban biztos, hogy több évre előre kiszámíthatóvá teszi a támogatási összegeket. A törvény előkészítő munkáiról, valamint a Rádió Zenei Együtteseinek a helyzetéről Victor Máté, a Magyar Zenei Tanács elnöke beszélt, aki bízik abban, hogy még a tél vége előtt a kormány elé kerül a tervezet, és minél előbb döntés születik róla.

A zenészsakma könnyen megállapodott a törvénytervezet rájuk vonatkozó részleteiben?

Igen, a táncosok és mi, muzsikuskok lényegében már megegyeztünk mindenről, a színházak képviselői azonban még az első kérdéseken egyezkednek. Nem jutnak dűlőre egymással. Azon a területen ugyanis nehezebben megfogalmazhatók a kritériumok. Nekünk könnyebb dolgunk volt, ráadásul az is egyszerűbbé tette a helyzetet, hogy ebben a tervezetben csak a hivatásos koncertegyüttesek, és azon belül is a nagy szimfonikus zenekarok, valamint az énekarok szerepelnek. Az alternatív kezdeményezések, az amatőr és félamatőr, a másodállásban működő együttesek nem esnek a hatálya alá. A törvény elsősorban a finanszírozási, működtetési, munkajogi problémákat igyekszik tisztázni és rendezni. Hogy mi várható el a fenntartótól, mi az államtól, és persze mi a művészeketől. Óriási dolog, hogy végre lesz egy olyan törvény, amelyben szerepel a zene szó. Ilyen ugyanis eddig még nem létezett... A rendszerváltás óta váratnak magukra, nem születtek meg a művészeti törvények, a filmtörvényt kivéve, de az inkább az ipari, kereskedelmi háttérrel szabályozza, s még a szerzői jogi törvényt sorolhatjuk ide, mint a művészeti életet befolyásoló törvényt. Az utóbbi 17 évben nem sokat foglalkoztak ezzel a területtel, így eléggé szabályozatlan... Ezért is jelenthet hatalmas előrelépést ez a készülő törvény. Ha létrejön, abban nagy szerepe van Gyimesi Lászlónak, a MZTSz főtitkárának, aki évek óta harcol egy előadóművészi törvény megszületéséért. Amikor ennek a színházi törvénynek az ötlete felmerült, azonnal felismerte, hogy a két kezdeményezés számos ponton fedi egymást, tehát összekapcsolható.

A törvény alapját a kulturális tárca által kidolgozott koncepció adja.

Nagyon örülök, hogy ennek kapcsán elindult egy valódi párbeszéd a minisztérium és a szakmák képviselői között. Arra ugyanis korábban sajnálatosan ritkán volt példa, hogy egy törvényt már a koncepció szintjén átadjanak a szakmának véleményezésre. Most volt idő alapos elemzésre, vitasorozatokra. Ezekon az eszmecseréken végig részt vettek a törvény koncepciójának megfogalmazói is. És nem formálisan, hanem vitapartnerként. Ha úgy értékelték, még korrekciókra, változtatásokra is készek voltak. Így remélhető, hogy számos szakmai észrevétel, javaslat is beépül majd a törvénybe. A törvénynek egyébként két

lába van, hiszen az aprólékos szabályozás, aminek feltételei amúgyis folyamatosan változnak, nem lehet benne egy évtizedekre bebetonozott törvényben. De a kulturális tárca részéről nagyon szimpatikus törekvés, hogy a törvény mellé egyúttal a végrehajtási rendelet részleteit is rögzíteni kívánja. Például – ami a mi szakmai előkészítő munkánknak nagyon lényeges része volt – a szimfonikus zenekarok finanszírozási modelljének kidolgozását.

Ez már évek óta az egyik neuralgikus pontja a magyar zenei életnek...

Most úgy tűnik, a tárca és a szakma is egyetért abban, hogy az állami támogatást kritériumrendszer alapján kell szétosztani. E kérdésben Popa Péternek, a Szimfonikus Zenekarok Szövetsége elnökének évek óta végzett, heroikus munkáját is hasznosítottuk. Vagyis arról kellett javaslatot kidolgoznunk, hogy ebben a rendszerben a különböző szempontok milyen arányban érvényesüljenek.

A kritériumok megállapításában mi jelentette a legnagyobb nehézséget?

A fő gond az, hogy a zenekarok fenntartói nagyon eltérőek, hiszen van önkormányzati együttes, van alapítványi, de akad olyan is, mely egyesület formájában működik. A Magyar Rádió Zenei Együtteseinek fenntartója meghatározhatatlan, hiszen formailag Részyentársaságról van szó, de egyetlen, állami tulajdonú, elidegeníthetetlen aranyrészevényből létrehozott társaságról, mely tisztán költségvetési pénzből működik. Tulajdonképpen állami, költségvetési szerv. Aztán akadnak olyan zenekarok, melyek szerződésben állnak ugyan valamely önkormányzattal, de attól olyan csekély mértékű támogatást kapnak, hogy fenntartónak aligha lehet nevezni. Ezért mi azt javasoltuk, a támogatás felosztásánál az egyik szempont a fenntartó önkormányzat hozzájárulásának mértéke legyen. Ahol több a támogatás, ott a központi költségvetésből az együttes arányosan több pénzt kapjon. Így nem fordulhat elő, hogy amint az állami támogatás növekszik, azonnal csökken az önkormányzat által adott büdzsé. Az általunk felállított rendszerben ezek a támogatások együtt mozognának.

Milyen megoldást kínál ez a modell az évek óta nehéz helyzetben lévő együttesek, például a Magyar Rádió Zenei Együtteseinek vagy a Budapesti Filharmoniai Társaság számára?

A Filharmoniai Társaságnál a gond abból adódik, hogy a zenekar tagjai főállású muzsikusként a Magyar Állami Operaház alkalmazásában állnak. Tehát az együttes nem főhivatású koncertzenekar, részvétele a hangversenyéletben alkalmasszerű. Ugyanakkor művészileg, szakmailag nagyon fontos, hogy hangversenyeket adjanak. Talán a Filharmoniai Társaság számára valóban az jelentené a megoldást, ha az Operaház költségvetéséből működne. Ez fontos magának az Operának is, hiszen a muzsikuskok dalszínházi munkájára is jótékony hatással van, ha időről-időre pódiumon is próbára teszik művészi kvalitásaikat... Ami a kritériumrendszert illeti, terveink szerint a támogatási összeg ötven százaléka a létszámaránytól függne. A másik ötven százalék pedig aszerint oszlana meg, hogy mennyi pénzt ad a fenntartó az együttesre, s mekkora a koncertszám. S ha az egyik zenekar 60, a másik 30 koncertet ad, akkor nem ugyanazt a szolgáltatást nyújtották a köznek. Prémium-százalék-ként pedig az ifjúsági előadásokért, kortárs magyar művek bemutatásért és a székhelyen kívüli hangversenyekért járna többlettámogatás. A támogatási összeg nagyságát azonban döntően az befolyásolja, hogy hány tagja van az együttesnek...

Ez tehát a helyzetet átláthatóbbá teszi, még akkor is, ha néhány együttes így rosszabbul jár, mint korábban...

Az elvekkkel mindenki egyetértett, bár a tervezet végrehajtása során valóban előfordulhat, hogy néhány együttesnek kevesebb lesz a költségvetési támogatása, mint az előző évben. Olyan struktúra nehezen képzelhető el, amelyben mindenki nyer. (Hacsak nem növekszik a keret...?) Mi mindenesetre a modellezéskor igyekeztünk a jelenlegi arányokhoz közelítő képletet kidolgozni. Én azért is bízom ebben a rendszerben, mert kizárja a szubjektív döntéseket, a lobbizást, a dörgölözést, a nyomulást, a politikai szimpátiát. Az állam számszerűsíthető kritériumok alapján osztja szét az erre szánt támogatást. S így mindenki évekre előre ki tudja számítani, mekkora összegre számíthat. Értékítélet nincs benne, minőségi szempontokat nem vesz figyelembe, de ez nem is a törvény dolga. A kiszámíthatóság azonban óriási érték.

S ez a törvény minden zenekarra vonatkozik majd? Az összes együttes támogatása ettől függ?

Nem, mert a Nemzeti Filharmonikus Zenekar és Énekar a nemzeti intézmények kö-

zé tartozik, s valószínűleg a Budapesti Fesztiválzenekar is különleges státuszban, külön elbánásban részesül. Egyébként pedig ebbe a rendszerbe nem kötelező belépni. Dönthet úgy egy zenekar, hogy nem regisztráltatja magát, s akkor nem vonatkozik rá az adatszolgáltatási kötelezettség, de természetesen akkor az állami támogatástól is elesik.

S mikorra várható, hogy döntés születik a tervezetről?

Elvileg talán már január végén miniszteri ülés elé kerülhet. S ha elfogadják az előterjesztést, még hosszú folyamat, amíg a tárcaközi egyeztetések – többek között a munkaügyi minisztériummal, a pénzügyivel és a gazdasági tárcával – lezajlanak. Utána jön a kormány előterjesztés, majd pedig a par-

lamentari bizottságok következnek... Jó lenne, ha a tavaszi időszakban mindez lezárulna, hiszen akkor a jövő évi költségvetést már eszerint lehetne tervezni. Persze az a keret, amelyből az amatőr együtteseket, a kamarazenekarokat a minisztérium támogatja, továbbra is megmarad, és egyedi pályázatok útján osztják szét.

S a jövőben is a közalkalmazotti bértábla vonatkozik a zenészekre?

Ehhez azért nem lehet ragaszkodni, hiszen ezen a területen nem mindenki közalkalmazott. A béreket nem akarjuk szabályozni, viszont a szolgáltatászatot igen. S persze a zenekarok a főállású, legalább évre szóló szerződéssel foglalkoztatott muzsikuskok alapján kapják a támogatást. Sok esetben ez talán arra inspirálja az együtteseket,

hogy muzsikuskokat vegyen fel, s több koncertet adjon...

A támogatási összegbe az is beleszámít, hogy telt házask-e a hangversenyek?

Ebben nem tudtunk egyezsége jutni, bár hosszas vitát folytattunk a témáról. Nagy kérdés, és objektív adottság például, hogy mekkora a hangversenyterem. S ha elvárjuk azt, hogy játsszon kortárs műveket az együttes, azért azt nem gondolhatjuk, hogy ezek mindegyike telt házask lesz... Ezért végül leteremtünk ennek a szempontnak az érvényesítéséről. De mindentől függetlenül, szerencsére azt tapasztalom, hogy van, sőt gyarapszik a közönsége a szimfonikus koncerteknek, és nem tartok attól, hogy ez a tendencia csökkenjen. Örülök, hogy ennyi helyszínen estéről estére van hallgatóság.

Rádió legalább annyira kulturális intézmény, mint politikai

A parlament kétszáz millióval emelte a Rádió Zenei Együtteseinek támogatását. Megoldódnak a problémáik?

A Rádió Zenei Együttesei a központi támogatásból többszörösét kapják annak, mint más együttesek, hiszen tavaly a parlament – a korábbi 700 millióról – 900 millióra emelte az összeget. Ez a döntés némi garanciát nyújthat, hogy az együttesek megmaradnak... Természetesen az együttesek további sorsával kapcsolatban számos kérdés vetődik fel, de azt látni kell, hogy ezekre a gondokra a készülő törvény nem tud megoldást kínálni.

Egyébként értelmezési vita folyik most is az együttesek büdzséjének nagyságáról. Az intézmény jelenlegi menedzsmentje nem hajlandó elfogadni, hogy a Rádió működési költségében eleve benne foglaltatnak a zenei együttesek. Tehát nem csak a parlamenti támogatásból kell fenntartaniuk és működtetniük (!) a zenekart, énekkart és a gyerekkórust. Amikor a médiatörvény megszületett, s a MR részvénytársasággá alakult, mindenestől örökölte a korábbi intézmény vagyont és feladatrendszerét, a hozzárendelt költségvetési fedezettel együtt. Akkor a parlament még nem adott az együttesekre külön támogatást. Később, amikor a Nemzeti Filharmonikusok jelentős támogatásnövelést kaptak, féltő volt, hogy a többi zenekar nagyon lemarad, s a parlament akkor szavazta meg először a többlétszámú támogatást, hogy a zenei együttesek emelt szinten tudjanak továbbra is dolgozni. Ez azonban mára valahogy átértékelődött, s a többlétszámú támogatás mára az együttesek működési fedezetévé vált – legalábbis a menedzsment értelmezése szerint. Pedig a Rádió költségve-

tésében eleve benne vannak a művészeti együttesek, ahogy a Közzszolgálati Műsorkészítő Szabályzatában is. A vezetés folyamatosan úgy tesz, mintha az együttesek fenntartása számára kényszerű kötelezettség volna, amellyel igazán – és perspektivikusan – nem kíván foglalkozni. Mivel az valóban nincs a Közzszolgálati Műsorkészítő Szabályzatban meghatározva, hogy milyen létszámú együtteseket kell működtetni, a létszámleépítéssel igyekeznek spórolni. Ennek következménye, hogy a hangversenyeken alkalmi kiségitők muzsikálnak és énekelnek. A vezetésket pedig nem érdekli, hogy mindez jelentősen rontja a szakmai színvonalat. A kórus már harmadával csökkent, így előfordult, hogy 29 kiségitővel léptek pódiumra. Ez azonban már nem a Rádiókórus. S kénytelen vagyok hozzátenni azt is, hogy már nem is szólalt meg úgy, ahogy egyébként ez a világszínvonalú együttes szokott. A zenei együttesek irányításával megbízott rádióvezetőket azonban ez a minőségi szempont nem érdekli. Nem törődnek vele. Mert nem is veszik észre a különbséget. Számukra a dolog csak annyira érdekes, hogy a koncert lement, addig tartott, amíg kellett, s kipipálhatják. Számukra az együttesek vezetése tisztán gazdasági feladat. Pedig fordítva lenne jó; a művészi feladatokból kiindulni, s azokhoz igazítani a gazdasági megoldásokat.

Gondot jelent az is, hogy Fischer Ádám távozott...

Nincs felelős művészeti vezetése az együtteseknek. S ez az évek óta tartó állapot meghalatlanszik ám a zenekaron. Akárcsak az, hogy nincsen elegendő feladata. Pedig képes világ-

színvonalú teljesítményre. De így lassan erodálódni fog. A legjobb muzsikuskok máshová szerződnek, a nyugdíjba vonulók helyett nem vesznek fel fiatalokat. Érződik az együtteseken, hogy nem látnak perspektívát maguk előtt. Jövőtlen társaság benyomását keltik, s ez már a produkciókon is meghallatszik, mondom nagyon szomorúan. A kórus ebben az évadban összesen 14 koncertet ad... S így ez tényleg nagyon drága.

Mit tartana járható útnak?

Lehet, hogyha a művészeti törvény megszületik, akkor a zenei együtteseknek jobb lesz, ha kikerülnek a Rádió fennhatósága alól. A függetlenség ugyanis megteremhetné a lehetőséget arra, hogy elsősorban művészi feladatokban gondolkozzanak, és ennek rendeljék alá a gazdasági kérdéseket... Persze csak akkor, ha a 900 milliót is vihetik magukkal! Másrészt pedig azt mondom, hogy amit az együttesekkel művel, azt egy közzszolgálati rádió nem tehetné meg. Sajnos az a baj, hogy a Rádió fellelt tulajdonosi jogokat gyakorló kuratórium nem törődik a Rádióval, mint művészeti intézménnyel. Számukra az nem más, mint egy politikai hírközlő és tájékoztató szerv. Amikor 1970-ben a Rádióba kerültem, külsőként, akkor ez az intézmény még valóban az volt, így is definiálta magát. Sajnos kénytelen vagyok megállapítani, hogy a dolog ennyi idő elteltével sem változott. A kuratórium tagjaiban egy pillanatig fel nem merül, hogy a Rádió legalább annyira kulturális intézmény, mint politikai. Akik hallgatják, nem csak hírekre, politikára vágnak napi 24 órában. Művelődni, szórakozni, és tájékozódni akarnak.

Korábban még arról is lehetett hallani, hogy esetleg a Z felvételeket is készíthetné külsős együttes, mert az olcsóbb megoldás...

Ebben a gondolkodásban nyilván az is benne van, hogy a Rádiózenekar elmúlt évtizedei nem mutatták meg világosan, hogy egy ilyen együttes feladata eltér egy koncertzenekarétól. A Rádióknak azért kell fenntartani az együtteseket, hogy azt a repertoárt is meg tudja szólaltatni, amelyet más zenekarok nem tudnak, vagy nem vállalnak. Amely piaci alapon nem képes megjelenni, kulturális értéke miatt azonban fontos, s egy közszolgálati rá-

dióban hozzáférhetővé kell tenni. Ez volna a fő feladat. A rádiózás nagyon demokratikus intézmény, mert segítségével bárki olcsón, s az ország bármely sarkában hozzájuthat a kulturális értékekhez. Egy felmérés kimutatta, hogy a magyar lakosság többsége azért hallgat rádiót, mert zenei élményt keres. Ezt egyébként a jelenlegi rádióvezetés is tudja. Csak kérdés, hogy milyen igénnyel állítják össze azt a zenét, amit sugároznak... Abban lenne fontos szerepe a Rádió Zenei Együtteseinek, hogy a nehezen hozzáférhető zenei repertoárt hozzáférhetővé tegyék. Ez lenne a küldetése. Ezt a feladatot a Rádió vezetésének

is látnia kellene, s ehhez megfelelő művészeti főigazgatót kellene kinevezni az együttesek élére. S aztán ehhez megtalálni a finanszírozást. A parlamenti támogatás nem kevés, ehhez a Rádió 7, 3 milliárdos költségvetéséből csupán 2-3%-t kellene hozzátenni, s akkor valóban jól működhetnének az együttesek. Hiszen most már egyéb téren nagyon gazdaságossá vált a Rádió működtetése. A létszámleépítés több milliárdos megtakarítást eredményezett. A jelenleg hallható – másomnak nevezett – adás lebonyolítása is minimális pénzbe kerül... Töredékébe a korábbiak.

R. Zs.

KRITIKA

Novemberi és decemberi koncertkritikák

November 11-én az argentin származású, Izraelben élő Yeruham Scharovsky vezényletével adott koncertet a Zeneakadémián a **Budafoki Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar**. Smetana Moldváját követően a zenekar egyik koncertmestere, Oláh Vilmos szólójával Wieniawski: II. hegedűverseny csendült fel, a második rész műsorán Csajkovszkij Manfréd szimfóniája szerepelt. Az est koncertmestere Viniczai Éva volt. Vannak zenekarok, amelyek kizárólag állandó karmesterük irányításával tudnak remekelni, más együtteseket pedig épp a vendégkarmesterek személye serkent kiemelkedő teljesítményre. Ezúttal a felelősségteljes muzsikálás szép mintapéldáját adta a zenekar. Már a Moldvában feltűnt a vonóskar koncentrátsága. Elfogódott kezdet után hamarosan szárnyalt a népszerű melódia, ismét meggyőzve hallgatóit arról, hogy méltán lett komolyzenei örökzöld.

Wieniawski II. hegedűversenyét hallgatva, aligha tehetjük volna fel a kérdést, miért hallhatjuk ritkán koncertelőadásban. Elsődleges nehézsége nem technikai természetű, tehát nem a „kigyakorolható” kategóriába tartozik. Nem elég hazavinni a kottát és megtanulni a szólamot; e szálak csupán nyersanyagként alapfeltételek ahhoz az áttetsző kelméhez, amelyet az összprodukció eredményez. Csak érzékeny-szép vonósszín-háttér előtt érvényesülhet igazán a szólista szólama – ezúttal bizonyonnyal a közös zenei múlt könnyítette az előadók feladatát. Hegedűhangját tekintve,

Oláh Vilmost par excellence szólistának is tarthatjuk, de kamaramuzsikusként is hallottam már meggyőzőnek. Más részről tehát ez az „all round” habitus is hozzájárult a mű hatásos előadásához. Ha egyetlen jelzővel kellene illetnem a szólista játékát, a briliáns kínálkoznék a legmegfelelőbbnek.

Az est legnagyobb élményét mégis Csajkovszkij program-szimfóniája jelentette. A karmester jó meséltetőnek, a zenekar jó mesélőnek bizonyult. Maguk is kedvvel éltek végig a monumentális tételeket, egyaránt örömet találva a különböző színű, fajsúlyú szakaszok megszólaltatásában. A program ismerete nélkül is programot kínált a jól karakterizált, hangulatos részletek egymásutánja. Másként megközelítve: ideális volt a „jelenlét”: nem voltak üresjáratok – másrészt viszont nem is akarták túllihegni (sem tempóban, sem dinamikában-intenzitásban), tehát bombasztikussá növelni a hatásos fokozásokat, csúcspontokat.

Talán a mű ritkán-játszottsága is közrejátszik ebben: még nem „unhatják” – akadálytalanul élvezhetik viszont azt a biztos meggyőződést, hogy előadásuk méltán talál tetszésre.

Aki viszonylag rég nem hallotta a zenekart, az elsősorban a vonóshangzásnak örül; tónusos valamennyi szólam, gyönyörködtet a hegedű-hang. Úgy tűnik, felesleges aggodni afelett, nem megy-e a zenekari hangzásigény rovására a „mindenevő” repertoár. E koncert remek kondícióban mutatta a zenekart.

***

November 26-a és 27-e ritka alkalom volt a **Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara** életében: egymást követő két esten Kocsis Zoltán vezényletével adhattak koncertet. A dirigens inspiráló személyén túl a műsorösszeállítás is ideális volt; javarészt olyasmit játszhatott a zenekar, amiben otthonos. Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok nyitánya repertoárdarabnak számít – ideális együttműködő partner lehetett tehát, mindvégig figyelve a karmesteri instrukciókra. Szokatlan kéréseket aligha kaphattak a játékosok – így tehát kialakulhatott a rossz feszültségektől mentes légkör. Dohnányi hangszerelésében Schubert f-moll fantáziája következett, melyben nőtt az egyes szólamok, szólisták személyes megszólíttósága. Dukas-tól A bűvészinas a láttató muzsikák sorába tartozik; a színpad-közelben élő muzsikások számára nem jelentett problémát a motívumok karakterizálása, a hangszerelésbeli sajátosságok kiemelése; hangulatos interpretáció tanúi lehettünk.

Kocsis Zoltán hangszerelésében csendült fel Rachmaninov két dala. Fekete Attila énekét úgy kísérte az együttes, hogy arra kellett gondolnom: ha koncertrendező, programfelelősök mernének műsorra tűzni gyakrabban zenekari dalokat, kiderülne: a dalestek (főként zenekari dalestek) iránti igény hiánya helytelen következtetés csupán. Mihelyt ízelítőt kap a hallgatóság, belesüllyed, ugyanakkor, a túlságosan ritka adagolás következtében kuriózzummá deg-

radált műfajra nincs lehetőség voksolni! Rendszeres észrevételem, hogy bármely zenekari esten a dalok – amennyiben nem nyilvánvalóan intermezzo-funkcióban kerülnek műsorra – kedvező fogadtatást kapnak. Ezúttal a taps nyilvánvalóan az átiratkészítőnek szóló köszönetnyilvánítás is volt. Befejező műsorszámként R. Strauss egyik legnépszerűbb szimfonikus költeményét hallhattuk, a Till Eulenspiegel vidám csínyjeit. Az Elektra-előadások idején R. Strauss másik művét is előadni: játék, a szó legnemesebb értelmében.

Jó volt látni a mosolygó Kocsis Zoltánt (a műsorszámok előtt és után egyaránt). Az utóbbi időben elszaporodó monstre-műsorokhoz képest feltűnően rövid est üdítő hatású volt, vélhetőleg a közönséghez hasonlóan az előadónak is. Élménnyel gazdagodva, ugyanakkor pihentebben hagytuk el az Operaházat, mint beléptünk oda. Olyan ajándék volt, amelyről nem jön zavarba a megajándékozott; elfogadható, ember-léptékű. Aki ilyen kulturális programokkal él, könnyen megkérdőjelezi a kizárólag szórakoztató művészetek a létjogosultságát.

***

November 27-ére Szabadi Vilmos zenekari hegedűestjét hirdette a Művészetek Palotája. A kíséret feladatát az **Óbudai Danubia Zenekar** látta el, Héja Domonkos vezényletével. Szokatlan még az új nevük; mivel az anyagi nehézségek mindinkább veszélyeztetik az együttes létét, tavasszal Budapest III. kerületének önkormányzata fogadta be az együttest – innen a módosult névhasználat. Hegedűversenyek gyakran szerepelnek koncertek műsorán; de egy estén két versenymű, egyazon szólistával – ritkaságszámba megy. Nem véletlen a nagy érdeklődés, ráadásul ehhez jön még az is, hogy a nagyközönség körében is kedvelt-népszerű Szabadi Vilmost többször kamaramuzsikusként, de legtöbbször felvételeken hallhatjuk. Az est tehát, Beethoven és Csajkovszkij méltán népszerű remekével, várhatóan nagy sikerre tarthatott számot. Így is lett – bár örömről korántsem maradéktalan. Olyan művek kerültek előadásra, amelyeket – kis túlzással – mindenki „füttyül”. Tehát, a megszólaltatás milyensége fokozottan fontos lenne. Tudom, nem könnyű sokadszor is ugyanazzal az ártatlan szemmel rácsodálkozni/rácsodálkoztatni a kottába rejtett szépségekre – de hát ez is hozzátartozik az előadóművészet elvárásaihoz. És az a felelősségteljeség, hogy megkíséreljék a lehetetlent: valami többletet adni még az unos-untig ismert művekhez is, mindig va-

lamiféle többlettel ajándékozva meg a hallgatóságot ...

A koncert: voltaképp jó koncert volt. Jó, vagyis: nem jeles. Hiányzott az a fajta önmagukat próbára tevő többlet, amitől személyesség hatja át az interpretációt. Egyébként szinte minden a „helyén volt”, csak néhányszor észlelhettünk apró pontatlanságot, amikor fúvós-csoportok nem elég rugalmasan követték azokat a pillanatnyi tempómódosulásokat, melyek a szólista pillanatnyi ihletéből fakadtak. Ilyenkor hiábavaló volt a karmester minden igyekezete – ám szerencsére mindig hamarosan visszaállt a rend.

Ahhoz hasonlíthatnám az érezhető visszafogottságot, mint amikor tapasztalatlan együttes koncertjéről először készül felvétel; a játékosok nem mernek felszabadultan játszani. A hegedűszólamok hangzása legfeljebb jólfésült, a mélyvonósok szerencsére kevésbé elfogódtak. De az általános jó halmazából ezúttal senki sem emelkedett ki. Lehet, hogy a zenekari játékosok számára szokatlan feladat volt, hogy az egész est folyamán „kísérniük” kellett – a rájuk irányuló reflektorfény hiányában nem virultak ki?

Így is, úgy is siker – de érezhették, hogy részesedésük ezúttal mérsékelt.

Szabadi Vilmos, mint a műsorfűzet is közölte, „a neves cremonai hangszerész, Lorenzo Storioni műhelyében 1778-ban készült hegedűn játszik”. Hegedűssel készült interjúban hallottam egyszer megfogalmazva-kimondva (ami egyébként nyilvánvaló): a hegedű márkája önmagában nem elég – fontos, hogy összeillessen a művész a hangszerével. Nos, ezt illetően kétségünk sem lehet Szabadi Vilmos kvalitását, játékát illetően. Mégis, néha úgy éreztem: ebbe az illeszkedésbe célszerű lenne belekalkulálni a műsort is. A Csajkovszkij-koncert nyitótételében egyértelműen a hangszer lehetőségeinek a határait feszegette a művész. Vajon azért tette, mert sarkallni, inspirálni akarta jólnevelt kísérőit? Kétségkívül megtett minden tőle telhetőt; s őszinte örömmel fogadta, méltán, a hazai szólistáknak ritkán kijutó, a Nemzeti Hangversenytermet betöltő lelkes tetszésnyilvánítást.

***

„Aspiráns-koncert”: így is nevezhetjük a **MÁV Szimfonikus Zenekar** november 28-i hangversenyét a Zeneakadémián. Köztudott, hogy a 2008/2009-es évtől új vezető karmester kerül az együttes élére – a szobajöhhető dirigensek egyike, Vajda Gergely vezényelte az „amerikai estet”, melynek műsora Bernstein, Copland, Barber és

Gershwin darabjaiból állt össze. A dirigens pályáján 2003 óta mind jelentősebb szerepet kap Amerika (együtteseivel, zenéjével egyaránt). Így tehát, miközben testhezálló műsorral lépett közönség elé, egyúttal ritkaságokkal kényeztette a hallgatóságot. Ugyanakkor, nem hallgathatom el, hogy ez a műsor a Zeneakadémia nagytermében néha túlságosan harsánynak tűnt – jobban otthonos lett volna a MÜPÁban. Az eléggé idős átlag-életkorú publikum fegyelméleten hallgatta - fiatalabbak körében kétségkívül lelkesebb fogadtatásra talált volna. De „ellenállásnak” nyoma sem volt, a MÁV szimfonikus Zenekar közönsége régóta hozzászólt, hogy időről-időre ritkaságokat, különlegességeket kap, tehát nem jött zavarba e műsor hallatán sem.

Az interpretáció elhithető erejű volt, Vajda Gergely vitalizálta a zenekart, mely fel is vette az amerikai zene életritmusát. A zenekarról a legkomplexebb képet Copland műve kínálta (Appalachian Spring), mely széles dinamikai skálával, hangulat- és zsánerképek sorozataként csendült fel. A hallgatóság számára az est igazi nagy felfedezése azonban mégiscsak a szólista lett, Baráti Kristóf, akinek nevét mind több hazai zenekar közönsége tanulja meg, és tart számon a fiatal generáció legkiválóbbjai között. Barber Hegedűversenyében mind az ideálisan szép hegedűhangra való törekvést megfigyelhettük, mind pedig technikai problémákat nem ismerő virtuóz felkészültségét. A ráadások is e kettősség jegyében következtek, először egy Improvizáció (mely intellektuálisan is lekötötte hallgatóságát), majd egy Bach-tétel. Befejezésül Gershwin műve, az Egy amerikai Párizsban, ismertsége által szinte könnyűzenének hatott.

A koncert kezdetén Vajda Gergely megszólította közönségét. A beszélgetős-koncert sajátos műfaj, speciális rátermettséget igényel. Ő ezzel a képességgel is rendelkezik. Lelkes és lelkesítő. Utései pontosak, egyértelműek a kérései-elvárásai, s agilitásával vitaminbombaként volt képes hatni az egész együttesre, az egész est folyamán.

***

November 30-án Kovács János vezényletével adott Brahms-estet a Bartók Béla Nemzeti Hangversenyteremben a **Nemzeti Filharmonikus Zenekar** (Fodor Beatrix, Kovács Annamária, Kálmándi Mihály, valamint a Nemzeti Énekkar közreműködésével). A Tragikus nyitányt követően az Alt-rapszódia, majd a Német requiem szerepelt a műsoron. Eddig az adatok – innen a csoda, melynek élményét nehéz megosztani

azokkal, akik nem voltak jelen. Az ember koncertre jár (ki-ki gyakrabban vagy ritkábban, különböző meggondolások alapján választva a lehetőségek közül), ismert vagy számára ismeretlen művészek. Zenehallgatás, tetszésnyilvánítás, az élmények megosztása valakivel – s megőrzésük, emlékké nemesítésük.

Ezen az esten valahogy kikökönt az idő. Erről meg Pernye András tanulmánya jut eszembe (A drámai idő), melyben azt taglalja, hogyan képes megélni az operalátogató egyszerre-egyidejűleg többfajta időt, az idősíkok egymáshoz képest való eltolódását. Nos, valami ilyesmi történt.

A közönség (bátran általánosíthatok!) csakhamar megfélemedett a „reális időről”. Megszűnt számára a tényleges hely-idő koordináta, s az egyes művek, tételek idejében élt. A szó legnemesebb értelmében „feladta önmagát”, egy magasabb szint, dimenzió kedvéért.

Persze, a közönségnek könnyű – mindez passzív tevékenység – de ugyanazt tették az előadók is, megbűvölten engedelmessé annak a varázsnak, melynek forrása nyilvánvalóan Kovács János. Az ő számára annyira konkrét, megfellebbezhetetlen jelentése van az adott környezetben minden egyes hangnak, hogy a felelősség magasfeszültségét szuggerálja az előadókba – stresszmentesen, természetesen. Hatására valószínűleg megváltoznak az egyes muzsikusok – pontosabban: mindenki képes különösebb erőlködés nélkül kihozni önmagából a legtöbbet-legjobbát. Annál is inkább, mert ez ritkán fordul elő bárkivel – s ily módon a szokatlan szituáció egyben rendkívüli örömforrássá lesz. Mintha mindenki ráébredne rejtett értékeire, tartalékaira. Lehetne azon filozofálni, több volt-e ez, mint zene – vagy ellenkezőleg, épp ebben rejlik a zene specifikuma... Tény, hogy a varázslatos atmoszférában csak feloldódni lehetett, boldog részesének lenni.

Szólt Brahms muzsikája, schumanni tételcímet kölcsönözve, „Der Dichter spricht” – rokon szellem szavával, lélektől lélekig. A Nemzeti Énekkar megint a követhetőség határait feszegette eszményi énekével. Akár a szöveg értéke nélkül is pontosan „képbé kerülhetett” bárki – a hangok felerősítették a szöveg érzelmi-indulati tartalmát. Az egyes művek végén: csend – aki elkezd tapsolni, talán épp e gesztussal próbál visszatalálni saját-világába, kiszakítva magát a megelőző időszak varázsából.

Vannak, akik nem tartják adekvát tetszésnyilvánítási eszköznek a tapsot (a kiabálásról, fütttyögésről nem is szólva) – az is rend-

szerezsen vita tárgya, kell-e, szabad-e tapsolni templomi hangversenyen. Nos, ebben az esetben tudtam volna örülni, ha van fennköltebb köszönet- és tetszésnyilvánítási lehetőség. Hogy hadd éljen tovább zavartalanul mindaz a zenei szépség, amely az imént született. Az előadók ugyanakkor megérdemelték a legzajosabb ünneplést is – remélhetőleg tudnak különbséget tenni taps és taps között. Ez most – szívből jött!

***

„Vastaps Schönbergnek!” – ezt a hatásvadász szlogent a **MÁV Szimfonikus Zenekar** december 5-i estje kapcsán írhatom le. Olyan koncertnek lehettem tanúja, amelynek tanulságait feltétlenül meg kell osztanom az Olvasókkal. Csehországból érkezett a vendég-karmester, Tomás Netopil, s Németország színeiben lépett pódiumra a szólista, Mirijam Contzen. A műsor első látásra furcsának tűnt, Muszorgszkijtől az Éj a kopár hegyen és Dvořák: VI. szimfóniája között Schönberg Hegedűversenyét kínálva. Szerencsére az Erdélyi Miklós bérlet tulajdonosai vállalkozó-kedvűek.

A Muszorgszkij-mű előadása hatásos (kissé talán túl harsány) volt, majd jött a legnagyobb várakozást kiérdemlő produkció. A német-japán szülők leszármazottja, Mirijam Contzen zenei neveltetését illetően magyar rokonsággal is rendelkezik: hét éves korától Varga Tibor növendéke volt, s 15 évesen épp egy Nemzetközi Varga Tibor Hegedűverseny győzteseként került a nemzetközi érdeklődés reflektorfényébe. Varga Tibor, aki 1951-ben Schönberg Hegedűversenyének avatott szólistájaként a szerző elismerését is kivívta, átadhatta „titkát” különleges tehetséges növendékének. Hallgattuk az előadást, s megismertük a művet. Contzen azzal a stílári biztonssággal és meggyőződéssel játssza, amely a kompozíció alaposabb ismerete nélkül is érzékelhető. Nyilvánvalóan nem akarata ellenére kellett eljátszania – repertoárja egyik értékét csillogathatta meg.

Minden elismerésünk a MÁV Szimfonikus Zenekaré; az együttesnek nem zenei anyanyelve a második bécsi iskola stílusa, mégis, a feladatot rangjához méltó komolysággal és figyelemmel oldotta meg. Talán ebben is kamatozott az a gyakorlat, hogy gyakran kerül hasonló helyzetbe; hallás alapján is alig ismert műveket kell megszólaltatnia, néha már-már egzotikusakat is. S mivel tiszteletet parancsoló volt az a komolyság és elhivatottság, amellyel szólamát Contzen előadta – ehhez csak alkalmazkodni lehetett.

Tételszünetekben lopva körülnéztem: a közönség egy része a műsor-ismertetőt illetve a szereplők életrajzát olvasta, mások feszült figyelemmel várták a folytatást. Óhatatlanul is az jutott eszembe: íme, a „romlatlan” hallgatóság. Ők talán mit sem tudnak mindazokról a zenepolitikai manipulációkról, amelyek hatása mindmáig érezhető a 2. bécsi iskolához tartozó szerzők műveinek magyarországi gyér játszottóságában – úgy hallgatták a zenét, ahogy azt a komponista is elvárta. Keserű kifakadását szellemes-frappáns megjegyzésbe burkolta, amikor rámutatott, hogy a 12 egymásra vonatkoztatott hanggal való komponálás az módszer, a lényeg viszont az, hogy az így keletkezett művek: kompozíciók. Nos, ez egy pillanatig sem volt vitás!

Lehet, hogy műsorra tűzése hálátlan feladat, nagy munka a zenekari kíséret betanítása – most viszont diadalmaskodott a vállalkozó-kedv. Aki most ismerkedett vele, szerencsésnek mondhatja magát: az első benyomás pozitív volt. Contzen 30 éves korára mély anyagismerettel, értő kottaolvasási gyakorlattal rendelkezik – tehát, a megkülönböztetett technikai felkészültséget követelő részletekben sem vesztette el a mű, a tétel fonálát. A lelkes vastapsot vélhetőleg első sorban neki szánta a közönség. De az biztos: akiben volt távolságtartás a „szokatlan” zenei irányzattal szemben, meggyőződhetett arról, hogy ez a muzsika is – hallgatásra való.

A szünet után oldódott a figyelem, a kontroll. A Dvořák-szimfónia előadása kevésbé kidolgozott volt, a vonóskar teljesítményére keresve is alig találhatnánk dicséret jelzőt. Gyakran közhelyesre sikeredett, s nem lélegzett a zene. Az unisonók nélkülözték a jelentést, s általában, csupán a hangok egymásutánját tették hallhatóvá. Formálás annyi, amennyi a hangszerelésből adódik – a dinamikai arányokkal pedig a dirigens sem törődött: lehangzó hangzuhattal jelentkeztek például a rézfúvósok. Ennek ellenére, természetesen szívesen mártózott meg a kevés feszültséget hordozó muzsikában a közönség; a furiant-scherzo megintcsak szépen példázta, hogy a „fülbemászó” zene iránti (belülről fakadó) igény nem vész ki az emberiségből. Jutott tehát taps ennek is – de remélhetőleg nem mosódott el a korábbi nagy interpretáció élménye. Követheti a drámát komédia – mégis, a komoly műfajra szokás emlékezni; annak rétegezett felrakása, mondanivalója aligha vethető össze a könnyen áttekinthető folytatással (kivételek azért vannak; Pergolesi Úrhatnám szolgálja intermezzónak készült, ám túlélte kerekét).

Fittler Katalin

Egy salzburgi koncertsorozat tanulságai

Már a nyári Salzburgi Ünnepi Játékok idején szerepelt a sajtótájékoztatók dossziéiban egy decemberi rendezvény. A képest lap formátumú (később plakátként nagy méretben is megjelentetett) közlemény a december 19-e és 23-a között megrendezett BEETHOVEN DELIRIUMra hívta fel a figyelmet, hasonlóképp kiemelve a dirigens GUSTAV KUHN nevét. A kiemelt sorok között minden lényeges információt közöltek: Gustav Kuhn vezényletével Bolzano-Trento Haydn-zenekara fogja előadni öt koncerten Beethoven 9 szimfóniáját. A műsorhoz a színművész Franz Winter bevezetőjét hirdették. Az ígélet szerint 2007 telét felforrósítja a Mozartstadt Beethoven-láza, annak köszönhetően, hogy a város szülötte (akinek nevéhez olyan mamut-produkciók fűződnek, mint a „Tiroler Festspiele Erl” létrehozása, vagy Wagner Tetralógiájának színrevitele) vállalkozik e nagyszabású sorozat dirigálására. (A lap hátoldalán a jegyvásárlási lehetőségekről tájékoztatták az érdeklődőket – egy vagy több előadásra, különböző árfevéseken.)

A későbbiekben a napi- és hetilapok, valamint a műsorfüzetek, kulturális kínálatok kiemelten foglalkoztak a rendezvénnyel, nem mulasztva el hangsúlyozni, hogy egyetlen sorozat keretében eddig mindösszesen egyszer hangzott el Beethoven valamennyi szimfóniája, 1994-ben (Nikolas Harnoncourt vezényletével, az Ünnepi Játékok keretében).

Aligha kell magyarázni, hogy ezek után mindenki kiválasztottnak érezhette magát, aki egy vagy több koncertet meghallgatott. Ahhoz sem fér kétség: mindenki ünnepnek érezte e zenehallgatási alkalmakat a Mozarteum nagytermében. Néhány jól elhelyezett mondat, s a tényleges hangzás szinte másodlagos jelentőségűvé vált.

A Mozarteumban valóban felforrósodott a levegő. Azokhoz az estekhez hasonlítható, amikor a budapesti közönség újdonságként kapta Vásáry Tamás beszélgetőkoncertjeit a Rádiózenekar élén, vagy amikor (részben hasonló vállalkozásként) a MÁV Szimfonikus Zenekar jubileumi évben eljátszotta Brahms négy szimfóniáját. (Igaz, ott szinte „adott” volt a bérleti közönség, amely azt a programot kapta - míg itt mindenki saját alkalmi döntése alapján vett részt az esteken.)

A rendezvény sajátossága, hogy a collegno cég, amely sokáig szinte csak („csak!”) kortárs zenét adott ki (nekik köszönhető többek között az emlékezetes darmstadti és donauschingeni rendezvénysorozatok megörökítése), újabban a történeti zenék iránt „nyit”. Miként tiszteletet parancsoló bátorság kellett ahhoz, hogy ne tartsanak az eladhatatlanság mumsától – hasonlóképp elismerést érdemlő a gesztus, hogy a fennállásának 25. évfordulóját ünneplő cég esetenként olyan felvételekre vállalkozik, amelyekkel mamut-kiadóknál aligha járnának sikerrel a jelentkező előadók. Mert miről is van szó? Bolzano-Trento Haydn-zenekara lehetőséget kapott náluk Beethoven kilenc szimfóniájának megjelentetésére – most pedig, a salzburgi „Beethoven-delirium” alkalmából összkiadás-jelleggel, „dobozban” is hozzáférhetővé váltak. Sőt, ebből is kétfajta kínálat álltak az érdeklődők rendelkezésére: az egyikben a külön is megvásárolható öt korong szerepelt (természetesen jutányos áron) – de kínáltak olyan összeállítás is, amelyen a szimfóniakon kívül, tovább három korongon, a bevezető előadások is szerepeltek.

Tanulságos lett volna a profitjukért aggódó (ezért a kiadványaikat aggályosan megválogató) cégek döntéshozóinak látni azt a megható nyüzsgést, amellyel a közönség az előadások előtt, után, továbbá a szünetekben a CD-árusoknál tolongott. Elenyésző lehetett azok száma, akik vásárlás nélkül távoztak. (Nem tanulság nélküli, hogy sokan a koncert után vásároltak – tehát úgy döntöttek, hogy ezt az élményt hazaviszik hangfelvételen is.) Megható is volt látni ezt a lelkes, szeretetteli érdeklődést. Azt a kritikátlan hozzáállást, amellyel várják (és megkapják) az élményt. Pedig a szakmailag felkészült, igényes zenehallgató igencsak találhatott kifogásolnivalót az előadásokban. (A sajátos – apró zenei részletekkel illusztrált – bevezetőkből nemkülönben!) De itt most nem meőzásról volt szó, hanem zeneünnepről, minden este.

Így is lehet – és elsomorodva gondoltam arra, hogy nálunk miért van annyira más-képp. Mert nevezhetjük „provinciálisnak” a közönséget (akár lokálpatriótának is, akik örvendeznek, hogy városuk ama szülötte, aki néhány emlékezetes siker után,

mint 1980-a debütálása az Ünnepi Játékokon a Figaro dirigenseként, ismét visszatért vendégszerepelni, bemutatót az zenekar, melynek 2003 óta áll az élén), de azt nem feltételezhetjük, hogy korábban nem hallották e műveket. De úgy tűnik, itt nem szokás a hangfelvételek valamennyi erényét számonkérni a koncertek alkalmával. Elképzeltem azt is, kellő beharangozással milyen sikert arathatna itt, a Mozartstadtban szinte bármelyik országos jelentőségű magyar zenekar. S azt is, hogy az ilyen – valóban forró sikerű – vendégszereplés mekkora inspirációt ad a továbbiakban bármely zenekarnak, munkára lelkesítő és nehézségek legyőzésére serkentőt, röviden: a további fejlődésre sarkallót.

Ez a közösségben-élés, amikor az előadók érzik az őszinte érdeklődést, bizonyára elfeledtetni a mindennapi problémákat – legalábbis arra az időre, amíg a pódiumon vannak. Ettől lesz más a légkör – s a megváltozott légkörben minden másként szól, s másként értékelhető. Ez pedig nem (vagy legalábbis nem elsősorban, s főképp nem kizárólag) pénzkérdés. Itt emberi tényezők játszanak szerepet – melyeknek köszönhetően az előadók nem „zeneipari szakmunkásoknak”, hanem valóban művészeknek érezhetik magukat. S azok is, akik annyit teljesítenek, amennyi tőlük telik. Ebben a légkörben tudnak annyit teljesíteni, amennyi kitelik tőlük.

Egyvalamiről azonban valamennyi beharangozó megfeledezett, s ez Beethoven születésnapja. Pedig amikor a dirigens „karácsonyi ajándékként” aposztrofálták a koncertsorozatot, hozzábiggyeszthették volna ezt a további „aktualitást” is, még akkor is, ha 2007-ben nem kerek számú volt a születésnap. Tehát, nem Beethovennek szólt az interpretáció ajándéka, hanem minden a közönségért történt. S azért, hogy még azok is tudjanak erről a jelentős vállalkozásról, akik nem jutottak el a rendezvények egyikére sem. Eközben nőtt a zenekar hírneve és önbizalma – ami szintén nem elhanyagolható olyan korban, amikor a hangversenyszervezők ill. rendezők gyakran aggályoskodnak az érdeklődést (mifelénk értsd: bevételt) illetően.

Fittler Katalin

Reményi Ferenc:

Reményi Ede hegedűművész életrajza

– 2. rész

Még 1853-ra esik Reményi megismerkedése Wagnerrel. Ezt is Lisztnek köszönheti. Wagner akkor az 1849-es forradalomban való szereplése miatt Németország területéről számkivetve volt, és Svájcban élt. Távollétében zenei és drámai reformművét Németországban főleg Liszt képviselte; az ő hatalmas vezérlete alatt még egy sereg fiatal lelkes zenész és irodalmár vitte előre a „Jövő zenéjé”-nek nagy és szent ügyét. Liszt folytonos összeköttetésben volt távollévő barátjával, Wagnerrel; sűrű levelezés útján minden mozzanatról értesítették egymást. De a levelezés nem helyettesíteti teljesen a személyes érintkezést. Wagner azonkívül igen elbagyottnak érezte magát és így mind hevesebben vágyódott nagy barátja, vigasztalója és pártfogója, Liszt után. Megállapodtak végre, hogy Baselban találkoznak mint legalkalmasabb, mert a határhoz közel eső városban. Okt. 6-ra volt megállapítva az összejövetel. Ezt megelőzőleg Liszt egy három napos zeneünnepélyt vezetett Karlsruhében, ahol Beethoven 9. szimfóniáját, azonkívül Berlioz, Liszt és Wagner műveit adták elő. E műsor tehát valóságos harcüzene volt az új zenei iránynak. Beethoven 9. szimfóniája már maga is kimondott, és teljes forradalom a szimfóniának addigi formája és tartalma ellen. Hogy Beethoven alkotó működésének második felében elbagyotta az abszolút, öncélú zenét, és filozófiai eszméket, vagy a természet és az emberi élet köréből vett gondolatokat akart kifejezni zenével, ezt már néhány szonátájával és kamarazene darabjával, de főleg néhány szimfóniájával sejteti. Ezek: az „Eroica”, az ötödik, melyet „Sors” szimfóniának is szokás nevezni, és a „Pastorale”, melynek kifejezett programja is van. Mindezt betetőzi a 9. szimfónia, Beethoven leggigantikusabb műve. Evvel is egy eszmét, hasonlót mint az 5. szimfóniában megzenésített, akart a zenekar eszközeivel kifejezni: az emberiség megváltását a szenvedéstől az öröm által. De érezte, hogy a zene képtelen arra, amire csak a szó képes, vagyis egy elvont eszmét félreismerhetetlenül közölni. Hogy tehát ezen gondolatát minden kétely nélkül megértesse, igénybe vette a szót. Schiller dithyrambusát az Örömhöz (An die Freude), melynek demokratikus és szabadságrajongó hangulata is annyira megegyezett Beethoven eszményeivel, s mely chorosus struktúrájával a megzenésítést

úgyszólván provokálja, mint szöveget használja fel egy vokális conceptióhoz, mely nagy énekkar és néhány magán szólam által végrehajtva a szimfónia végtelét képezi. Ebből a végből visszakövetkeztetve megértjük a szimfónia előző tételének eszmemenetét is.

A 19. század romantikus eszmezenésítői mind Beethoven nyomán baladtak. Kétség nincs ez iránt, ami Wagnert illeti. Esztétikai műveiben részletesen bevallja és megokolja, hogy a zenés dráma reformeszméjét éppen a 9. szimfóniából merítette, mert Beethoven eljárása nyilvánvalóvá tette, hogy az eszmezene a magyarázó szó nélkül homályos marad, tehát célját nem éri el. Vagy magyarázó programot kell hozzá adni, vagy a zene eszmetartalmát egyidejűleg szemléltetővé kell tenni. Wagner alapjában drámai költő volt, még pedig olyan, ki az „örök emberit”, az ember öröktől való vágyakozásait, szenvedélyeit, nem pedig aktuális ténykedéseit (tehát történelmi eseményeket) akart színre vinni. Ebhez pedig oly zene kellett, mely a mondott szó gondolattartalmát kiegészíti az érzelmi tartalommal, amely a zene kiváltságos és tulajdonképpeni domíniuma. Az ő zenéje kísérő zene a színpadon végbemenő drámai actióhoz. A kettő együtt teljes egész, s az egyik a másikat magyarázza.

Liszt a programzene híve volt. Az ő szimfóniái-köteményeinek programja van, anélkül értelmetlenek. Hogy teljes megértést érjen el, Dante-szimfóniájánál arra is gondolt, hogy a megzenésített pokolbeli stb. jeleneteket egyidejűleg vetített képekkel szemléltetéssé teszi.

Képzeltető (írja Pohl Richárd „Autobiographisches” c. művében), hogy a jó karlsruhei, pfalzi és sváb filiszterek, kik még a kilencediket sem ismerték akkor valósággal, megijedtek az idegenszerű új zene e tömegének ballatára. Annál lelkesebb hangulatban voltak a „Murlok”, kik Lisztet barcias és fiatalos lelkesedéssel követték titáni ostromában a régi zene Olympusa ellen. Liszt volt a vezérük, Wagner az istentűk és Wagner művei a bibliájuk. A Bolygó Hollandi vezérmotívuma volt ismertető jelük éjjel, a király kürtszólomával a Lobengrinből búcsúztak vig és zajos éjjelezés után Liszt-től; e kürtszólam egyáltalán a „Murlok” zenei jelgője lett.

Liszt egyrészt, hogy Wagnernek kellemes meglepetést szerezzen, másrészt, hogy fiatal

követőit megismertesse ideáljukkal, a száműzött Wagnerral, a karlsruhei ünnepek után magával vitte a Murlokat Baselbe. E látogatást részletesen és igen élénken, maga Reményi írja le 10 évvel később, midőn Wagnert 2-ik pesti hangverseny után felkeresi Penzingben. (Wien mellett). Innét 1863 augusztus havában látogatásáról és benyomásairól egy hosszabb levélben számolt be, amely a Zeneészeti Lapokban jelent meg. E levélben emlékezik meg a baseli napokról is. A vonatkozó részlet így szól:

„Midőn 1853-ban, a karlsruhei 3 napig tartó zeneünnepélynek vége lőn, Liszt, ki e zeneünnepélynek vezénylő hőse és lelke volt, nemes szívének sugallatára hallgatva, a 3-ik előadás után azon pompás indítványt tevő, hogy menénk el egynehányan Baselbe, a nagy száműzöttet meglátogatandók. Természetesen mi lelkesen fogadtuk ezen indítványt és másnap útnak indulva, még aznap este elértük Baselt. Bemenénk a vendéglőbe, hol a maestro éppen ebédelt, megpillantók őt az üvegajtón keresztül. Liszt hamarjában azt súgta a fülüinkbe: „Törjünk be és lepjük meg a semmit sem sejtő maestrót unisono énekünkkel” – és mit sem törődve a többi vendéggel, az európai civilizációval, etikettel, elkezdjük énekelni azon elévülhetetlen homéri nagyszerűségű melódiát: az „epithalamiumot” (nászének) a Lobengrinből, mely nálunk is oly batást idézett elő, mind a két hangversenyen.

És mi énekeltük tele torokkal, unisono con amore, mégpedig négyszeres fortissimóval, voltunk batan vagy heten: Liszt, Cornélius, Joachim, Pruckner s magam. A tisztelt olvasó elképzelteti az ebédlő közönség meglepetését, mely mit sem gondolva lelkesedésünkkel, oly megbotránkozással és meglepetéssel nézett reánk, mintha legalább is éhes egyiptomi sáskák lettünk volna, kik előle a jó falatokat „nichts dir nichts” el akarnánk ragadozni.

De hogyan írtam le Wagner Richárd meglepetését, ki bennünket, midőn beléptünk, nem látott. Ő visszanézett, egy pillanat alatt felugrott székéről, és az ő kedves Lisztjének karjai között volt; szegény nagy ember örömeiben sírni kezdett, Liszt is azt tette, és mi so ipso rábúztuk az örömteljes sírást-rívást, utánunk a vendéglő közönyös burgerjei is sírni kezdtek, mert már rég megírta az öreg Shakespeare: „One touch of

nature makes us all akin". (A természet érintése hasonlóvá tesz valamennyiünket.)

Én pedig sobasem felejttem el ezen ünnepélyes pillanatot, mert lelkembe és szívembe van kitörőbetetlenül bevésve!

Arra már nem emlékszem, hogy Wagner Richárd délután vagy pedig este olvasá-e fel operai költeményét: „Der Ring des Nibelungen”? Mindössze két és fél napig tartózkodánk az ünnepelt zenésznél, azután őt ismét szomorú, de nagy sorsára hagyva, eltávoztunk majdnem annyi ország felé, mint amennyien voltunk, ki Olasz-, ki Francia-, ki Német-, ki Angolországba; én pedig visszamentem Weimarba Liszt-bez, tanulmányaimat folytatandó”.

E leírást Glasenapp, illetve az általa idézett Pohl nyomán kiegészítem azzal, hogy a Murlcsapat okt. 6-án érkezett Baselba, hol Wagner a Gasthof zu den Drei Königen vendéglőben volt megszállva. Az „Epithalamium” alatt a „Lobengrin” III. felvonását bevezető zenekari „menyegzői zene”, helyesebben ennek ujjongó barsona-szólama értendő. Pohl szerint Liszt kíséretében voltak: Bülow, Joachim, Cornelius, Pruckner, Reményi és Pohl. Az első estét igazi bobémes, lelkesült, kitörő hangulatban töltötte a művész-csapat. Másnap (okt. 7.) megérkezett Wittgenstein hercegné is leányával, és annak Wittgenstein Jenő nevű unokatestvérével. Az ekkép egybegyűlt társaság előtt olvasott fel Wagner részleteket a „Nibelung gyűrűje” c. művének szövegéből. Az általános kérésnek engedve, néhány zenei részletet is eljátszott zongorán a „Rajna kincse” készülő zenéjéből. Wagner óhajára most Liszt ült a zongorához, és eljátszotta számára Beethoven op. 106 szonátáját, egyikét ama késői szerzeményeknek, amelyeket csak oly igazán nagy és congeniális mester, mint Liszt tud érthetővé tenni. Az ilyen interpretáció valóságos zenei eseményt tesz e homályos és mély értelmű műveket. Wagner évek múlva így emlékezett meg Liszt játékaról: „Ich frage alle die, welche im vertrauten Kreise zum Beispiel das 106 und 111. Werk Beethovens, die 2 grossen Sonaten in B und C von Liszt spielen hörten, was sie vor von diesen Schöpfungen wussten und was sie dagegen nun von ihren erfahren?”

Sok szó esett a látogatás folyamán arról is, hol kell, illetve lehet majd a Nibelung-gyűrű gigantikus drámáját színre hozni.

Fenti leírásoktól Wagner „Mein Leben” (III. kötet, 69. old.) c. önéletrajza csak annyiban tér el, hogy Reményit a Lisztrel jött fiatalok közt nem említi meg, és az Epithalamium helyett a „Lobengrin”-beli király hívó kürtszólamára emlékszik, mint amelynek éneklésével a Murluk meglepték és üdvözölték.

Szombaton, okt. 8-án az egész társaság Strassburgba utazott, de ott szétvált. Wagner Lisztrel

és a két hercegnővel Párizsba utazott, hol folytatta és befejezte a Nibelung-gyűrű felolvasását. Párizsban ismerkedett meg Wagner Lisztnek három gyermekével, a 16 éves Cosimával (ki később Wagner neje lett), a 18 éves Blandine-nal (1857-ben Rómában férjhez ment Ollivier Émile francia államférfihez, de már 1862-ben meghalt), és a 14 éves Danielleel, akik akkor nevelőnőjükkel (Mme. Pateri) a Rue Casimir Perrier 6. szám alatt laktak. Már 8 éve nem látták volt apjukat, ki nevelésüket a távolból vezette.

Reményi Weimarba tért vissza, hol folytatta tanulmányait Liszt vezetése alatt.

HAT ÉV ANGLIÁBAN. VICTÓRIA KIRÁLYNŐ MAGÁNHEGEDŰSE 1854–1860

Reményi 1854-ben, valószínűleg Liszt ajánlásával, Angliába ment, s ott működött egészen 1860 elejéig. Ezen időszak alatt levelezésben állott Lisztrel, aminthogy élete végéig rajongó szeretettel viseltetett nagy mestere iránt, mely az imádással volt batáros. Liszt is megőrizte jóindulatát iránta, amint azt az 1860-76 közötti időszakban, különösen 1865. évi, pesti látogatásai alkalmával kimutatta. Erről részletesebben lesz még szó a maga helyén. Liszt zenei felfogása mélyen emlékebe vésődött Reményinek. Erről 1891-ben magam is meggyőződtem. Akkor komolyabb betegség után, éppen mint reconvalescens (lábadozó), otthon időztem, és egy alkalommal Chopin E-dúr etűdjét próbáltam előadni nagybátyám előtt. Alig kezdtem a darabot játszani, midőn félbeszakított, elővette hegedűjét, és az etűd gyönyörű dallamát igen lassú tempóban eljátszotta nekem. „Így játszotta Liszt”, tevé hozzá. „S így domborul ki csak a dallam szépsége, mely oly túlvilági s oly annyira elüt Chopin többi dallamaitól, mintha egy Mars-beli zeneszerző írta volna, ki lejött a földre, itt megkomponálta e melódiát, s azután ismét eltávozott e földről. A középső részt lehet mozgalmasabban játszani, sőt brilliánsan, de a bevezető melódiát s annak ismétlését a végén adagio kell játszani, s nem „Allegro ma non troppo”, ahogy elő van írva.”

Liszt iránti rajongását a többi közt még a következő tény is bizonyítja: Egy kiváló német arcképfestő, Lehmann, lefestette Lisztet a 30-as évek végén. Az igen jellemző, rembrandtias világitású, érdekes kép Liszt Blandine leányának birtokában volt. Blandine férje, Ollivier 1870. jan. 2-tól aug. 9-ig III. Napóleon első alkotmányos miniszterelnöke volt. 1871-ben, a commune alatt a pétroleur-ök (petróleummal gyújtogató forradalmárok) felperzselték a Tuileriák ama részét, amelynek egyik termében a kép függött. Szerencsére maradt egy másolata. Ez úgy jött létre, hogy Reményi Párizsban

időzvéen, megkérte Liszt hozzátartozóit, hogy engedjék meg a kép lemásolását számára, az akkor Párizsban élő jeles magyar festő, Madarász Viktor által. Az engedélyt megkapta oly feltétellel, hogy a másolat méltó legyen az eredetibez. Midőn Madarász elkészült, úgy találta, hogy a másolat teljesen egyenrangú Lehman művével. Így jutott hozzá Reményi Lisztnek Madarász festette arcképéhez, mely az eredeti elpusztulása folytán nagy mű- és kultúrtörténeti értékkel bír. Utóbb azonban Reményi, hányatott élete folyamán kénytelen volt megválni a képtől. Atyámnak sikerült magához váltani, s haláláig dolgozószobája díszét képezte. Halála után pedig, végrendelete értelmében, a Nemzeti Múzeum Liszt-ereklyéi közé került.

Londonban Reményi rövid idő alatt Victória királynő magánzenekarába jutott; utóbbi a „királynő szólóhegedűse” címet adományozta neki. Ezzel szerencséje meg volt alapítva.

Ezen állásában bőven nyílt alkalma arra is, hogy a brit szigetország városait önálló bangversenyekkel fölkeresse. 1854-ben együtt lépett fel Klindworth-szal, e kiváló Liszt-tanítványval, pianistával és dirigenssel, kivel már Weimarban ismerkedett meg. Ők hívei maradtak Wagnernek is, akinek akkor még csak újító hírét ismerték Londonban, de művészetének ott még talaja nem volt. Mikor Wagnert 1855 tavaszára meghívták, hogy a londoni filharmonikus társaság bangversenyét dirigálja, ismerkedett meg Wagner Klindworth-szal, s a nagy tebenségű, fiatal zenész annyira megtetszett neki, hogy megbízta a Nibelung-gyűrű zongora-partitúrájának megszerkesztésével, ami nehéz feladat volt. Klindworth beszélt el neki, hogy midőn félével azelőtt, először adták elő a londoni filharmonikusok a Tannhäuser nyitányt, az emberek fejüket rázták, némelyek fütyültek is. Klindworth és Reményi voltak majdnem az egyedüliek, kik eléggé merészek voltak tapsolni.

Reményi Wagner londoni szereplése idején nem volt Londonban. Őt szerződésai nemcsak Anglia egyéb városaiba szólították el, de koronként a kontinensre is. Így 1854 nyarán Bruxellesben volt, amint ezt Londonból 1854 aug. 8-án, Liszthez írt leveléből következtetni lehet („Les beaux jours de Bruxelles sont passés” – A brüsszeli szép napok elmúltak). Nagyon panaszkodik e levélben a londoni művészi viszonyokról. A művészek abelyett, hogy magukhoz emelnék a közönséget, leszállnak bozzá: „l'art est aux abois et on se souille sil' on y touche” (A művészet haláltusáját vívja, és aki csak hozzáér, besározza magát). Honvágya van: hírt kapott bazulról, hogy anyja igen beteg s hogy egyik nővére (Mária) meghalt. Kéri Lisztet, hogy tegye meg a lépéseket amnesztia kieszközölése végett. Liszt bizonyára tett is lépéseket, mert ő maga tanácsolta volt Reményinek a visszatérést, de e lépéseknek eredménye akkor még nem volt.

Az 1855. évből fennmaradt egy hír Reményi angliai szerepléséről, mely hír őt igen érdekesen jellemzi (közölte a „Pesti Napló” 1908. március 10-én). 1855. augusztus 21-én Mayzenbug Malvina, Richmondból levelet intézett anyjához, mely így hangzik:

„Egy csodás begedüművéssel ismerkedtem meg. Reményi Edének hújává és magyar ember. Tanítványa volt Liszt Ferencnek, nagy tisztelője Wagnernek, jó barátja Joachimnak és itt most általánosan ünneplik. A múlt béten családias összejövetelt tartottunk nálam és őt is meghívtam. Az egész est folyamán szórakoztatta gyönyörű játékaival a kicsiny társaságot. Olyan vad, akár egy cigány, de azért vidám és jószívű, mint a gyermek. – Ha kedve kerekedik, a teremben ide-oda szaladgál és nagyszerű szerzeményeket rögtönöz. Megkérjük, hogy a jövő vasárnap is jöjjön el. Akkor már többen voltunk és magával hozta kutyáját is. Mód nélkül szereti az állatot és sok boldogságot művel vele. Ha mi tapsoltunk, a kutya förtelmesen elkezdett csabolni. Irigykedett ránk, amiért szeretjük a gazdáját. De még hangosabb lett akkor, amikor a művész ölébe kapta a kis Olgát és megsókolta. Később táncra is perdült vele és általán észrevettük rajta, hogy pompásan érzi magát. Nemsokára a királynő előtt fog begedülni, de ott aligha kelt olyan élvezetet, mint nálunk, mert akkor a legbámulatosabb, ha rögtönöz. – Ilyenkor kerülnek az ujjai alá az elmerengő, mélabús magyar dallamok, amelyeket a játéka ábrándosan körülcomáz. A játéka a végtelen rónaságra röpti a képzeletet, ahol Kelet barnaarcú fiai élnék. Hát ha még a Rákóczi-indulót begedüli, minden kíséret nélkül, és tüzes bangokon! Megígérte, hogy legközelebb ismét meglátogat bennünket!”

Reményi Angliában csakhamar népszerű lett; arcképét bemutatta egy angol zenészi lap; életnagyságú medaillon-képe pedig a műkereskedésekben sűrűn volt kitéve. Maga a királynő is megkedvelte őt. Degré Alajos említi fel a Budapesti Hírlap 1891 jan. 4-iki számában közzétett tárcájában („Reményi Ede”), hogy annyira kedvence volt a királynőnek, hogy Őfelsége Windsorban betegen fekvődven, Reményit kivitette, s a mellékszobában nyitott ajtó mellett kellett játszania, aztán Reményi lehempergett a padlóra, ott játszott a kis hercegekkel s hercegnőkkel. Ő felsége sok alkalommal, még nyilvános hangversenyen is, nagyon kitüntette Reményit, úgy hogy Teleki Sándor gróf megjegyezte: „A királynő úgy elkényezteti ezt a gamint (utcagyereket), hogy utoljára is meglássátok, Őfelsége orra alatt fog szivarra gyújtani.”

Érthető tehát, hogy Reményi a későbbi években is szívesen gondolt vissza Angliára, különösen a királyi udvarnál töltött időkre, ahol számos történeti eseménynek volt szemtanúja. Jelen volt például Cavour fogadtatásának a krími hadjárat után. Gyakran magasztalta Victória királynő és Albert herceg kiváló zenei tudását. Hogy olykor átlátogatott Jersey, vagy Guernesey szigetére, Hugo Viktor látogatására, ezt már tudjuk.

Angolországi időzésének végére esik controversiája Lisztel, utóbbinak „Les Bohémiens et leur musique en Hongrie” c. röpirata miatt (A cigányok és zenéjük Magyarországon, megjelent Párizsban, 1859), mely a magyar zenét tévesen cigányzenének minősíti. Reményi, mint magyar művész, ki nemzete zenéjét tökéletesen ismerte, ezt a téves nézetet nem hagyhatta helyreigazítás nélkül. 1859 nov. 16-án, Londonból, Liszthez írt leveléből megtudjuk, hogy válaszképp („en réplique”) szintén franciául írt egy röpiratot, melyet már szeptemberben megküldött Károly öccsének Magyarországra. Szándéka volt, hogy a válaszirat eredetiben, tehát franciául jelenjék meg, úgy, mint Liszt röpirata, de nem volt ellenvetése lefordítása ellen magyarra. Károly azonban nem merte megjelentetni, mert nézete szerint nagyon enyhén kezelte Liszt röpiratát és sokban igazat adott neki. Később Reményi levelet írt öccsének, amelyben részletesen tárgyalja a magyar zene sajátos vonásait. Károly, bár felbatalmazva nem volt, a levelet kionatolta, kifejezéseit elferdítette és belőle „un galimatias horrible”-t (szörnyű zagyalékot) csinált, s azt a magyar újságokban közzétette. Reményi kézhez vevén e közleményt, sietve és felháborodva értesíti erről Lisztet, lefordítja öccsét, és felkéri az újság szerkesztőségét, hogy leközölt levele nem lévén autentikus, mert elferdített, engedély nélkül is jelent meg, ezért azt vissza kell

vonni. Néhány nap múlva ír majd e tárgyban egy autentikus levelet, s az közlendő mint ilyen.

E levelet, mely a „Hölgyfutár”-ban jelent volt meg, 1891-ben, midőn Reményi ismét Magyarországon járt, reprodukálta a „Hölgyfutár” utódja, a „Fővárosi Lapok”, 85. számának (márc. 27.) 619. oldalán, a Tárcarovatban, „Reményi a magyar zenéről” cím alatt. E levélben lehetőleg kíméli Lisztet, s ráutal, hogy valóban csodálatos, hogy annyit tud a magyar zenéről, hiszen gyermekkorától kezdve távol van szülőbajától. Azonban határozottan rámutat Liszt azon téves nézetére, hogy nincsen eredeti magyar nemzeti zene. Igenis van, csak cigányos elemek vegyülnek bele az által, hogy évszázadok óta egy, a magyarral sem vérségileg, sem lelkieleg nem rokon faj míveli Magyarországon a zenét. A magyar és a cigány ingredientákat (alkotóelemeket) azonban határozottan meg lehet különböztetni.

„A magyar: a bősies, az andalgó, a verbunkos, és mindazok a dalok és nóták, melyekben tökéletesen meghatározott rythmus van s hol a hangmértékek is határozottak. Ellenben cigány ingredientia: a cigányos felfogás a műdarabok előadásában, azok az álmodozó és határozottan bús nóták, melyekben sem a rythmus, sem a hangmértékek nem határozottak. Ezt az intervallum, és a zenei példák által tökéletesen be lehet bizonyítani. E két elem végzetlenül különbözik egymástól. Egy és ugyanazon nemzet szívében és agyában nem is született meg. Sem rythmusa, sem hangmértéke nem hasonlít a másikkhoz. Ami engem a cigány elem létezéséről leginkább meggyőzött, az, hogy olyan nótákat ballottam énekelni indusoktól Londonban (ezt 1859-ben írja), melyek majdnem tökéletesen hasonlítanak abhoz a cigányzenéhez, melyet én a magyar elemtől annyira megkülönböztetek.”

Károly azért ferdítette el Reményi első levelét, mert „part rop de patriotisme il ne veut point croire qu'il ait des ingrédients gipsy (cigány) dans la musique hongroise.” (Túlzott hazafiságból egyáltalán nem hihette, hogy a magyar zenében léteznek cigány elemek is.)

Liszthez írt, fenti levelét így végzi: „J'espère de pouvoir vous annoncer la date quand le Marquis de la Trigrière fera son apparition á Altenburg. Excusez l'écriture, le style, la bâte et toutes mes betises, mais je ne voudrais pas pour un instant vivre sous l'impression (meme apparante) que je suis ingrat aux mille bienfaits Liszt Ferenc. Á vous de tout mon coeur et ame. P. S. Je vous envoie mon portrait-artistiquement c'est beau, quoique le garçon est laid.” (Remélem, hogy Trigrière márki Altenburgba érkezésének időpontjáról értesíthetem majd. Bocssáson meg a helyesírásért, a stílusért, a siet-

ségért és minden ostobaságomért, de egy pillanatra sem szabadulhatok attól a nyilvánvaló érzéstől, hogy – Liszt Ferenc ezernyi jótettének ellenére – hálátlan vagyok. Szívem és lelkem az öné.

U. i. Itt küldöm önnek arcképemet, amely művészileg szép, bár a fiú csúnya.)

Megjegyzendő, hogy Liszt tárgyalt röpirata sok rossz vért szült Magyarországon. Liszt belátta végre tévedését, s élte vége felé visszavonta állítását.

Reményi már a következő napon (nov. 17.) megint írt Lisztnek. Ez válasz Lisztnek egy levelére, és sajnálkozik a felett, hogy már előbbi levelében is megpendített szándékát, hogy t. i. Lisztet meglátogatja, egyelőre még nem hajtja végre. Most van ugyanis Windsorbán a saison, miért is általában helyén kell maradnia. Azonban a jó Anderson (valószínűleg a királyi zenekar karmestere) engedelmével sok rendbeli engagemenjainak megfelelően, melyek miatt gyakran távol van az udvartól. A zenekar az udvar előtt játszta Lisztnek egy indulóját, igen rosszul, teszi hozzá, a „jövő zenéje” nem igen akar az öreg Anderson szellemébe behatolni.

Cusins (a királyi udvari orgonistája és a kir. Operabáz zenekarának begedűse, később a Philharmonic Society dirigense) egy másik, Liszt-féle indulónak megküldését kéri. A levél utóiratában (az utóiratok elmaradhatatlanok!) közli, hogy tegnap egy magyar rapszódia-t játszott Cusins kíséretével: „on n'y a rien compris – Bravo!” (Semmit sem értettek meg belőle – Bravo!) A rapszódiaának egyik témáját is közli 3 ütemben, igen érdekes kíséző szólammal, melyre ráírja: „sono amoroso di questo”. A közölt téma megegyezik Liszt XIII. magyar rapszódiaja 1. tételének főtemájával. Tudtommal Liszt e rapszódiajának II. tételében (friss) a 2-ik csárdást is Reményitől vette át. Hasonlóképpen a VIII. rapszódia cimbalmos bevezetése után következő, bőszi magyar is Reményi szerzeménye.

Nov. 28-án már Liverpoolból ír Lisztnek. Uj-jongva jelenti, hogy az amnesztia megérkezett, bármikor visszatérhet tehát Magyarországra. Azt hiszi, hogy január vége felé indulhat, útközben természetesen meglátogatja „il mio caro maestro Liszt Ferenc”, legalább is 5 napig maradván nála. Az udvartól 6-8 bavi szabadságot kap (tehát ekkor csak ily rövid időre tervezte magyarországi tartózkodását). „J'irai donc faire une tournée immense, je donnerai des concerts dans toute la Hongrie, et on me recevra bien, je vous en réponds.” (Hamarosan igen nagy turnét teszek, koncerteket adok egész Magyarországon, és kiváló fogadtatásban lesz részem, válaszolom önnek.)

Útközben szeretne néhány német városban is

koncertirozni, ez fedezni fogja úti kiadásait. Kéri Lisztet, hogy támogassa ebben őt ajánlásaival. Műsora változatlanul mindenütt ez lesz: az I. részben Mendelssohn koncertje, a II. rész elején Chopin e-moll concertojából a romance, és Chopin Berceuse-e (saját átíratában); befejezésül egy szintén saját szerzeményű „Grande Fantaisie Hongroise”. Berlinben szeretné játszani Liszt egyik magyar duóját; a közölt téma Liszt XII. rapszódiajának bevezető, heroikus motívuma. A szokásos utóiratok végén ezt írja: „Je ne veux pas de lettres de recommandation de la cour, tous les crétins font cela” (Az udvartól nem akarok ajánló leveleket, minden idióta ezt csinálja.) Többet ér tehát Liszt ajánlása.

Karácsony előtt ismét ír és közli, hogy gróf Ráday Gedeon, a pesti Nemzeti Színház intendánsa, igen előnyös szerződést küldött neki felette szívélyes levél kíséretében. Magyarországon kitűnő fogadtatás várja. Örül, hogy 11 évi számkivetés után végre hazatérhet. Magával visz egy William Beale nevű kitűnő angol pianistát, aki mindenütt kíséri fogja. Ez egy nagyszerű, bár ismeretlen zenész., „il a des idées superbes pour la composition, c'est un homme plein de talent, sinon de génie. D'avance j'en suis sûr qu'il vous intéressera beaucoup.” (Kitűnő zeneszerzői ötletei vannak, nagyon tehetséges ember, vagy inkább zseni. Már előre biztos vagyok, hogy önt nagyon fogja érdekelni.)

Ismét felfedezett egy nagy zenei tehetséget, kit szokott lelkesedésével karol fel. Beale tényleg egy egész évig kísérte Reményit magyarországi hangversenyein, és teljesen hozzáilleszkedett Reményi játékához. A befejezésben: „Écrivez un mot et ne soyez pas enragé contre votre Kammermusiker und Solo-Zigeuner des Liszt Ferenc. Je suis comme toujours avec toute l'affection et toute l'admiration votre humble élève Ed. Reményi.” (Írjon pár szót, és ne haragudjon Liszt Ferenc szólista cigányára és kamaramuzsikusra. Maradok mint mindig, teljes szeretettel és csodálattal, az ön hűséges tanítványa, Ed. Reményi.)

Az utóiratban: „Je vous ferai de la musique reményesque a n'en plus finir.” (Megcsinálom önnek a reményis zenét, de még nincs készen.) 1860 újév napján kondolál Lisztnek (valószínűleg Lisztnek Daniel nevű fia kora balálához) s bocsánatot kér, hogy molesztálta előbbi leveleiben (concertajánlasi) kéréseivel, de nem tudta, hogy mily csapás érte Lisztet. Első hangversenye Pesten, jan. 28-án lesz. A magyar közönség türelmetlenül várja. 20-ika felé Weimarban lesz – „et mon coeur et mon ame, et mes compositions et mon jeu et tout, tout est à votre éternelle disposition, mon cher maitre adore!” (Szívem és lelkem, szerzeményeim és

játékom, minden, minden az ön rendelkezésére áll, imádott mesterem!)

Az utóiratban közli, hogy tegnap Edinburghban játszott „et j'ai eu une superbe réception – very flattering indeed”. (Csodálatos sikerem volt, ez valóban nagyon hízelgő.)

Utolsó angolországi levelét Lisztnek 1860. január 18–20 közt írhatta, ott időzése utolsó napján („ultimo giorno”). Közli, hogy ma este elutazik. Hogy mikor érkezik Weimarba, még nem tudja, de „quand je ferai mon apparition, cela sera une apparition toute czigány et tout électrique” – „Enfin je suis toute en flamme et en joie de vous revoir enfin”! – „Oh, que j'ai de choses à vous dire!” – Záradéku: „Mes respects dévoués à la Princess et à Miss Anderson. Votre czigány et Kammermusikus (affreusement impatient de vous revoir)”. (Amikor majd megjelenek, az egészen cigányos, felvillanyozó megjelenés lesz. Végte ré is, szinte már lángolok, és örülök, hogy végre viszont látom önt! Ó, mennyi mondanivalóm van! Tiszteletteljes üdvözetem a hercegnőnek és Miss Andersonnak. Az ön cigánya és kamaramuzsikusa, aki már szörnyen türelmetlen, hogy viszont lássa önt.)

Láttuk, hogy az ilyen kifejezések: „Gipsy-isme on Czigányisme”, „et tout ce qu'il y a de plus Czigány”, „votre Kammermusiker und Solo-Zigeuner”, „cela sera une apparition toute czigány” stb. (cigányosság, cigányosabb, az ön kamaramuzsikusa és szólista cigánya, egészen cigányos megjelenés, stb.) csak a cigány zene kérdésében felmerült controversia után fordulnak elő leveleiben. Szemmel láthatólag az volt a szándéka velök, hogy e tréfás kifejezésekkel minden élet elvegye e vitás kérdésnek, és ne hagyjon keserű emléket Liszt lelkében.

Hogy hazautazása folyamán tényleg betért-e Lisztnek Weimarba, és hogy koncertezett-e Németországban, nem tudni.

Az amnesztiát Őfelsége a művész édesanyjának kérésére, és báró Augusz Antal helytartótanácsi elnök, kiváló zenekedvelő, Liszt intim barátja közbenjárására adta meg. Vécseiné Jankovich Lujza, a művész unokabúga közli (a „Magyarország” 1908. nov. 1-i számában: „A Repülj fecském szerzőjéről” cím alatt, édesanyja, Reményi Katalin, a művész búga emlékei nyomán) azt a meghiúsult jelenetet, miként nyújtotta át a bánatos anya, kinek két fia volt a hazán kívül számkivetésben (Reményi Antal, az én atyám még Amerikában volt akkor), a felségkérvényt személyesen az uralkodónak: „Az igénytelen asszonyka nagy félelmek között nyújtotta át folyamodványát a hatalmas úrnak. Ferenc József, akkor még csak osztrák császár, átvette az iratot, és kezével megadta a jelt a távozásra. Reményiné szemei elborultak. Távozzék, mielőtt tudná, hogyan döntöttek hazavágyó fia sorsáról? Az nem lehet! És legott

feledve minden szigorúan előírt udvari etikettet, térdre omlott, könnyes szemeit felemelve az uralkodóhoz, alig hallható hangon rebegte: „Felség, ha tudná milyen jó fiú!”

És Őfelsége, aki már akkor szintén apa volt, nem ráncolta baragos redőkbe bomlokát a túlkapás miatt, hanem kegyesen mosolyogva kérdezte: „Hát igazán olyan jó fiú?”

És odalépett az asztalkához, hogy jelt tegyen a folyamodványra, ami tudvalevőleg azt jelenti, hogy kedvezően intézendő el!

Ilyen megnyugtató után az anya túlboldogan távozott, és míg csak élt, könnyezve emlegette az ifjú fejedelem kegyességét.”

IV. FEJEZET – ISMÉT A HAZÁBAN. HAZAFIAS SZEREPLÉSE, ÜNNEPELTETÉSE. EURÓPAI KÖRÚTAK (1860–1876)

Midőn Reményi Londonban kelt utolsó levelében azt írta Lisztnek, hogy „Je donnerai des concerts dans toute la Hongrie, et on me recevra bien, je vous en réponds”, és „Janrai une superbe réception” (Koncerteket adok egész Magyarországon, és kiváló fogadtatásban lesz részem, hogy válaszoljak önnek), jól volt értesülve. Művészetének jó híre járt itthon. Régi honvédek sokat emlegették, mint Görgei Arthur ifjú tábori begedűsét. Száműzött magyar írók pedig Londontól irogatták meg lapjaiknak azt a nagy batást, amelyet ott és a brit királyság más városaiban, az „angol királynő magyar begedűse” tett. Midőn bazaarkezve (1860. jan. 28.) január 30-án a Nemzeti Színházban, hol gróf Ráday Gedeon intendáns szerződésével bat hangversenyt volt adandó, először fellépett, lelkes ovációval fogadták. „Felsőbb helyről” – így írja Degré Alajos 1891. jan. 4-én, a Budapesti Hírlapban közzé tett megemlékezéseiben – „az a szigorú parancsolat jött, hogy a bejelentett műsoron kívül a művészek egyebet játszani nem szabad, különösen pedig a Rákóczi-indulót nem, a hátralevő hangversenyek betöltésének terhe alatt. Reményi falatrengető tapsok s éljenzések közt végigjátszotta azt, ami hirdetve volt.

Következett a sok kihívás és elkezdtek kiabálni: „Rákóczit! Rákóczit!” A kiabálás mind erősebb lett, végre valóságos vibarrá nőtte ki magát. Reményi egyideig jelekkel tudtára adta a közönségnek, hogy nem lehet, nem szabad. Ez csak olaj volt a tűzre. Reményi tovább nem tudott ellentállni, állta alá kapta a begedűjét, ráeresztette a vonót, s megzendült a Rákóczi. Leírhatatlan a lelkesedés, amely erre kitört. Prottmann császári királyi rendőrfőnök csakugyan megvonta engedélyét a további fellépéstől, s Reményit Budapestre internálta. Két hónapra került, míg újra szabad lőn fellépnie. Ezzel kezdődik Reményi és az ő Rákóczi-átira-

tának példátlan diadalútja Magyarországon, sőt egyéb országokban is. Reményi ezen átíratot nem rögtönözte, hanem valószínűleg már készen hozta magával. Maysenbug Malvinának fentebb közölt, 1855-iki richmondi levelében olvastuk, hogy a Rákóczit már Angliában játszta szóló-begedűn, kíséret nélkül. Esetleg már a szabadságharc alatt is így játszotta. Mosonyi Mibály zeneszerző, zenetudós és kritikus a „Zenészetű Lapok” I. évfolyamának 1860. okt. 24-én kiadott, 4-ik számában (28. oldal) egy három hasábos bírálat folyamán becsmérő, gúnyos, sőt durva hangon megy neki e szerzeménynek. Szerinte a Rákóczi-induló oly remekmű és oly annyira kincse, ereklyéje a magyar nemzetnek, hogy azon bármit is változtatni valóságos szentségtörés. Lényeges változtatást sem Berlioz, sem Liszt, sem mások nem tettek rajta. Ellenben Reményi nem csak g-mollba tette át az eredeti a-mollból, hanem annyira összetördelte, kicifrázta, szeszélyesen megint összefércelte a gyönyörű indulót, hogy az egy harlekin összefoltozott rubájához és annak farsangi bakugráisaihoz hasonlít. A Zenészetű Lapok e gúnyos, lekicsinylő hangjáról, melyet kb. 5/4 évig tartott fenn vele szemben, még szólni fogunk. Tény azonban, hogy Reményi ezen Rákóczi-átíratával, mely úgy látszik valóságos „rhapsodie guerriere”-é (harcis rapszodiává) volt kifejlesztve, és eszme-kapcsolás folytán felidézte a szabadságharc és egyéb nemzeti harcaink dicső emlékét, mindig lázba ejtette hallgatóit, nemcsak Magyarországon, de még külföldön is, valahányszor csak játszotta. Látni fogjuk, hogy a török szultán megismételtte vele a darabot, sőt oly nagy kaliberű zenész is, mint Wagner Richard, kit Reményi 1863. augusztus havában Penzingben meglátogatott, s kinek eljátszotta az indulót, így ír róla „Mein Leben” c. önéletrajza (Volksausgabe, 2. Aufl.) III. kötetének 368. oldalán: „Er erwarbe sich durch eine sehr genialen Vortrag des Rákóczi-Marsches auf der Violine Meine grosse Anerkennung.” (Ő a Rákóczi-induló egészen zseniális előadásával a legnagyobb elismerésemet vívta ki.) E szerzeményének hatásával csakis az egészen más természetű „Repülj fecském” átírata vetélkedhetett, amelynek keletkezését 1860-ban – Katica húga emléke nyomán – a befejező részben, „Reményi mint művész és ember” cím alatt írjuk le.

Reményi Rákóczi-átírata maradandó emléket hagyott hátra minden hazafias érzésű hallgatójában. Midőn a „Magyar Ujság” Reményi halálának alkalmából nekrológot ír (1898. máj. 18.), így emlékezik meg e szerzeményéről: „A Rákóczi-indulót úgy játszani mint ő, nem tudta senki. Az ő teremő művészete új motívumokat vegyített a tüzes riadó lángolással teljes

dallamába. Kivonuló badak eleinte tompa, majd egyre erősödő, végre elcsendesedő és elvesző dübörgése hangzott, amikor az ő begedűje hangján megszólalt Rákóczinak szabadságért vívódó lelke. Ezzel mindig frenetikus lelkesedésre gyűjtotta hallgatóit. Aki egyszer Reményitől hallotta a Rákóczit, ma is megbízsergeti a véréte az emléke. Akár volt műsoron, akár nem, a közönség mindig megkövetelte. Az ovációknak olyan orkánja, mely ezután a szám után rendesen felzúgott, elegendő diadal volt akár egy egész élet számára.”

A közvélemény, az általános hatás tebát éles ellentétben volt Mosonyi elméleti, esztétikai és zenetörténeti alapon formulált nézetével.

Reményi fellépésének óriási hatását akkor, és néhány éven át, nemcsak már művészi tökélyre fejlesztett játéka, hanem szereplése a szabadságharcban, és a 60-as évek elejének közhangulata magyarázza meg. Midőn 1849-ben a nemzet hősiességét orosz seggellyel leverték, mindenekelőtt véres bosszút álltak a nemzeti mozgalom vezéralakjain. Sokakat halálra ítélték, s jó részét ki is végezték. Azután megfosztották a nemzetet minden jogától. Magyarországot bekebelezték az osztrák császárságba, és felosztották 5 kerületre, melyek katonai parancsnokság alatt álltak. A kormányzás a fegyveres erőre támaszkodott. Közigazgatását idegen, jórészt cseh, morva és osztrák beamterek végezték, és oda törekedtek, hogy a német hivatalos nyelv érvényre jusson. Minden önkormányzat, alkotmányos jog megszűnt. A sajtó erős cenzúra alatt állott, a szabad gyülekezési jog felfüggesztetett. Szóval felújított az a centralizáló és germanizáló terv, mit már II. József császár megkísérelt, de eredménytelenül. Ez volt a hírbéd „Bach-korszak”, mert Magyarország is Bach osztrák miniszter fennbátósága alá került, ki 48-as forradalmárból szélsőséges, udvari párti, reakcionárius, absolutista, központosító és germanizáló miniszter lett. Ő minden nemzeti megnyilatkozást zsarnoki batalommal nyomott el, és az ő szellemében dolgoztak Magyarországra küldött, idegen nyelvű, és nevű hivatalnokai, a „Bach-buszárok”.

A magyar nemzet olyan nemzet, mely jólétben nem fér a bőrébe, szabadságát bölcs mértékletességgel megóvni nem tudja, bator pártoskodással erejét elforgácsolja, „libertatis incapa” (szabadságra képtelen). Azonban ha elnyomják, ősi jogaitól, szabadságától megfosztják, akkor legalábbis az intelligentia zömében felébred a dac, az ellenállás, és akkor tud túrni, szenvedni, reménykedve a bekövetkezendő megváltásban, és nemzeti mivoltához szívósan ragaszkodik. S minél nagyobb az elnyomás, annál fokozottabb a felbuzdulás. Így volt ez a „Bach-korszak” alatt. A keserűség ös-

szegyelemlett a bonfiszívekben, de csüggedés nem vett rajtuk erőt. A burkoltan, de érthetően lázító írók, okos, lelkes hazafiak, mint Széchenyi, Andrassy és főleg Deák, Kossuthnak és a magyar emigrációnak akciója a külföldön, Ausztria katonai veresége Solferinónál (1859), és szembeütő külpolitikai izoláltsága Európában, a hamu alatt égő hazafias érzést folyvást élesztették. 1859-ben a gyűlölt Bach végre megbukott, de az ő kormányzási rendszere még 1860-ban, midőn Reményi hazatért, fennállott.

Reményi hazajöttével ez az izzó parázs láng-
ra lobbant a szívekben. A zene érzelmi hatá-
sával semmi más művészi eszköz nem verse-
nyezhet, sem a szó, sem az írás, sem a gesztus,
sem a szimbólum. Rákócsit ugyan el lehetett
tiltani ideig-óráig, de hogy Reményi magyar
zenét egyáltalán ne játsszék, azt elrendelni
még sem lehetett. És ha ő, az ő tősgyökeres ma-
gyar zenéjét megszólaltatta hegedűjén, akkor
felébredt magyar hallgatói szívében minden
visszafojtott keserv, minden édes bús emlék,
minden nemzeti dicsőség. Az emberek sírtak
és tomboltak, és a lelkesedés határtalan volt.
Hivatott és alkalmi költők dicsőítő költemé-
nyekkel üdvözölték, amelynek javát a fejezet
végén bozzuk. Amerre csak járt széles e hazá-
ban – s ő csaknem minden városkát megláto-
gatott – ünnepelve fogadták, mint valami tri-
umphatort. A városok egész sora díszpolgárrá,
vármegyék tiszteletbeli szolgabíróvá, cébek
tiszteletbeli mesterré, a főiskolai ifjúság tiszte-
letbeli jogásszá nevezték ki, barlangokat (pl.
az Aggteleki barlangban a „Denevér barlang”
melletti oszloptos nagytermet) kereszteltek el
nevére, elbalmozták ajándékokkal, különösen
mikor megtudták előszeretettel régiségek és rit-
kaságok iránt, és se vége, se hossza nem volt a
zajos kitüntetéseknek. (1861 elején már 29 vá-
ros díszpolgára, 37 kaszinó tagja, a pesti fran-
ciskánusok konfrátere, több csizmadia céh
céhmestere, Nógrád vármegye bizottsági tagja
volt, stb., Kiskunhalas község pedig 60 hold
földet ajándékozott neki úgy, hogy ott polgár-
jogot nyert. Már akkor 27.000 forintot bege-
dült össze jótékony célokra.)

Reményi ekkép már 13 hóval bazaérkezése
után indítatva érezte magát a következő „Nyil-
latkozat” közzétételére, a hazai lapokban:

„Dacára tömérdek elfoglaltságomnak, mely
bazánk fővárosába visszaérkeztem óta s foly-
vást minden percemet igénybe veszi, kötelessé-
gemnek akarok eleget tenni, midőn jelen sora-
immal – addig is, míg az országban tavaly
megkezdett hangversenykörutamat befejezve s
így több időt nyerve, arról tüzetesen nyilatkoz-
hatnám – örökké bálás köszönetemet és nagy-
rabecsülésemet fejezem ki egyetemesen mind-
azon testületek, társulatok, városok és

vármegyéknek, melyek engem művészi és ha-
zafiai csekély érdemeim elismeréséül keblükbe
felvenni és kitüntetni méltóztattak. Kelt Pesten
1861 febr. 22-én, R. E.”

E nyilvános köszönetet a Zenészet Lapok gú-
nyos megjegyzéssel kísérték, talán mert bizo-
nyos kérdést láttak benne. Más feljegyzések-
ből is ítélve úgy látszik, hogy a dicsőség kissé a
fejébe szállt Reményinek, s bizonyos extrava-
ganciákra készítették. Ezen csodálkozni egyál-
talan nem lehet, hisz e szerencsés bohém még
csak 30 éves volt. Nagyobb jelentőségük sem
volt, mert mint tettei mutatták, szíve nagy és
nemes volt, s azt a dicsőítés megrontani képte-
lennek bizonyult. A hazafias áramlatnak
megfelelően, kivétel nélkül mindig zsinóros, fe-
kete nemzeti rubában, csizmásan jelent meg
nyilvános fellépéseim, és pedig nemcsak itthon,
hanem a 60-as években végzett külföldi hang-
versenykörútjain is. Még uralkodó személyek
(mint pl. a porosz király és a török szultán)
előtt sem cserélte fel nemzeti viseletét az inter-
nacionális estélyi öltözetekkel. Mindenesetre ő
már sajátos, rapszódikus, pikáns virtuozitása-
val, valamint szeszélyes, ötletes, bizarr tempe-
ramentumával is hatással volt. Híre, neve, kü-
lönössége országos lett.

Hangversenykörút az országban

Budapesti hangversenyezésének befejeztével
hangversenykörútra indult. Hálás szíve elő-
ször is Egerbe, majd szülővárosába, Miskolcra
vonzotta. Következett Kassa, s azután Észak-
Magyarországnak csaknem minden városa:
Losonc, Rimaszombat, Rozsnyó, Lőcse, Igló,
Késmárk, Liptószentmiklós, Besztercebánya,
Léva, Nyitra, Pozsony, Gyöngyös, stb. Hogy
milyen túlárado lelkesedéssel fogadták, azt
már jeleztük. Népszerűsége nőttön nőtt, oly-
annyira, hogy a Bach-korszakot rövid időre
váltó alkotmányos éra után, a Schmerling féle
provisorium kormánya szükségesnek vélte őt,
mint politikailag veszélyes embert, felügyelete
alatt tartani.

E diadalmenetszerű körutazásnak számos
emléke maradt fenn. Elég, ha példának okáért
rimaszombati időzésének néhány részletét je-
gyezzük fel. Rimaszombatba 1860. szept. 15-
én érkezett kíséretével, mely rendes zongo-
rakísérőjén, Beale Vilmoson kívül két öccséből,
Károlyból és Józsefből állott. Károly, ki külön-
ben jogász volt, mint impressárió és tükár sze-
repelt (ily minőségben 12 évig működött a leg-
nagyobb önzetlenséggel és odaadással), ő
rendezte a helyszínén a hangversenyeket és
többnyire előre utazott. József, ki vármegyei
római katolikus áldozópap volt, az úti naplót
vezette. Reményit már a város előtt küldöttség

fogadta – köztük nők is – a cigányok a Rákó-
csit búzták. A városban este a dalárda tiszte-
gett, éjjel a cigánybanda. A hangversenyen a
„Repülj fecském”, s „Ezt a kerek erdőt járom
én” érték el a legnagyobb hatást. Utána 200
terítékű lakoma és táncmulatság következett,
hol a művész – a Vasárnapi Ujság leírása sze-
rint – „ugyancsak járta a pártás és főkötös höl-
gyekkel a szép palotást”. Sokan felköszöntötték
a lakoma alatt, s emléksorokat írtak albumá-
ba. A legszebb felköszöntőt és legszebb emlék-
verset Tompa Mihály, a híres költőpap mondta
illetve írta. Tompa Hanván élt különben, s
már akkor sokat panaszkodott szembaja mi-
att. Ez alkalomra feleségével együtt bejött Ri-
maszombatra, s ott megismerkedett Reményi-
vel. A költő és a zenész szövetséget kötöttek,
hogy az egyik népdalszerű költeményeket ír, a
másik pedig megzenésíti. A versek dolgában
egy ideig levelezés folyt kettejük között, eleinte
Reményi sürgetvén a költőt, majd utóbbi a ze-
nész. Reményi a Petőfi szoboralap érdekében
is írt Tompának. Négy ilyen levele maradt meg
Reményinek, melyek Dr. Seress Istvánné Far-
kas Jolán birtokában vannak Putnokon.
(Megjegyzés: ezeket a sorokat Reményi Ferenc
1926-ban írta.) Az egyik levelét közlöm a végta-
nulmányban. Tompa 13 népdalt küldött meg
Reményinek. Utóbbiból hármat bizonyára
megzenésített (1860. nov. 8-iki levele szerint),
és elő is adott többeket Debrecenben, 1861.
máj. 2-iki hangversenyén. Nyomatásban
azonban csak egy dal jelent meg, a „Gyilkos
fenék malom volna, ha volna” c. népballadá-
hoz írt zene. Itt megjegyzem még, hogy Tom-
pa és Reményi még kétszer találkoztak. Remé-
nyi 1862 szeptembere végén Bánrévén időzött,
báró Vay Lajos vendégeként. Miután 25-én
megtekintette az aggteleki barlangot, 26-án el-
látogatott Tompához, Hanvára. Tompánál
ebéd volt, s látogatása emlékéül Reményi átad-
ta megfelelő dedicatióval ellátott arcképét.
(Barabás 1860-i rajzának egy reprodukcióját)
az általa annyira nagyra becsült költőnek.
Tompa a látogatást Bánrévén viszonzta.
Harmadszor valószínűleg 1866 augusztus ha-
vában találkoztak, midőn Rimaszombaton
hangversenyezett.

Reményi 1860-iki országos körútját Erdélyre is
kiterjesztette, ahol július és augusztus hóna-
pokban hangversenyezett. Hogy a magyarok
és székelek szinte túlárado lelkesedéssel fo-
gadták, ezen nem csodálkozhatunk. Egy egész
sora a dílybrambikus költeményeknek tanús-
kodik arról, melyek Kolozsvárott, Marosvásár-
helyen, Nagyszebenben és Brassóban láttak
napvilágot. A különösen felemlítendő körü-
lmény az, hogy még a románok is lelkesedtek
érte, pedig alig több mint 10 éve még véres bar-
cot folytattak a testvér magyar nép ellen. Meg-

lehet, hogy ők is érezték az osztrák centralisztikus elnyomás súlyát. Tény az, hogy a jelzett időben „román-magyar testvériség” címén egy közeledési folyamat indult meg, melynek célját társas érintkezések szolgálták. A Pesti Napló 1860. augusztus 1-i számában olvassuk, hogy Reményi működése kiinduló pontjává szolgált az öröndetes nemzeti megnyilatkozásnak. Július 1-én adott 2-ik, roppantul látogatott hangversenyén a kolozsvári magyar értelmiség felszólítására, műsoron kívül román nemzeti dalokat is játszott, melyeket azon délután sajátított volt el e dalok nagymesterétől, Salamontól. Midőn megzen-

dült a mélabús hang, a magyarok szűnni nem akaró „éljen a román” kiáltással, és a teljes számmal jelen volt románság sűrű „szetreáské”-vel (éljen) válaszolt, s a karzatról piros-fehér-zöld papirosra egy vers bullott szerkesztést, amelynek 1. strófája így szólt:

„Művész, kinek bűvös vonóján
Nagy érzések világa él,
Te két rokon nemzet szívében
Egy drága bűrt megpendítél!”

Reményi, amint látni fogjuk, a zene csodás hatalmával más szomszéd népek velünk elleneséges érzületét is egy csapásra lelkes barátság-

gá változtatta át. Nemcsak azáltal hatott, hogy a magyar dalokon kívül az illető nép dalait is mindenütt felvette műsorába, amelyeket rendkívüli tanulmányosságával ott ad hoc elsajátított, hanem jótékonyosságával is. Ő ugyan, főleg magyar nemzeti célokra, egy egész vagyont, jövedelmének nagy részét áldozta, de jótékony célra szentelte egyik-másik hangversenyét másutt is.

Közreadja: Rakos Miklós.

(A sorozatot következő számunkban folytatjuk.)

A kiszámíthatatlan

Leopold Stokowski és „trükkjei”

Herbert Haffner beszélgetése Batthias Bamert-tel, Stokowski asszisztensével

2007 nemcsak Toscanini-, hanem Leopold-Stokowski év is. Április 18-án ünnepelné 125. születésnapját, szeptember 13-án volt a 30. halálzási évfordulója. A berni zeneszerzővel és karmesterrel, Matthias Bamert-tel, aki nemzetközi karrierjét Stokowski asszisztenseként kezdte, Herbert Haffner emlékezik

tóban: „Sajnálom, elkerültem önt, hívjon fel három óra körül.” Nagy bajban voltam, írtam ugyan egy tökéletes angol levelet, de felhívni nem tudtam Stokowskit. Feleségem szerint a „call me” azt is jelentheti, hogy „kopogjon be hozzám. Így is cselekedtem, elmentem a kabinjához, kiderült, hogy nem tudok angolul, de kérte, hogy menjek be hozzá. Elmeséltem neki, hogy úton vagyok Clevelandba Széll Györgyhez. Elgondolkozva mondta: „George Szell nagyszerű dirigens, de furcsa elképzelései vannak a vonásokról. Ezt mondta Stokowski Széll-ről! Én aztán egy évig Clevelandban voltam és hallottam, hogy Stokowski egy asszisztent keres. Jelentkeztem és lehetőséget kaptam próbadirigálásra. Számtalan karmester jelentkezett. Olyan művet választottam, amiről tudtam, hogy kedveli, Sosztakovics 5. szimfóniájának utolsó tételét. Természetesen kívülről akartam dirigálni és minden belépést tudtam. Amikor azonban a zenekar elé léptem, minden vonós baloldalt ült és a fúvósok jobboldalt. Ahol szokás szerint az első cselló vagy az első brácsa ül, az első, második, harmadik fuvola volt, aztán az oboák, mögötte a klarinétok, aztán jöttek a kürtök és a rezek. Semmi nem működött a betanult beintéseimből. Majdnem agyvérzést kaptam. Stokowski azáltal, hogy egyrésztől minden vonóst, másrésztől minden fúvóst összenyalábolt, jött létre ez a kelek, „összegyűrt” hangzás. Ez volt az ő trükkje.

Bamert úr, Stokowskit a vele foglalkozó irodalom mindig nagy excentrikusként említi...

Ő szívesen állította be magát kiszámíthatatlannak, mindig másként reagált, mint ahogy azt az ember várta. Ez a kiszámíthatatlanság volt a stílusa. Ezért volt ő mindig meglepő és zeneileg is olyan friss. Hogy ez különködés-e, nem tudom, ez az ő technikája volt.

Magának való ember volt?

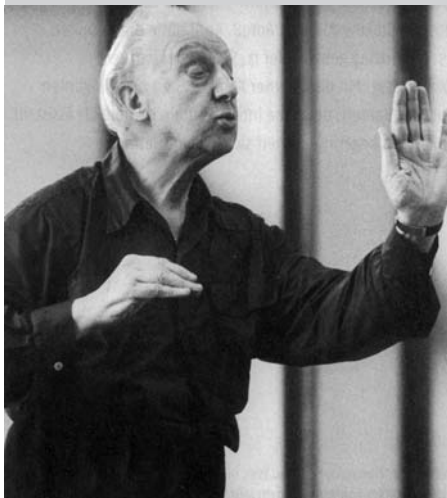
Mindenképpen. Stokowski mindenképp előtthihetetlenül innovatív volt. Zenekarok fel-támasztásával törődött, ahogy azt senki más nem tette. Az elmúlt évszázad kezdetén a Philadelphai Zenekart a padlóról hozta fel és Amerika legjobb zenekarává varázsolta. Ő volt az első, aki egy együttest sajátmagának és hangzás-elképzelésének teremtett meg. Feldolgozásai és hangszerelése természetesen ismertek, azonkívül a lemez-iparban valami egészen rendkívülit hozott létre, a felvételtechnikában is, azáltal, hogy részt vett az utómunkálatokban is. Hihetetlenül elkötelezte magát a kortárs zenének, sok ősbemutató fűződik a nevéhez, és Amerikában nagy számban dirigált Debussy,

Berg, Schönberg vagy Mahler műveket. Elmondhatjuk, hogy az új zene úttörője volt, és ezért úgy gondolom, hogy kár, ha az emberek visszatekintve showman-ként emlékeznek rá. Természetesen volt ilyen oldala is, de elsősorban azt kell látnunk, hogy mint rendkívüli muzsikust mit vitt véghez.

Hogy ismerte ön meg Stokowskit?

1969-ben Széll György hívott meg az akkor legjobb amerikai zenekarhoz Clevelandba mint „Apprentice Conductor”-t („tanuló karmester”). Így tehát feleségemmel a „Queen Elizabeth II.” fedélzetén Amerikába utaztunk. A négy nap alatt a hajón annyira unatkoztam, hogy még az utas-listát is elolvastam. És ott állt: „Mr. L. Stokowski”. Feleségem emlékezett arra, hogy ő minden nyáron Európába megy és az volt a véleménye, hogy a visszaúton ugyanúgy unatkozhat mint én. Biztattott, hogy írjak neki néhány sort. Akkoriban alig beszéltem angolul, de amerikai feleségem segítségével egy perfekt angol levélkét írtam és a hajóinasnak adtam, aki felvitte azt. Mi ugyanis a legolcsóbb kabinok egyikében, egészen lent laktunk. Amikor az ebédre visszajöttünk, egy cédula volt az aj-

Leopold Stokowski

Stokowski próbán a berlini Zeneművészeti Főiskola koncerttermében 1959-ben, ahol a Berlini Filharmonikus Zenekar egyik koncertjét dirigálta

A született londoni először szülővárosában mint orgonista tevékenykedett (St. James) mielőtt 1905-ben ugyanabba a pozícióba New Yorkba a St. Bartholomew egyházközséghez került. 1909-től a Cincinnati Symphony Orchestra dirigens, 1912-ben a Philadelphia Orchestra vezetője lett, amelyet 26 éven keresztül 1938-ig a legjelentősebb amerikai szimfonikus zenekarrá formált. 1955-től a Houston Symphony Orchestra-val dolgozott.

Stokowski a hanglemmez úttörője volt, Walt Disney Fantasia c. filmjéhez szolgáltatta a zenét és erősen elkötelezte magát a kortárs zenének. Élethossziglan tartó feladatának tekintette hogy a zenét a fiatalokhoz eljuttassa. Saját szimfonikus zenekarokat alapított, mint pl. 1962-ben az American Symphony Orchestra-t és vendégkarmesterként főleg New Yorkban és Londonban dirigált.

Taktusütése is szerepet játszott a Stokowski hangzásban?

Hiszen nem is használt pálcát, és valójában nem is ütötte a taktust. Pontosán tudta, hogy a zenekarnak mikor van rá szüksége és hol hagyhatja játszani. Ez is az ő egyik trükkje volt; ismét egy kiszámíthatatlanság. A zenészeket ez természetesen elbizonytalanította, mivel az ember soha nem tudta, hogyan fog reagálni. Sohasem lehetett az az érzésük, hogy segít nekik, mindig nagy feszültségben voltak. Ezt érezni lehetett az előadásban is és a felvételeken még ma is. Hihetetlen feszültség uralkodott. Ha egy

crescendót akart, nem sokat kellett tennie, magától jött, egyszerűen azért, mert már ezer Volton izzott a zenekar. Nem sokat dolgozott részleteken, nagyon sokat nagy íveken, ütése nyomán varázsolódott elő ez a hang, nem tudni hogyan. A „Free Bowing” is bizonyára szerepet játszott ebben. Mindig megkívánta, hogy a két azonos pultnál ülő muzsikussal ellenkező vonásnemet használjon. Ha az egyik felfelé, a másik lefelé húzta a vonót, hogy crescendo és diminuendo kiegészítse egymást, és hogy igazi gazdag hangzás jöjjön létre, ami stabil. Széll György mindig azt mondta: „Fontos munkánk a próbákon történik”. és itt bizonyos fokig teljesen kiadta magát. A koncert után olykor-olykor egyszerűen nem azt adta vissza, ami a próba alapján elvárható volt. Stokowski éppen az ellenkezője volt. A próbákon zeneileg sohasem „adott ki” mindent. Azt csak a koncerten történt meg.

Milyen volt Stokowski kapcsolata a muzsikusaival

Néha magába roskadt és akkor egyszerűen azt mondta: „Csinálják jobban!” Ha valakit ismert, akkor megbízott benne; ha valakit nem ismert, akkor bizalmatlan és igazságtalan volt. Megtörtént, hogy egyik pillanatról a másikra kidobta a próbáról: „Maga ott, menjen ki!” Az ismeretségi köréhez tartozókhoz, akikben megbízott, hihetetlenül kedves volt. Nálam három hónapig tartott, míg bekerültem ebbe a társaságba. Azelőtt rémes volt a helyzetem. Úgy kezelt mint egy ismeretlent, holott az asszisztense voltam. Szeptemberben kezdtem a munkát és Karácsonykor egyszer csak szólt a telefon, Stokowski boldog ünnepeket kívánt. Nem tudom miért, de ettől a perctől kezdve az említett körhöz tartoztam. Talán karácsonyi ajándékként.

Nem kerülheti el a figyelmet, hogy kedvelte a gigantikus műveket, mint Mahler nyolcadik, Strauss „Alpensinfonie”, Schönberg „Gurrelieder”...

Mindig vonzódott a grandiózus művek iránt, másrészt viszont dirigált Mozartot és Haydn szimfóniákat is.

Sőt miniatűrakat is...

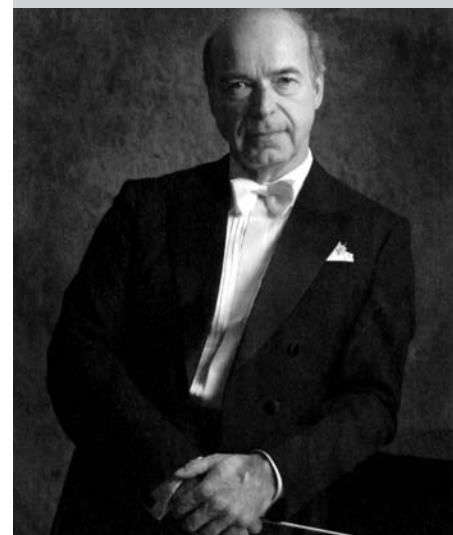
Mindig adott ráadást. Egyszer New Yorkban dirigált és bejelentette a ráadást. Már öreg volt és a koncert után kimerült. Ő tehát megfordult és azt mondta: „Most játsunk önöknek egy darabot...” – ott ültem a közönségben és pontosan éreztem, hogy most nem jut eszébe – „egy nagyon ismert zeneszerzőtől.” Ez akkor egy kis Haydn Menuett

volt. Koncert után aztán, mint mindig, meglátogatták a tisztelők a színpad mögött. Volt közöttük egy buzgó főiskolás, aki azt mondta: „De mester, hiszen ez Haydn volt.” Stokowskinak most eszébe jutott: „Igen, ez Haydn volt”. A főiskolás: „De Maestro, melyik opus volt ez?” Stokowski ránézett és azt kérdezte: „Tetszett önnek a darab?” – „Igen, igen.” – „Hogy lehet az, hogy tetszett önnek a mű, ha az opus számát nem tudta!” A fiatalember magába roskadva távozott.

A Stokowski átiratokat gyakran megmosolyogták...

Azt hiszem ez az idő elmúlt. Gyakran felhívának zenekaroktól és szeretnének tőle feldol-

Matthias Bamert

Matthias Bamert 1942 július 5-én, Ersingenben, a berni kantonban született. Bernben, Zürichben, Párizsban és Darmstadtban folytatta oboa, zeneszerzést és dirigensi tanulmányait. 1965-1969-ig első oboista a Salzburgi Mozarteum zenekarában. Az 1970/71 koncert szezonban Leopold Stokowski asszisztense az American Symphony Orchestra-nál New Yorkban. 1972-1976-ig rezidens karmester a Cleveland Orchestra-nál, azután a BBC Philharmonic dirigense. 1977-1983-ig a Basler-Radio-Symphonie-Orchester-t és 1985-1990-ig a Glasgow-i Contemporary Music Festival Musica Nova-t vezette. 1992-1998-ig Bamert a Lucerni Fesztivál igazgatója, 1993-2000-ig a London Mozart Players vezetője. Vendégkarmesterként majdnem minden nagy szimfonikus zenekart vezényelt. Legfőbb elkötelezettje az új zenének, de a korábbi századok elhanyagolt műveinek is. Londonban él.

gozásokat szerezni. Legtöbbször az ismerteket és mindig ugyanazokat. Egyszer Birminghamben, Simon Rattle korábbi zenekaránál voltam. Arra kértek, hogy az egész koncertprogramot kizárólag Stokowski-feldolgozásokból állítsam össze. Óriási siker volt. A közönség hihetetlenül boldog volt. Bach-feldolgozásoktól Musszorgszki-ig jutottunk. A ráadás aztán Mozart Török indulója volt – monstrum zenekarra.

Vajon ezek minősége nem kérdéses?

Egyáltalán nem gondolom. Mi itt a talmi? Stokowski ezeket olyan szemérmetlen, hangzásimádatlaltal művelte, hogy ez egyszerűen lefegyverző. Manapság, amikor azon vitatkozunk, hogy milyen volt az eredeti létét, és hogy hangzottak az eredeti hangszerek, az, amit Stokowski csinált, számomra abszolút jóleső. Az én hatodik Stokowski felvételemen a szólóhegedűre írt Bach Chaconne zenekarral, nyolc kürttel szólal meg! Egy hangszertől egy egész óriási zenekarhoz jutott el. Én a Mondschein szonátát is felvettem az ő feldolgozásában. Amikor most zongorával hallom, a zenekari hangzás nem megy ki a fejből. Látja – én bizonyos fokig már elromlottam, de éppen ez az elbűvölő, ez már zseniális a maga műfajában.

Vajon ezeket a letéteket egyedül csinálta, vagy volt segítsége?

Lehetséges, hogy a kezdeteknél valaki segített neki, de ezt olyan hosszú időn keresztül művelte, hogy felismerhető egy jellegzetes stílus.

Nemcsak átiratokat készített, de ismert zenekari műveket is saját „képére” alakított.

Stokowski mindig azt mondta: „Ha én Schubert Befejezetlenét csak a partitúrában látánám és előtte sosem hallottam volna, akkor ennek a műnek a nagyságát nem érzékelném”. Mindig abból indult ki, hogy egy zeneszerző fekete vonalakat és pontokat vet papírra, és az előadó feladata életre kelteni azt. Véleménye szerint, ha a komponista a zenekart nem ismerné, ő mint dirigens beleavatkozhatna, ha a zeneszerző szellemében valami jobbat ki tud hozni a műből. Néha azonban túl messzire ment. Nemrég hallottam tőle a Sibelius Finlandia felvételt. Itt a hangszerezést teljesen megváltoztatta, oktávok vannak a hegedűknél és mindenek felett öt taktussal korábban végződik a darab. Mindez pedig akkor történt, amikor Sibelius még élt! Amikor New Yorkban voltam, felvételt dirigált Csajkovszkij negyedi-

kéből. Ekkor kollégámmal, a másik asszisztenssel, meg kellett győznünk arról, hogy nem vághat ki ütemeket a műből. Egy kis Mozart szimfónia utolsó tételében egy kisdobot játszott, hogy a tizenhatodik jobban érvényesüljenek, de olyan halkán, hogy a hallgatók ne vegyék észre. Ezt valóban megtette, méghozzá improvizálva.

Ön még felkérést is kapott egyszer egy darab írására.

Amikor az American Symphony Orchestra a tizedik születésnapját ünnepelte – itt asszisztens voltam –, valakinek az az ötlete támadt, hogy megbízást kellene adni egy kompozíció írására. Nos, én akkoriban komponáltam, és így Stokowski nekem juttatott felkérést. Olyan művet szerettem volna írni, aminek közvetlen kapcsolata van Stokowskival. Lakásán, a Fifth Avenue-n, számos könyvespolca mellett a földön nippelgongokat halmozott fel. Gongokat Jávából. Kijelentette, hogy 1908-ban ott volt és látta, amint az emberek a forró fémeket a homokba öntötték és azután kikalapálták. Tehát szerettem volna egy erre a négy gongra és zenekarra írni egy művet. Nagyon tetszett neki az ötlet. Tudni akartam azonban, hogy milyen hangot adnak a gongok, hogy hangzik, ha az ember az oldalára, a közepére, vagy a nippel-re üt és egyebeket. Abban maradtunk aztán, hogy ha nyáron Európából visszajön, kollégám és én a lakásában kipróbálhatjuk. Elmentünk tehát a lakására – és a gongok eltűntek. Ez tökéletes sokk volt. Kiderült, hogy két fia, 18 és 19 évesek, nyaranta a gongokat mindig rock-együttesükhöz vitték, használták, és csak röviddel Stokowski visszaérkezése előtt hozták vissza. De a tény az volt, hogy Stokowski kérte, a zenekar kössön extra biztosítást, az értékes hangszerek szállításához, a lakásától a Carnegie Hall-hoz. Természetesen nem mondhattuk el neki az igazságot...

Mi a véleménye a „Fantasia” c. filmjéről? Ez nemcsak műfajában volt az első, hanem az első sztereo-film is volt; abszolút úttörő munka, a klasszikus zenét egy széles közön-

A bíres Fantasia filmjelenet. Leopold Stokowsk mint bronzszobor, az egyetlen karmester, aki valaha kezét rázott Mickeymauszal.

séghez közelebb vinni. Az, hogy most ízlés szempontjából az ultralejobb volt-e, az más kérdés. Amikor Stokowski Mickeymausnak a kezét rázza, nem csúcspont számomra, de a zene vizualizálása itt a pionír-stádiumban hihetetlenül kreatív kezdeményezés volt.

Mivel magyarázza ön azt, hogy Stokowski még ma is olyan mértékben van jelen a közönségnél?

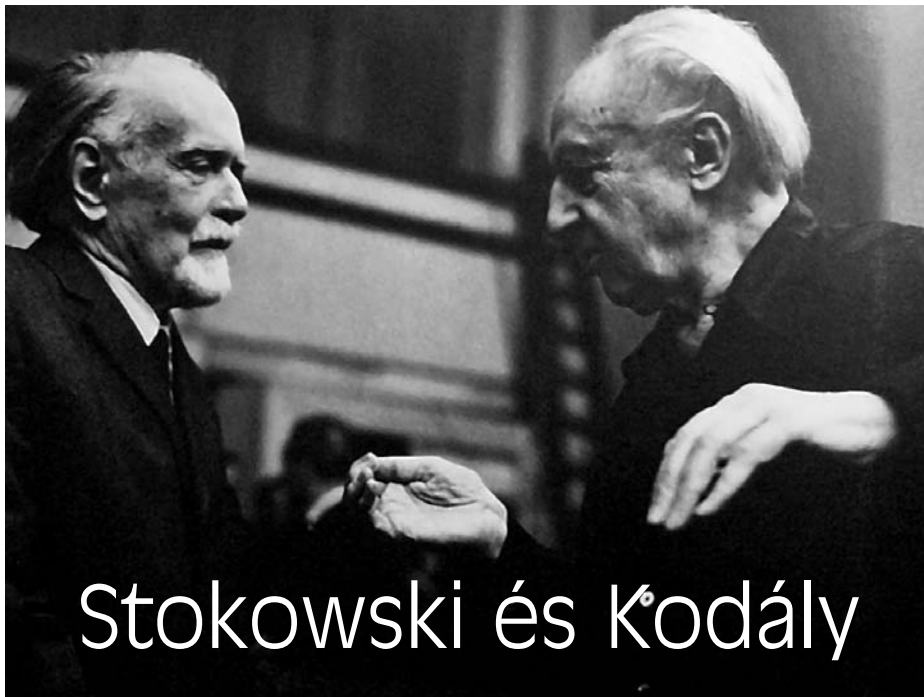
Csak találgatni tudok: mivel olyan kreatív volt, mivel olyan sok újat hozott és mivel nagy művész volt, aki fütyült a tradíciókra – de aztán ez sok mindent hozzáférhetővé tett. Ezáltal aztán mindig közvetlen kapcsolata volt a közönséggel, hiszen a kommunikáció volt számára a legfontosabb. A zene viszont kommunikáció. Nem beszélt valahogy okosan, hanem zenét csinált egy hihetetlenül színes és szórakoztató módon, azt gondolom azért van még most is jelen.

Ha visszatekint: mi maradt meg önben Stokowskiból?

Az, hogy egy nagy muzsikust kísérhettem, hogy vele egy bizonyos hangzásboldogságot átélhettem, megtanulhattam a trükkjeit, hogy hogy lehet egy művet megvalósítani, egyensúlyt, nyíltságot. – egyszerűen egy vonzó személyiség volt, aki még mindig él bennem.

Matthias Bamert

(Das Orchester 2007/11)

Stokowski és Kodály

Testvérlapunkból átvett cikk sajnos nem tesz említést Kodály Zoltánról, aki ugyancsak 125 éve született, és zenetörténeti érdekesség, hogy Stokowski 1967-ben Budapesten vendégszerepelt, és az általa vezényelt Hány János szvit felvételénél a szerző is jelen volt! Élményeiről akkor a Magyar Rádió riporterének, Herskovits Pálnak nyilatkozott. Az alábbiakban a riportból és Erkel Tibor zenei főrendező emlékezéseiből idézünk:

Stokowski 1967-ben Budapesten vendégszerepelt. Élményeiről akkor a Magyar Rádió riporterének, **Herskovits Pálnak** nyilatkozott. Az alábbiakban a riportból és **Erkel Tibor** zenei főrendező emlékezéseiből idézünk:

A karmester a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarát és az Állami Hangversenyzenekart dirigálta. Mindkét zenekarról nagy elismeréssel nyilatkozott, de összehasonlítani nem tudta őket, mert szerinte két igen különböző együttesről van szó. A zenekarok egyéni tagjairól megállapította, hogy igen érzékeny, együttműködő muzsikusok, akik képesek voltak elfogadni az ő szokatlan technikáját.

Stokowskinak az ÁHZ-val négy próbája volt, amivel kapcsolatban beszélt szokatlan

próbatechnikájáról is. A zenészek – bárhol dirigál – az első próbán ezzel ismerkednek. Az a véleménye ugyanis, hogy a konzervatóriumokon és főiskolákon csupán a klasszikusok dirigálását tanítják, de Mozart és Haydn után is születtek művek, amelyek éppúgy más karmesteri technikát igényelnek, mint amennyire más technikát kíván a Paganini által forradalmasított hegedűjáték, amely addig elképzelhetetlen új lehetőségeket tárt fel.

Paganini után már nem lehet azt az ortodox technikát követni, ami előtte volt. Így Stokowski is az első próbáknál mindig új, speciális technikáját alkalmazza. Így történt ez az ÁHZ esetében is, ahol a szokatlan technika miatt csak a negyedik próbára csiszolódtott össze és vált együttműködővé a zenekar.

A Magyar Rádióban Kodály Zoltán jelenlétében készült a Hány szvit stúdiófelvétele. Ez a mű Stokowski kedvencei közé tartozott, már többször dirigálta, de még soha nem találkozott Kodállal. A művet a rádiózenekarral kétszer vették fel teljesen, majd külön néhány részletét. Ebből állították össze a mű végső formáját A felvételt Stokowski magával vitte, hogy azt stúdiójában éjszakaiánként hallgatva Kodályra emlékezzen. Mély benyomást tett rá a mester személyisége, mély humánuma, és megtisztelve érezte magát, hogy Kodály elfogadta elképzelését a műről és nem változtatott azon. („Stokowski a szerzővel előzőleg nem egyeztetve, bizonyos helyeken megkettőzte a barsonákat, a téma erőteljesebb kiemelése érdekében.” – E.T.)

Stokowski az Erkel színház kétezres közönségével is találkozott. Elismeréssel szólt a teljes csendről, ami Beethoven VII. szimfóniájának 2. tételét fogadta. Egyébként az utolsó tételben magyar hatást vélt felfedezni és szerinte Beethoven jól ismerhette és szerethette a magyar népzene, annak ritmusát és műveiben alkalmazta is. Az estnek azonban más érdekessége is volt: „Az Erkel Színházi hangverseny bensőséges, sőt joggal mondatjuk, hogy forró légkörű volt. A Hány Szvit előadását – nem kaptunk magyarázatot, hogy miért – kiemelték az est program-tervéből.” (E.T.)

Ugyanakkor figyelemreméltó az, hogy a Magyar Rádióban 1967-ben készült felvétel (amely nyilvánvalóan a Magyar Rádió tulajdonát képezi) „Leopold Stokowski in rare and unusual repertoire” címmel megjelent CD-n egy amerikai rögzítésű (1968) Te Deum-mal, valamint egy Manuel de Falla művel együtt a Music & Arts Programs of America nevű cég gondozásában.

Stokowskit rendkívül érdekelte a magyar népzene. A múzeumban ismerkedett a régi hangszerekkel és elámult azon, hogy primitív instrumentumok milyen fejlődésen mentek keresztül. A cimbalom különösen érdekelte. Megszólaltatása számára az ember érzékenyebb kapcsolatát jelenti a hangszerhez, mint a zongora.

Budapesti tartózkodása alatt esténként népzene és cigányzenét hallgatott. Nagy elismeréssel szólt a cigányzenészekről. Bámulatosnak találta vonókezelésüket, staccatóikat, és azt, ahogy kombinálják a népzene a klasszikus zenével. Mindkét műfajban otthon vannak.

Az interjúban szó volt még a 18 és 29 év közötti tehetséges magyar fiatalokról, az új generációról, valamint Stokowskinak az Egyesült Államokban és Párizsban alakított ifjúsági zenekaráról, tervezett párizsi koncertjéről.

Tilman Fischer:

Miért járunk hangversenyre

Mi a fontos a jegyvásárlásnál

A zenekarok jövője a közönség jövőjétől függ. Ennek megfelelően a zenekarok mindennapjaiban a professzionális marketing egyre több szerephez jut, hogy ezáltal a holnap publikumát, azaz a koncertek iránti jövőbeni igényt biztosítsa. Egy új tanulmány, a marketing-tudomány egy viszonylag fiatal ágazatának, – a vásárlói magatartás-kutatás – szempontjából vizsgálta a témát.

Miért mennek az emberek hangversenyre? Száz évvel ezelőtt a válasz bizonyára egyértelmű és világos lett volna: zenét hallgatni! Manapság már nem egyértelmű a spontán válasz. Zenét, a technika gyors fejlődésének köszönhetően, már mindenütt és bármikor lehet hallgatni. Mi több, feltűnő, hogy az emberek sokszor készek arra, hogy egy egyszeri hangversenyélményre többet áldozzanak mint egy hasonló elektronikus hangforrásra ugyanazzal a zenével, amely tetszés szerinti időben, helyen és gyakorisággal meghallgatható. A válasz a feltett kérdésre döntő kulcs a koncertlátogatók indokainak megértéséhez, és ezáltal a közönség megnyeréséhez és megtartásához. A csökkenő közönséglétszám és az állandó publikum jövőbeni megtartásának és megnyerésének aggodalma, ma a kultúra minden felelősét foglalkoztatja. A közönség megnyerését és megtartását audience development-nek (közönség-fejlesztés) is nevezik. Az audience development fogalom elterjedése például ebben a folyóiratban is egyértelművé teszi, hogy a zenekaroknál és színházaknál is felismerték, a művészi programokhoz, mint a koncertek is, a marketing nélkülözhetetlenségét. A számos oktatási program és közvélemény-kutatás visszatérőzi a probléma iránti érzékenységet. Az audience development és ezáltal a marketing is nemcsak az aktuális krízis átvészelését szolgálja, hanem jelentős eszköz egy nagy tradíció túléléséhez.

A marketing gondolkodásmód magja egy

intézmény minden piaci aktivitása. Anélkül azonban, hogy a szubvencionált kulturális intézmények paradigmáinak határait és lehetőségeit mélyebben tanulmányoznánk, nyilvánvaló, hogy a marketing koncepció és minden marketing stratégia centrumában végül is a kereslet felmérésének, a vevő elvárásainak kell állnia. A marketing viszonylag új kutatási területe, a vásárlói magatartás-kutatás, célul tűzte ki a felhasználók vásárlási magatartásának és döntéseinek tanulmányozását. A címben feltett központi kérdés karakterisztikus a viselkedéskutatás perspektívája számára. A Frankfurter Opera egy új tanulmányában, amelyet a Freie Universität Berlin támogat, feladatául tűzte ki, hogy a kérdéseket pont a fogyasztói magatartás kutatás perspektívájából tegye fel. A következőkben három lehetséges választ mutatunk be, ennek a tanulmánynak az eredményeit. Ezekből a válaszokból aztán a hangversenyekre vonatkozóan értelmes marketing vezethető le.

Hangverseny-látogatás és zenei ízlés

Azt a kérdést, hogy miért járnak az emberek hangversenyre, eleinte egyszerűen meg lehet válaszolni. Az emberek azért járnak koncertre, mert kedvelik – vagy hogy a fogyasztói viselkedés kutatóinak nyelven szóljunk – mert preferálják azt. Másképp nem mennének el. Ez az audience development központi problematikájához vezet, amit el kell választani az eredeti kérdéstől, a koncertlátogatás okától. Ugyanis: miért szeretik az emberek például az ún. klasszikusokat? Mi az eredete és hogy jönnek létre az ilyen vonzódások? A pszichológiai és ökonómiai irodalom értékeléséhez közel áll, hogy itt többek között egy sor egyszerű tanulási folyamat jön szóba, mint minta, benyomás, kondicionálás vagy mere exposure (puszta kitettség). A mere exposure egy különös formája a tanulásnak, alapját a sokszor megfigyelt jelenség képezi, amely egyszerű, ismételt konfrontáció egy ingerrel, amelynek következménye növekvő preferencia ezzel az ingerrel szemben. A mere exposure-t mindenképp előtt gyakran hozzák kapcsolatba a modern művészetek-

kel. De a szórakoztató zenével kapcsolatos mindennapos tapasztalatok is azt mutatják, hogy ennek a jelenségnek a zenére gyakorolt hatását nem lehet alábecsülni.

Mindhárom, a klasszikus zene preferálására vonatkozó tanulási folyamatnál egy dolog közös: az alacsonyfokú involvement (személyes bekapcsolódás). Az involvement központi eleme a vásárlói magatartás kutatásának, amely a döntési viselkedést és az információfeldolgozást meghatározóan befolyásolja. Az alacsonyfokú involvement-tel történő tanulás passzívan és akaratlanul történik, gyakori ismétlést igényel és elkerüli a gondolati kontrollt vagy irányítást. A „permetezés” találó kifejezés az alacsonyfokú involvement-tel való tanulásra. A magas fokú involvement-tel tanulást ezzel szemben az információk aktív keresése és azokkal való foglalkozás jellemzi. Kézenfekvő tehát, hogy a marketinget aszerint kell felépíteni, hogy a fogyasztási döntés magas- vagy alacsonyfokú involvement-tel történt-e.

Sok minden utal arra, hogy a döntés egy kulturális rendezvény látogatása mellett magas fokú involvement eredménye. Annak az embernek, aki elmegy egy hangversenyre, legalább minimális érdeklődése kell legyen a zene és a nyilvános zeneélet iránt. Ami a rendezvény tartalmát illeti, lehetséges, hogy a műsorral kapcsolatban alacsonyfokú involvement-tel rendelkezik. Ebből adódik egy fontos konzekvencia: a marketing-eszközök szempontjából, mint pl. a hirdetés. Külön kell kezelni a koncertlátogatók azon csoportját, akiket egy bizonyos műsor, míg másokat, akiket csupán maga a koncertlátogatás vonz. Ez az audience development számára többlet-ráfordítást jelent.

A zenével kapcsolatban az alacsonyfokú involvement-tel felsorolt tanulási folyamatok még valamit világossá tesznek. A klasszikus zene a pszichológiai és fiziológiai érzékelési területen közvetlenül a szórakoztató zenével konkurál, akár akarja, akár nem. Az emberek manapság mindenütt és az élet minden fázisában zenével konfrontálódnak: áruházakban, vendéglőkben, vagy repülőkön. Szinte lehetetlen az életvitel a zenével való (akaratlan) konfrontálódás nélkül. Az is nyilvánvaló azonban, hogy a

klasszikus zene a környezetben egy eltűnően alacsony részt képvisel, úgy, hogy a klasszikus zene számára ennek megfelelően nehéz a fiataloknál olyan rangot elérni, amelyet az audience development megcélozhat.

A hangverseny-látogatás indítékai

Arra a kérdésre, hogy miért járnak hangversenyre az emberek, a válasznál abból az egyszerű, messzemenő konzekvenciákat támasztó igényből kell kiindulnunk, amely a sok technikai alternatíva ellenére még ma is fennáll. Minden panasz ellenére úgy néz ki, mintha a koncertek abban a helyzetben lennének, hogy a „zenehallgatás” iránti elementáris vágyakat vagy igényeket kell kielégíteniük. Ez éppen úgy érvényes az úgynevezett klasszikusokra, mint a szórakoztató zenére. Másképpen, így értékelhetjük, a zenének hangverseny formájában történő közvetítése ma már rég kihalt volna. Az a forgatókönyv, amelyet a technika-hitűek az elmúlt években mindig újból megjósoltak, máig sem valósult meg.

Kézenfekvő, hogy ezeknek a motívumoknak és igényeknek tudomásul vétele, az új közönség megnyerésénél döntő jelentőséggel bír. Egy értelmes audience development számára ezért lényeges megfejtetni, hogy mely motívumok, mely kívánságok vagy igények vezetnek alapvetően a koncertlátogatáshoz.

Természetesen ez a kérdésfeltevés majdnem minden közönségkutatás középpontjában áll és állt. Az évek folyamán ezért nagyszámú motívumok és igények merültek fel, amelyek egy kulturális rendezvény mögött rejlenek. Habár számos tanulmány közös vagy hasonló eredményeket hozott,

sok különböző lehetséges motívumok, amelyek itt szóba jönnek, azt a veszélyt hordozzák magukban, hogy észrevétlenek, vagy lezáratlanok maradnak. Szükséges tehát a motívumokat illetve igényeket, amelyek a kulturális rendezvény látogatásának alapját képezik, szisztematizálni és ezáltal az audience development számára hozzáférhetővé tenni. Anélkül, hogy itt a szisztematizálásba belemennék, a felsorolt konzekvenciákat kiemeljük:

A hangversenyek és egyéb kulturális rendezvények képesek az emberek egy sor fontos motívumait illetve igényeit kielégíteni. Olyan motívumokat és igényeket, amelyek messze túlmutatnak az egyszerű „zenehallgatáson”.

Emellett eltérő publikum-csoportok különböztethetők meg, amelyek eltérő motiváltságai hozzárendelhetők. Ezáltal megnövekszik a megfelelő célcsoportok elérhetősége. Így vannak pl. első hangverseny-látogatók vagy látogatók, akik inkább ritkán mennek hangversenyre. A szociális motívumok, mint kommunikáció, szociális kapcsolatok vagy státusz demonstrációk jelentősek. Ezzel szemben a gyakran látogatóknál inkább a személyes vagy belső aspektusok, mint művek, előadók, kíváncsiság vagy önjutalmazás állnak az előtérben.

Mivel az igények nem mindig rögtön manifestálódnak vagy aktualizálódnak, ez azt jelenti, hogy a meghatározó igényeket a célcsoportban fel kell ébreszteni és ugyanakkor a hangversenyt, mint az igény kielégítésére alkalmas eszközt propagálni kell.

Mivel a különböző hangverseny-látogatóknál a motívumok is különbözőek, szükséges a potenciális publikumot úgy szegmentálni, tehát homogén részcsoportokra

osztani, hogy ezeket a szekciókat a lehetőség szerint számukra alkalmas ajánlatokkal és marketingfolyamatokkal lehessen megszólítani. Ebből a szempontból fontos kritérium a látogatási intenzitás.

Látogatási gyakoriság, mint fontos differenciáló szempont

Nemcsak a hangverseny-látogatás gyakorisága szerinti szegmentálás háttérben ötlük fel a kérdés, mely publikumra koncentráljanak a kulturális rendezők, hogy a jegyvételt növeljék. A marketing tapasztalatait figyelembe véve, hogy sokkal nehezebb egy új vevőt megnyerni, mint az eddigi törzsvevőket további konzumálásra biztatni, le kell szögeznünk, hogy azok a látogatók, akik gyakran mennek el kulturális rendezvényekre, egy különösen lukratív célcsoportot képeznek. A különböző közönség-kutatások kiértékelésénél adódik a gyakorlati szabály, hogy az összes jegyek kétharmadát, háromnegyedét olyan látogatóknak adják el, akik évente gyakrabban mint hatszor járnak kulturális rendezvényekre. Továbbá, bebizonyosodott az is, hogy a növekvő látogatási számmal a kulturális rendezvények iránti igény növekszik, nem csökken. Ez a hangversenyek szempontjából azt jelenti: hogy aki gyakran jár koncertre, rendszerint még több kedve támad további hangversenyeket látogatni. Ezzel szemben olyan embereknél, akik inkább ritkán járnak hangversenyre, csekélyebb a hajlandóság további koncertek látogatásához. Ezzel a kiinduló kérdésre további válasz adható: a koncertlátogatók, különösen a magasabb látogatási intenzitással rendelkezők azért járnak hangversenyre, mert az viselkedési repertoárjuk vagy életstílusuk szilárd része. Ennek megfelelően a rendezőknek a marketingnél azt kell szem előtt tartaniuk, hogy a látogatói intenzitás az igények stabilitása szempontjából magas prioritású célnak tekintendő. Másrésztől fontos, hogy a koncertlátogatást mint kívánatos életstílust kommunikáljuk.

Ezek a tények a gyakori hangverseny-látogatók csoportjára való koncentrációra hívják fel a figyelmet. Ennek az lenne a következménye, hogy megfelelően széles kínálatot kellene rendelkezni, amely ismét értelmes érv lehet az operaházak stagione üzemével kapcsolatos vitákhoz. Továbbá a kulturális rendezők számára ebből egy piacmegnyerő stratégiát lehetne javasolni, amely a korábbi marketing tanulmányoknak ismét ellentmond. Ez azt jelenti, hogy a jelenlegi programok értékesítését a törzsközönségnél növelni kell.

A hangversenyrendezők számára ez például konkrétan azt jelenti, hogy a publikum látogatási intenzitását kell fokozni vagy új közönséget kell a konkurens rendezőktől elcsábítani. Ez azonban a kulturális küldetéssel vagy a kulturális intézmények szubvenciójának legitimitásával is ellentétben áll. A legtöbb rendező céljával is konfrontál, akik oktatási programokkal vagy audience development-tel igyekeznek új közönséget megnyerni, sok esetben olyan szociális rétegből, amelyhez tartozók eddig távol álltak a klasszikus zenétől. Ez megfelel egy piacfejlesztő stratégiának (új publikum megnyerése), de azt el kell választani a piacáttörés stratégiájától. Az exkluzivitáspotenciállal, különösen a magas fokú látogatási intenzitással rendelkező hangverseny-látogatókra való tekintettel másképp egy kiszorító folyamattól kell félni. Ez azt jelenti, hogy nem mindig kerülhető el, hogy új hangverseny-látogatók megnyerésekor az eddigi törzsközönség ne szoruljon ki. Ez az elméletileg elővezetett feltételezés a gyakorlatban időközben alkalomszerűen bizonyosodott. Ezen a helyen mindig újból meg kell állapítani, hogy a kulturális küldetés az azzal kapcsolatos állami szubvenció-

val, az egyre hangosabbá váló gazdasági működés iránti követelménnyel (itt értékesítés-maximalás formájában) ütközhet.

A zenekarok határai

Egy stabil közönség fejlesztése és megtartása jelenleg a legfontosabb kihívás koncert- és színház-üzemeink számára. Ellentétben más műalkotásokkal, amelyeket teljesen el lehet felejteni és aztán újra felfedezni, a kulturális rendezvények, mint például a hangversenyek, előadásokhoz és ezáltal a megtartás igen komplex és speciális struktúrájához van kötve. Magasan specializált és kvalifikált személynél, többé-kevésbé folyamatos igény nélkül ennek a komplex struktúrának fenntartása ezen a színvonalon nem biztosítható. Az, hogy milyen kényes a szituáció egy folyamatos igény fenntartásánál, a berlini Tagespiegel írja le 2007. február 10-én: „Úgy tűnik, hogy a jelenlegi szülő-generáció messzemenően elveszett a klasszikusok, a színház és a galériák számára. A jövőbeni szövetség neve nagyapa és unoka. A nagyszülőknek még van bérlete, velük még szövetkezhetnek, ha érdeklődésüket a magas kultúra iránt a szülői házon kívül ébresztették fel.”

Annak a kérdésnek a vizsgálata, hogy miért járnak az emberek hangversenyre, tudományos hozzájárulás lehet az audience development-hez. A kérdésre bemutatott három válasz – a) mert a látogatók a szóban forgó zenét szeretik, b) mert a hangversenyek fontos, elementáris igényeit tudják kielégíteni az embereknek, c) mert a hangversenyre járás a látogatók szilárd magatartás-repertoárjuk, sőt életstílusuk alkotórésze — kijelöli a továbbvezető megfontolások és kutatások különböző irányait. Az is látszik azonban, hogy az egyes zenekarok elkötelezett és sokoldalú igyekezetének határai vannak. Széles hatókörű audience development, ez a végkövetkeztetés, azon múlik, hogy társadalmunkban a klasszikus zenének milyen jelentősége van. Ez mindenképp a klasszikus zene közvetlen környezetünkben található pusztán fizikai jelenlététől függ. Itt a felsőbb kultúrpolitikai szövetségek és szervezetek beavatkozása kívánatos. A fennálló kultúrpolitikai szövetségek és szervezetek, valamint az audience-development projektek koordinációs hálózata megfelelő érzékenységen felbresztése tűnik ebből a háttérből a jövő legfontosabb feladatának.

(Das Orchester 2007/10)

MESTERKURZUSOK, ZENEI VERSENYEK • 2008

MOSONMAGYARÓVÁR - JÚNIUS 8–15

NEMZETKÖZI FLESCH KÁROLY HEGEDŰVERSENY

Jelentkezési határidő: február 1.

BUDAPEST - JÚLIUS 2–14

JURIJ SZIMONOV KARMESTER- KURZUS

Jelentkezési határidő: április 1.

SOPRON - JÚNIUS 23–30

RÉGI ZENEI NAPOK

csembaló • hegedű • ének
kamarazene • historikus tánc
zenetudományi előadások

Jelentkezési határidő: április 1.

SZOMBATHELY - JÚLIUS 6–19

NEMZETKÖZI BARTÓK SZEMINÁRIUM ÉS FESZTIVÁL

zeneszerzés • karmester • zongora
hegedű • klarinét • ének
zenetudományi előadássorozat

Jelentkezési határidő: május 1.

További információk: Filharmonia Budapest Kht. • 1075 Budapest, Kazinczy u. 24-26. • Tel.: 266-1459, 302-4961 • Fax: 302-4962
www.filharmoniabp.hu. • lizkay.maria@hu.inter.net vagy szell.agnes@hu.inter.net

Németország mélyreható demográfiai átalakuláson megy keresztül. Az átlagéletkor növekszik, a lélekszám erősen csökken. Sok zenekar nemcsak külső megnyilvánulásában célozza meg az ifjúságot, de belső személyzeti politikájában is a fiatal muzsikusra számít elsősorban, mivel azt gondolja, hogy azok nagyobb teljesítőképességgel rendelkeznek, mint idősebb kollegáik. De valóban csökken a teljesítőképesség egy naptári határpont eléréseivel? És mire figyeljenek a zenekarok jövőbeni személyzeti politikájukban? Thomas Schmidt-Ott társadalmunk öregségképzetével, és az idősebb munkavállalók helyzetének megítélésével kapcsolatban bocsátkozik vitába. Klaus Siebenhaar-ral, aki a Freie Universität Berlin Kultúra- és Médiamenedzsment Intézete Audience Development központjának vezetője,

„Ilyesmire nem vállalkoznék! Ezt még elég korán megtapasztalod.” Ezek voltak a reakciók baráti- és ismeretségi körömben, amikor arról a szándékomról meséltem, hogy kipróbálom Saarbrückenben az „Age Explorer”-t, egy olyan öltözéket, amit ott a Meyer-Hentschel Intézet fejlesztett ki idő előtti öregedési jelenségek szimulálásához. Az Intézet azoknak a vállalkozásoknak és intézményeknek partneréül szegődik, akik az 50 és 60 év felettiekkel kívánnak foglalkozni. „Mi adatokkal szolgálunk, innovációs folyamatokat kísérelünk, tanácsot adunk termékeknek és juttatásoknak a megfelelő korhoz igazításához, kiképezzük a személyzetet. Teljesítményspektrumunkhoz tartozik például a marketing- és kommunikációs stratégiai tanácsadás az 50plusz/60plusz célcsoporttal rendelkező

Thomas Schmidt-Ott

Öreg és gyenge?

A 45 év feletti muzsikus-generációról

vállalatok részére; technikai tanácsadás a senior piac számára készülő használati tárgyak, csomagolások stb. fejlesztésénél; pszichológiai tanácsadás idős embereket szolgáló épületek, helyiségek kialakításánál; formatervezők, építésszek, gyártmányfejlesztők, valamint eladó- és szerviz-apparátus, kórházi- és ambulancia ápoló személyzet képzése, kiterjedt intézkedéseknél PR koncepció kialakítása az 50plusz/60plusz célcsoport felvevőpiaca számára.

Mintha 70 éves lenne

Az age explorer-rel arról szerezhetünk benyomást, hogy mit jelent idősebbnek, öregnek lenni. Az age explorer virtuális világnak, elektronikus játékszernek tűnik. A valóságban azonban egy egyszerű konstrukció, amivel az öregségi jelenségeket állítják elő: pántok a könyökön és térden a mozgásszabadság korlátozására, súlyok az overall ujjában és nadrágjában, amelyek a végtagokat terhelik, fülvédők a nagyothallás szimulálásához, egy sisak sárgás „sisakréssel”, hogy „megsárgítsa” az üvegtestet a limitált látásérősséghez és a látótér szűkítéséhez, kesztyű az ujjak érzékenységének akadályozásához, tépőzárás felület a kesztyű belsejében, az izületi gyulladás érzékelésére. Ezek a szimulációk nem mindig keltenek valódi érzetet – az ujjak izületi gyulladása nyilván másként érzékelhető a valóságban, mint egy tépőzárás felületen –, mégis, meghatározó befolyást gyakorol egy 40 évesre, hogy milyen korlátozottságot hozhat magával az idős kor. Ezt akkor is realizitkusnak tekinthetjük, ha az age explorer a 70 éveseket mintázza. Az age explorer piaci bevezetése óta gyorsan elfogadást nyert számos szervezetnél. „Eközben”, így a Meyer-Hentschel Intézet, „több mint 9500 résztvevő ismerkedett meg a 70 éves kor életérzésével”.

Mit kezdenek a zenekarok az öregedő tagsággal?

Megöregszünk és egyre kevesebben leszünk. A demográfiai változás felismerése elérte társadalmunkat: szinte naponta adnak erről hírt a médiumok, statisztikai hivatalok és kutató intézetek állandóan új prognózt

állítanak fel, jövőképeket felrajzolnak fel. A téma áthatja a politikát és a gazdaságot. A változást követő reakcióról van szó, a fiatal generáció jövőjéről, szociális biztonságunk konszolidálásáról és jövőképességéről. A „generációs szerződés”, ami több mint 50 éve a Német Szövetségi Köztársaság szociális stabilitását jelentette, kezdi érvényét veszteni, legalábbis újból kellene azt megtárgyalni és meghatározni.

A demográfiai változás észlelése mindeddig csak olyan témákra koncentrált, mint a nyugdíjak jövőbeli finanszírozhatóságának problémája, és felfedett egy lényeges aspektust, azt, hogy miként kezelik az intézmények és vállalatok az idősödő alkalmazottakat. Milyen kihatása van az öregedésnek az egyes munkavállalókra? Ezeket a kérdéseket teszik fel a zenekarok, színházak, operaházak, amelyeknek munkafolyamataik kialakításánál és a szakmai (tovább) képzéseknél új kihívásokkal kell szembesülniük. A növekvő idősödés folytán, a kulturális munkáltatói világban, technológiai és munkaszervezési változtatásokkal kell megbirkózni. Tanulmányunkban az öregedő zenekari muzsikusi munkáját és munkakörülményeit elemezzük.

Számolni, számolni, számolni

Ha valaki plusz/mínusz 25 évesen egy zenekarba felvételt nyer, technikailag érett korban van, mindent megtanult; már semmiben sem szenvedhet hiányt. Zeneileg azonban még csak a tapasztalatok kezdetén áll; a zenekaron keresztül vezető útja legtöbbször az életútja. Az együtteshez való alkalmazkodás folyamata, az átalakulás a zenei én-től a zenei mi felé nem mindig történik fájdalommentesen. A Berliner Philharmoniker bőgőse és korábbi vezetőségi tagja, Rainer Zepperitz, zenekarának szervezetét egy „magas fordulatszámú futó motor-hoz” hasonlítja, amely minden újoncot azonnal magával ragad. Aki ide be akar illeszkedni, annak nemcsak egy virtuóz szolisztikus sokoldalúságára van szüksége, hanem erős akaratra, egészséges önbizalomra és vastag bőrre is. A próbaévi, mondja Zepperitz, a legnehezebb időszak, amit egy zenekari muzsikusként ki kell állnia. Vannak zenészek, akiknek évekre van szük-

ségük ahhoz, hogy túltegyék magukat ezen, hogy ismét megtalálják önmagukat és ennek a periódusnak a kegyetlen nyomását elfelejtésük, és a feszültséget: a muzsikálás minden pillanatában a helyeset cselekedni, nemcsak jónak lenni, hanem minden koncerten, minden próbán a legjobbat nyújtani, „Ahhoz, hogy ezt az évet túléljék, nemcsak a teljes technikai és zenei tőke végső határokig terjedő bevetése szükséges, hanem minden tudás, tiszta intonálás, hibátlan vonóvezetés, ritmikus precizitás bizonyítása is, és kegyetlen számolás, számolás, számolás. Aki próbaéves talán tudja, hogy téveszthet. Megmondták neki, hogy az nem tragédia. Ám ha mégis megtörténik, ez számára a világ vége.” Ha mindezt túlélte, akkor a muzsikás egy kollektíva részévé válik – és függ attól. Alig vannak olyanok, akik a kiállt próbaév után más zenekarhoz mennek el. Sokan akár 40 évig is ugyanazt a pozíciót töltik be.

Panaszok, fájdalom, betegség, öregség

„Miután általánossá vált a szemlélet, hogy az ember fejlődése a fiatalság éveinek végén nem fejeződik be, hanem a fejlődés folyamata a felnőtt korban egészen a magas életkorig folytatódik, a zenei fejlődépszichológia látásmezejébe is a teljes emberi élet került.” Mondja Heiner Gembris a „A zenei fejlődépszichológia átalakulása” témához. Majd így folytatja: „A fejlődés felfogás időbeni kiterjesztése a gyermek- és fiatalkortól a teljes élettartamra, teljesen új kérdéseket vet fel. Például: hogyan alakul át a muzikalitás, zenei viselkedésmód, tanulási képesség és zenei érdeklődés az élet folyamán? Mennyire és milyen feltételek mellett figyelhetők meg a növekvő életkorban nyereségek, de veszteségek is a zenei képességekben? Milyenek a fejlődési folyamatok a felnőtt korban, és milyen meghatározóktól függenek?” Csupa olyan kérdés, ami „öregedés a zenekarban” öszszefüggésében nyer jelentőséget.

Mikortól „öreg” az ember? 40? 45? 55 éves korától?

Különböző vélemények vannak arról, hogy ki tekinthető hivatásos tevékenységében „idősebb zenekari muzsikusként” Ruedi Winkler – a közgazdász, aki Zürichben személyi- és szervezésfejlesztési irodát tart fenn – megállapítja, hogy a válasz arra, hogy ki tekinthető „idősebb” munkavállalónak, azonnal világosan kiderül: minél régebbre tehető a születési dátuma, annál idősebb az ember. Ami a megélt éveket illeti, tekintettel a viselkedésre, gondolkodásra és tevékenységre, nem

olyan egyszerű a dolog. Mindannyian ismerünk húsz éves aggastyánokat és hatvanéves fiatalokat. Mégis, a munkakörülményeknél és legfőképpen egy új munkahely keresésénél az évek száma központi szerepet játszik. Winkler tájékozik az „idősebb” kifejezés munkapiaci tartalmáról és az embereket 45 éves koruktól számítja ide. Az, hogy bizonyos foglalkozási csoportoknál (és cégek-nél) a határt alacsonyabban húzzák meg, kétségtelenül realitás.

A Személyzetvezetés Német Társasága 1970-ben végzett vizsgálatában az idősebb alkalmazottak csoportjához tartozókat 55 éves kortól határozták meg. Újabb empirikus – a munkapiacra való elhelyezkedés szempontjából – folytatott kutatások a 40. életévet jelölik meg mint „kritikus életküszöböt.” Alapjaiban nincs az irodalomban egységes szemlélet arról, hogy az alkalmazottak ill. munkára jelentkezők mikor tekinthetők „öreg”-nek. A kritikus életkor-küszöb nem, képzettség, szakmai státusz és igények szerint állapíthatók meg alacsonyabban, vagy magasabban. Egy empirikus vizsgálat, amit 1980-ban Hans Hofbauer végzett, és ami még ma is megállja a helyét, a szakma idősödő alkalmazottainak kritikus életkori küszöbét a következőképpen meghatározza meg:

- A 36. életévtől az érvényesülési lehetőségek csökkennek, 40 és 50 év között lezártnak tekinthetők
- A 40. életévtől határozottan csökken az intézményen belüli mobilitás.
- A 40. életévtől kezdve a dolgozók határozottan ritkábban vesznek részt továbbképzéseken.
- Az 50. életévtől kezdve gyakrabban lép fel keresőképesség csökkenés egészségi okokból.
- Elhelyezkedési nehézségek bizonyos alkalmazotti csoportoknál a 40. életévtől kezdődnek, és 48 évtől kezdve nő a munkanélküliség időtartama.

Növekvő életkor – csökkenő teljesítőképesség

A muzsikások pszichomentalis tartós terhelésnek vannak kitéve – teljesítőképesség csökkenésének veszélyével, ami a szakmai státuszt és az előrehaladást veszélyezteti. Vannak a zenekari muzsikuskra jellemző tipikus elváltozások, amelyek pszichológiai és fiziológiai folyamatoktól függenek, és ezért az előrehaladott kora testi teljesítménycsökkenéshez vezetnek. Ezek az egyéneknél különböző megjelenési formában és különböző életkorban lépnek fel. Ehhez általánosan csatlakozik, hogy

- A testi erő és izomtömegcsökkenés csökken, az általános mozgékonyosság is korlátozott,
  - A állóképesség csökken
  - A pihenő idő igénye növekszik
  - A reakciósebesség lassul, azaz a reakció bár ugyanolyan gyorsan bekövetkezik, mint a fiataloknál, de nő a cselekvéshez vezető idő
  - Az ellenálló képesség gyengül, és ezáltal a betegségre való hajlam növekszik
  - Az érzékelépszichológiai teljesítmény romlik, például öregségi halláskárosodástól a nagyothallásig, vagy látási zavaroktól az öregkori távollátásig.
  - Az instrumentális és fizikai frissességhez nő a ráfordítási idő
  - A rövid távú emlékezet képessége behatárolt
- Ha az öregedés folyamatát biológiai és pszichológiai szempontból szemlélve, az számos átalakuláson megy keresztül. Ehhez tartoznak a változások az érzékszervi észleléseknél, a mozgásszerveknél, az intelligenciában, tanuláskorban, emlékezésnél és információfeldolgozásnál.

A következőkben a kora járó elváltozásokat az érzékszervi észlelések területén írjuk le, a testben valamint a mentális területen, amelyek a napi zenekari üzemben lényegesek. Abból indulunk ki, hogy a növekvő életkorral minden érzékszervi teljesítmény csökken. Az, hogy a korlátozottságok az egyes funkciókban milyen erősen jelentkeznek, az egyéneknél igen különböző lehet.

A látás

A „profi zenészek”, így mondja Helge Lottmann, „folyamatos fizikai igénybevételnek vannak kitéve. Náluk olyan tünetek jelentkeznek, amelyek kizárólag vagy halmozottan muzsikuskorban lépnek fel. A zenészek egészségével foglalkozó orvostudomány számol ezzel a különlegességgel. A vizuális érzékelés lehetőségei is – habár elsősorban mégis az akusztikai teljesítmény a fontos – nagy szerepet játszanak. A zenészeknek az információkat a kottából gyorsan kell felfogniuk, és a karmestert, hacsak a szemük sarkából is, jól kell látniuk. Ahhoz, hogy teljesen feladatukra koncentrálhassanak, minden zavaró befolyást el kell hártaniuk, vagy legalábbis a minimumra kell redukálniuk. A vizuális terület szempontjából ez azt jelenti, hogy nem léphet fel semmilyen elhomályosító akadály, a kottát jól kell tudni olvasni, és a látási hibát, ill. öregkori túllátást korrigálni kell.” Alapjaiban véve az évek múlásával majdnem mindenki látási képessége gyengül. Felléphetnek olyan elváltozások, mint

- A látási erősség gyengülése (ami például a

kottaolvasás korlátozottságához vezet): a képesség, két különálló pontot vagy vonalat a térben egymástól elválasztva látni, az évek során gyengül. A hatvan évesek a húsz évesek látásélességének még 74 százalékaival, a nyolcvan évesek már csak 47 százalékaival rendelkeznek.

– Nagyobb fényigény (a koncertpódiumon és a zenekari árokban): idős korban, mivel a látásélesség a fényerősségtől és a rendelkezésre álló kontraszttól függ, az észleléshez nagyobb felületi fényesség szükséges. Egy hatvanévesnek az érzékeléshez kétszer olyan nagy fényerősségre van szüksége mint egy húszévesnek.

– Rosszabb kontraszt-érzékelés (például a pillantáshoz a kottából a muzikusokra): a pupillaméret csökkenése és a lencse elhomályosodása tipikus öregségi jelenség. Ezáltal kevesebb fény jut át a lencsén a retinához, a kontrasztérzékenység csökken.

– Nagyobb fényérzékenység (különösen TV-felvételeknél): a lencse meszesedés folytán homályosodik, és növekvő érzékenységgel reagál a vakító fényre és fényvisszaverődésre.

– Késlekedő élesbeállítás (például a kottaállványról a karmesterre pillantásnál): a szemlencse elváltozása (fokozódó keményedés és csökkenő rugalmasság) okozza, hogy egy tárgy észleléséhez több idő kell.

– Időskori távollátás (probléma pl. a kottaállvány beállításánál): a szemlencse alkalmazkodóképességének csökkenése 45 éves kor után időskori távollátáshoz vezet.

– Késleltetett világosság-sötétség adaptáció (különösen a zenekari árokban): Az 50. 60. éves kortól a szemnek a retina megváltozása miatt több időre van szüksége, hogy a megváltozott fényviszonyokat megszokja. Éles fénynél a szemnek hosszabb időre van szüksége, hogy a vakítóhatástól magához térjen.

– Rosszabb színérzékelés: A szemlencse megsárgulása a színérzékelésnél változásokat okoz. A szem a színspektrum ibolyakék részéből több fényt nyel el, úgy, hogy a zöld, kék és ibolyaszín nehezen megkülönböztethető egymástól.

– Káros mélységérzékelés (pl. pillantás a saját kézre): A 40. életévtől kezdve a szem alkalmazkodóképességének csökkenése és a lencseélesség gyengülése a mélységélesség rosszabbodásához vezet. Ez megnehezíti a távolság és a háromdimenziós kiterjedés megbecsülését.

– A perifériális látás beszűkülése (például a közelben ülő kollegák észlelése): a retina változásai oda vezetnek, hogy az egy szemről látható környezet kisebb lesz, a közvetlen közelben lévő emberek és tárgyak csak részlegesen lesznek felismerhetők.

Hallás

Az előrehaladott korban a fentiekhez hasonlóan a hallásnál is változások állnak elő:

– Csökkenő hallásképesség/nagyothallás (piano részleteknél): a kb. 30. 40. életkorban a csökkenő hallásképesség korai jelenségei lépnek fel, amikor a magasabb frekvencia-tartományokért felelős hallósejtek elhalása, és a hallásreceptor-cellák kopása következtében különösen a magasabb frekvenciájú hangok gyengébben felfoghatók.

– A beszédérthetőség korlátozottsága (a karmester szövegének megértése): nehezen érthető beszéd, torzulás, gyors beszéd és háttérzajok akadályozzák a beszédértést idősebb embereknél.

– Zajforrások lokalizációjának problémái: Eckhardt Hoffmann és Gerald Fleischer így konstatálja: „A klasszikus zenészekre jellemző, hogy gyakran már öt éves korukban intenzíven muzsikálnak és így ötvenéves korukban már 45 éve vannak zajterhelésnek kitéve. Ez egy normális dolgozónak teljes munkával töltött idejére vetítendő. Két professzionális zenekart vizsgáltunk, a Wiener Symphoniker-t és a Philharmonische Orchester Städtischen Bühnen Lübeck-et. Itt kiderült, hogy a zenekari muzikusok 60. életévükig úgy hallottak, ahogy ez az ISO-normának megfelelt. Ez az első pillanatban meglepő volt, mivel a zenészek gyakran vannak kitéve túl erős zajterhelésnek. E. Emmerich azonban így ír: „A zenekari muzikusoknak gyakran 120 dB SPL hangerősséget kell elviselniük. A zenészek 52 százaléka, akik hivatásukat több mint tizenkét éve űzik, halláskárosodottak. Bizonyos eltérések tapasztalhatók a vonósoknál.” Mindez kihatással van „az auditív információfeldolgozás központi idegrendszeri folyamataira.”

Testi változások

Az idősebb embereknél számos testi elváltozás állapítható meg.

– A végtagok csökkenő mozgékonyága (koordinációs problémák): Idős korban az egész test mozgékonyága fokozatosan csökken. Néhány mozgás csupán korlátozottan lehetséges. Idősebb emberek azonkívül gyakran szenvednek betegségekből, mint pl. ízületi gyulladás, köszvény vagy reuma, amelyek a végtagok mozgékonyágát szűkítik.

– Csökkenő fizikai erő. Az öregség az izomerő lankadásával jár. Miután ez a kb. 30. életévig erősödik, azután fokozatosan csökken.

– Mérséklődő ujjmozgékonyág/finom-motorika (korlátozott precízió) Az idősebb emberek finom-motorikája csökken: reszketés, a végtagok hiányos mozgékonyága és csökkenő tapintóérzék akadályozzák a célzott erőfeszítést. A szoroson egymás mellett álló billentyűk kezelése idősebb embereknél gyakran problémát okoz.

– Gyengülő tüdőrugalmasság (a fűvósoknál kondíciógyengüléshez vezet): növekvő korral csökken a tüdő elaszticitása, minek következtében teljesítményképessége romlik: A tüdők ernyedtsége következtében a mélylégzés útjainak beszűkülése következik be, mielőtt még a kilégzési fázis befejeződne. Ezáltal ezen a területen a levegő megreked (úgynevezett air trapping). Kevesebb lesz a hasznosítható levegőmennyiség, és a fiziológiai holtter megnövekszik, ami a tüdőnek úgynevezett reziduális volumene. Egyébként ezeket a folyamatokat betegségek jobban befolyásolhatják, mint a normális öregedés.

– A mozgások lelassulása és motorikus reakciói (késleltetett játék ártalom): A korosodással járó testi elváltozások lelassítják a mozgásfolyamatokat idősebb embereknél, érzéki és kognitív károsodások következtében egyes cselekvésekhez több idő szükséges.

Változások mentális téren

Az idős kor azonban nemcsak testi leépülést jelent, de a mentális teljesítőképesség csökkenését is. „Az öregedésnek az a szubjektív teóriája, hogy – különösen a fiatalabb és középkorú felnőtteknél - idővel a kognitív képességek, mint pl. emlékezés, tanulás vagy információfeldolgozás romlik. Ezzel szemben a pszichogerontológiai kutatás azt bizonyítja, hogy hibás az általánosítás. Az öregéskutatók egyetértenek abban, hogy rosszabbodás főleg olyan részteljesítményeknél jelentkezik, ahol a gyorsaság játszik szerepet. Raymond B. Cattell a kognitív teljesítmények következő összetevőit különbözteti meg:

– Kikristályosodott intelligencia: erősen tudás- és kultúrafüggő, és magában foglal szerzett kognitív képességeket, a problémamegoldás képességét szerzett tudás alapján. (pl. szókincsben, általános ismeretekben vagy tapasztalatokban.)

– Fluid intelligencia: a gondolkodás alap képességéről van szó, képességről, amely új helyzetekhez alkalmazkodik és újfajta problémák old meg. (például felfogóképesség gyorsasága, reakció idő, induktív gondolkodás).

A vizsgálatok a Humboldt Egyetemen azt mutatták ki, hogy a kikristályosodott intelligencia idős korban is stabil marad vagy még tovább fejlődik, míg a fluid intelligencia korosodásnál csökkenést mutat. A mentális teljesítőképesség mérséklődése idős korban eszerint nem általános. Inkább abból kell kiindulni, hogy a kognitív képességeket különböző, a korosodással összefüggő folyamatok befolyásolják.. Változások állnak be:

- Gyengülő felfogás- és feldolgozási-sebesség (pl. bizonyos frazeálási szabályok felfogásában): az öregedés folyamán több idő szükséges információk felfogásához, és a reakció előkészítéséhez. Késlekedés az információ megfejtésében, feldolgozásában és a reakció szelekciójában, ami annál nagyobb, minél komplexebb a szituáció.
- Csökkenő információ-feldolgozási kapacitás ((túlterhelést eredményezhet): az egyidejűleg felfogható és feldolgozható információ mennyisége csökken az idők folyamán. Ehhez társul a lényeges és lényegtelen anyag szelekciójának nehézsége, ha elegendő idő nem áll rendelkezésre.
- Csökkenő reakciósebesség (veszélyeztetheti a zenei összjátékot): az idegimpulzusok közvetítésének és az információfeldolgozás sebességének lassulása a reakciósebesség folyamatos csökkenéséhez vezet. Ez egy olyan folyamat, amely már a 20. életévben elkezdődik. Az, hogy ez milyen mértékben következik be, az a feladat komplexitásától is függ.

- Koordináció (zavara az együttes játéknál okoz problémát): idős embereknek egyre nehezebb két dolgot gyorsan egymás után cselekedni, vagy egyidőben tenni. Oka különösen a reakció-sebességben (lásd fent) és a csökkent információfeldolgozó kapacitásban rejlik.
- Lassabb és inefektívabb dekódolási folyamat (nehezíti a művészi munka hatékonyságát): a gyakran alkalmazott tudásra emlékezés csupán csekély időskori veszteséggel jár. Az idősebb embereknek azonban a fiatalokénál több időre van szükségük az elraktározott információk előhívásához, és érzékenyebbek a figyelemelterelés és megszakítás iránt mint mások.
- Hosszabb tanulási idő (befolyásolhatja például a lapról olvasást): új dolog elsajátítása az információ-feldolgozás általános lelassulása miatt több időt igényel mint a fiataloknál. Több ideig tart dolgokat észrevenni, műveleteket és komplex folyamatokat felfogni. Ha azonban valamit megtanultak, éppen olyan jól birtokában vannak annak, mint a fiatalok.
- Csökkenő tanulási képesség bizonyos esetekben (a kívülről tanulás nehezíti vagy teljesen lehetetlenné teszi): az idősebb emberek ugyanolyan jól kiismerik magukat az olyan információk között, amelyek a tudással és elvárásukkal egybehangzóak mint a fiatalok, de új dolgok megtanulásában nehézségeik vannak.

Míndezek a folyamatok, amelyek kihatnak a zenekari muzsikusok oly érzékeny szakmai világára, azt eredményezik, – nem szükségszerűen, de nem is feltétlenül ritkán – hogy idősebb zenekari muzsikusokat gyakran már nem vonzza az érvényesülés, ami a fiatalabbak számára rutin. Hans-Wilhelm Kulenkampff figyelmeztet ennek a pályának egy különleges pszichológiai veszélyére, – és ezt az időződő zenekari muzsikusok egyik legveszélyesebb szakmai betegségének nevezi. „Aki hivatásánál fogva egy életen át muzsikál, méghozzá egy olyan eltérő érdeklődéstől mozgatott csoportban mint egy zenekar, az nehezen kerül el az időszakos motiváció-csökkenést. [...] Ha az elkerülhetetlen csalódások nem egyenlíthetők ki mindig újra öngazolással, ha a frusztráció újabb eufória által nem szüntethető meg, ha a művészi tartalom hiánya a lelkesedés képességét kiapasztja és a feszültség egyre kevésbé jön létre, akkor elindul a rosszindulatú burjánzása az egykori professzionális rutinak. Akkor a muzsikus zárkózottá válik, abahagyja a gyakorlást, nem játszik kamarazenét, visszahúzódik a rendkívüli feladatoktól, elhanyagolja a hangszerét, mivel azt már csak kereseti eszköznek tekinti. Elveszti érdeklődését a kollegák iránt, a zenekar iránt egyáltalán, gyümölcöző gyűlölete és szeretete a karmesterek iránt elhervad, és korábbi zeneszeretete még csak gyűlöletté sem alakul át, ami még valamit megmozdítana benne, hanem teljes kapcsolatvesztést eredményez.

Felhívás a kollégákhoz

A zenekari művészek számára ma már közhelyszámba megy az a tény, hogy munkájuk során számos egészségi ártalom éri őket, és ebből idővel panaszok, betegségek alakulhatnak ki. Lapunk hátsóoldalon több ízben jelentek meg tudósítások külföldi vizsgálatokról, melyek a zenei foglalkozási ártalmak extrém magas előfordulási arányáról számolnak be.

Hazánkban első ízben a nemrégiben megalakult Kovács-Módszer Egyesület végzett felmérést 2007-ben ebben a témában. A Kovács-módszer, vagy másképpen „zenei munkaképesség-gondozás” a zenei foglalkozási ártalmak megelőzését szolgáló pedagógiai ágazat. Olvasóinknak erről is beszámoltunk a Zenekar 2001/3-4-5. és 2002/1-2. számaiban. A Kovács-módszert ma már az Eötvös Lóránd Tudományegyetemen posztgraduális képzés keretében tanulhatják a zenetanárok és művészek.

Az országos felmérést közel másfél ezer szakközépiskolás és felsőfokú hallgató részvételével végeztük és ebből kiderült, hogy a foglalkozási ártalmak korán kezdődnek. A 15-25 éves korú zenei hivatású fiatalok 50-60 százaléka már szembekerült foglalkozásból származó egészségi bántalmakkal, 10 százalékuknak pedig már zeneiskolás korban is volt ilyen panasa. Az erről szóló beszámoló a Parlando 2007/4. számában dr. Pásztor Zsuzsa „Felmé-

rés a zenei foglalkozási ártalmakról” c. cikkében olvasható. Internet: <http://www.parlando.hu/Pasztor-Artalmak.pdf>

A Kovács-módszer tanárok segítségével a vizsgálatot 2008-ban a zenekari művészek körében szeretnénk folytatni. A vizsgálat célja az, hogy a foglalkozási ártalmak negatív egészségi, művészi, gazdasági hatásaira felhívjuk az illetékesek és mindazok figyelmét, akik segíteni tudnak, valamint megismertessük a védekezés lehetőségeit.

Ezúton kérjük a tisztelt kollégák szíves közreműködését a közeljövőben sorra kerülő felmérésben, amikor majd munkatársaink a kérdőívekkel felkeresik őket. A kérdések a résztvevők munka- és életkörülményeire, valamint a foglalkozási ártalmak előfordulására vonatkoznak. A válaszadás természetesen önkéntes és névtelen. A témával kapcsolatos érdeklődést, kérdéseket, véleményeket örömmel fogadjuk.

Dr. Pásztor Zsuzsa zenetanár, egyetemi oktató,
a Kovács-Módszer Egyesület elnöke
www.KovacsMethod.com
E-mail: drpsz@t-online.hu
Tel.: 06-1/217-88-49

A benne rejlő művész – egykor a büszkesége, önbizalmának gyökere – halott. Az ilyen esetek gyakrabban fordulnak elő, mint ahogy azt talán a kívülállók érzékelik. Az érintett sokszor egyáltalán nincs tisztában a változásokkal. Ez egy alattomos, éveken keresztül húzódozó folyamat, amely fejlődésének csupán bizonyos pontjain megállítható és visszafordítható, azután véglegessé válik.

Konzekvenciák és intézkedések

Az, hogy a zenekari muzsikusként tudja feladatát ellátni, függ – az olyan tradicionális paraméterek, mint tehetség és elkötelezettség mellett – számottevően a mentális befogadóképességétől, valamint személyes zenei és pályatapasztalataitól. Az, hogy fontos kognitív képességek, mint az emlékező-képesség és tanulási képesség már a korai felnőttkorban eléri a csúcspontjukat és azután progresszíven csökkennek, tudományosan nem cáfoltt. Fordítva, a gyarapodó szakmai tapasztalat először pozitív hatással van a produktivitásra, azonban csak egy bizonyos fokig. Amint azt különböző tanulmányok bizonyítják, a hosszabb munkaviszony nem vezet előbb vagy utóbb feltétlenül teljesítménynövekedéshez, ill. nagyobb erő kifejtéshez. A zenekari muzsikusként mindenképp előtt nagy tanuló- és alkalmazkodó-képességre van szükségük – olyan tulajdonságokra, amelyeket inkább fiatalabbak mutatnak fel. Ezért a kor és munkaképesség közötti negatív összefüggés felfedezhető. Más szakágak, pl. a szociálpszichológia tudományos kutatásai eltérő módszerekkel is ennek megfelelő eredményekre jutottak.

A szellemi tudományok jövőperspektívákat alkotnak

Az ilyen kihívásokkal megbirkózni fontos, ha nem is központi feladata az elkövetkező éveknek. Ebben az összefüggésben a Nordrhein-Westfalen Tudományos Központ „Humán tudományok alakítják a jövőperspektívát!” címmel egy projektversenyt írt ki, amelyben a „Életpraxis és kultúra az öregedő társadalomban” című téma súlyponti kérdést képezett. A Paderborn Egyetem interdiszciplináris kutatócsoportjának projekt javaslatát díjazták, amely tudománypedagógiai, pszichológiai, zenei, valamint táplálkozási és fogyasztói képzésből áll. Heiner Gembris vezetése alatt 2006-ban Paderbornban interdiszciplináris konferenciát rendeztek „Zenekultúra, egészség és hivatás: képzési perspektívák egy öregedő társadalomban” címmel.

Gembris ennek a konferenciának a keretében egyebek között az érdekelte, hogy mi történne, ha idősödő, gyengébbé váló zenekari tagokat alacsonyabb pozícióba helyeznének. „Mit jelentene ez az érintett és a kollektíva számára? Milyen lenne az elfogadottság a zenekarban? Milyen lenne a kollegák reakciója? Milyen nehézséget jelentene a vezetésnek az ilyen eljárás keresztülvitele, volna ellenállás, belátás, stb.?” Gembris ezzel a kérdéssel minden zenekar személyzeti vezetésének érzékeny területét érinti, egy tabutémát sok együttesnél: az idősebb kollegákkal való bánásmódot. Idősebb muzsikusként szeretnék tudásukat és tapasztalataikat – lásd a fenti leírást a kristályozott intelligenciáról – fiatal kollegáknak tovább adni. A másik oldalon viszont ezzel szemben tapintatot, elfogadást, értékelést és elismerést várnak. Ezek pl. egy áthelyezés- vagy mellőzési folyamatban nehezen teljesíthetők. A fenti fejtegetések világossá tették, hogy milyen magasak a zenekari muzsikusként mentális igényei a hivatásukkal szemben. A muzsikusként alacsonyabb pozícióba helyezése vagy elbocsátása, ugyanakkor előnyös helyettesítése egy fiatalabbal, nemcsak az érintett önértékelését sérti, de kérdéseket is érint.

Súlyeltolódás az 50. és 60. év felé

Azok a problémák, amikkel idősebb munkavállalóknak meg kell küzdeniük, sokrétűek. Azzal a ténnyel kezdődik, hogy szakképzettességük gyakran elavul, és egészen a megnövekedett stresszig, fokozódó munkaterheltségig, végül a Burnout-szindrómáig és más egészségi ártalmakig terjed. (Megjegyzés: Burnout „kiégettség” jelent. A Burnout-szindróma egy lassan kialakuló folyamat végstádiuma, hosszan tartó érzelmi és szellemi kimerültséggel jár.) Ahhoz, hogy az egyre korosodó kereső népesség adta problémát kezelni lehessen, sürgős preventív intézkedésekre van szükség az idősebb emberek munkafeltételeinek jobbítása érdekében. A szakképzett utánpótlás egyre gyérebb a zenekari üzemből, sok zenekar, különösen az új szövetségi államokban, elavult struktúrákkal rendelkezik, a „középkorú” zenekari tagok száma, tehát a fenti meghatározás szerinti 30-tól 45 éves korúakig, akiknek a zenekar magját kellene alkotniuk, csökken, a súlypont tovább tolódik az 50 évesek, és részben a 60 éven felüliek felé. A zenekaroknak és menedzsereiknek alkalmazkodniuk kellene ehhez a változáshoz és meg kellene próbálniuk ebből intézményük számára a legkedvezőbbet kihozni.

„Az idősebb alkalmazottak”, így a Képzési és

Kutatási Szövetségi Minisztérium, „komplex szituációkkal kapcsolatos hivatásos és üzemspecifikus tudással, kifejlett szociális kompetenciával és kialakult ítélőképességgel rendelkeznek.” A zenekari muzsikusként hosszútávú tapasztalata alapján ismerik együttesükben a munkafolyamatokat, személyeket és struktúrákat. Zenekarok, amelyek lépést tudnak tartani az idővel, súlyt helyeznek az idősök megtartására és foglalkoztatására, valamint ezeknek a kompetenciáknak és erőknak hasznosítására, az innovativkészséggel, aktuális és újszerű tudással rendelkező fiatal muzsikusként való összhang megteremtésére. Az egészségvédelem iránti érzékenységet és a muzsikusként idősödő folyamatának elővigyázatos kísérését a tovább kell fejleszteni a munkahelyeken. Összehasonlítva más, nyilvánvalóan rizikós ágazatokkal, a munkabiztonság és egészségvédelem éppen a kulturális területen volt eddig elhanyagolva.

Produktív öregedés

„A muzsikusi pálya”, állapítja meg Sarah Dupasquier a Zürichi Egyetemen doktori disszertációjának téziseiben, „sokoldalú megterheléssel és stresszfaktoral jár együtt: speciális munkaidő, extrém csoportmunkakényszer, magas konkurencia nyomás, alárendeltség a zenekarvezetőhöz képest még rendkívüli képességek esetén is, kényszerített tartás, zaj, többek között ezek befolyásolják a muzsikusként egészségét, teljesítőképességét és jó közérzetét.” Dupasquier tanulmánya a muzsikusként munkahelyének szociális és szervezési forrásaira és terhelésére koncentrál a zenekarban. A produktív öregedés stratégiájához – ez ennek a kutatásnak a keretében világossá válik – szükséges a zenekari menedzsment folyamatos fejlődése a produktív és egészséges öregedés munkahelyi feltételeinek megteremtéséhez. Dupasquier munkája megmutatja, hogy a pszichoszociális szempontok figyelmet érdemelnek. Éppen annak a ténynek alapján, hogy a zenekari muzsikusként a harmincas éveik közepén már ritkán váltanak munkahelyet és ezért általában csekély a fluktuáció, a zenekari igazgatóság számára gazdasági ösztönzést is jelent a munkatársakba és azok egészségébe hosszabb távra is investálni. Minden érdekelt (igazgatóság, karmester, vezetőség és muzsikusként) bevonásával választott intézkedésekkel, a terhelések csökkentésével és az eszközök biztosításával a panaszok megakadályozhatók, és az időkiadások és ezzel kapcsolatos költségek csökkenthetők.

(Das Orchester 2007/10)

DEBRECENI FILHARMONIKUS ZENEKAR

Február 28. 19.30
Kölcsey Központ

Dukas: A bűvészinas
Ravel: G-Dúr zongoraverseny
Berlioz: Fantasztikus szimfónia
Vez.: Bogányi Tibor
Km.: Csalog Gábor – zongora

Március 01.

UNOKÁK-NAGYSZÜLŐK SOROZAT
Dukas: A bűvészinas

BUDAFOKI DOHNÁNYI ZENEKAR 2007-2008

Február 10. vasárnap 19.30
Zeneakadémia

Universitas 4
Schubert: IV. szimfónia
Mozart: c-moll mise
Budapesti Akadémiai Kórustársaság (karigazgató: Balassa Ildikó). Vez.: Umberto Benedetti Michelangeli

Február 16. szombat 11.00
Klauzál Gábor Budafok-Tétényi Művelődési Központ

A ZENE TITKAI 3
Ifjúági hangversenysorozat karmesteri magyarázattal

Farsang a zenében
Csajkovszkij: Olasz capriccio
Smetana: Az eladott menyasszony - Polka, Furiant
Erkel: Hunyadi – Palotás
Strauss: Tere-fere polka
Saint-Saëns: Állatok farsangja – részletek
Előad és vez.: Hollerung Gábor

Február 16. szombat 15.00
Rózsavölgyi Közösségi Ház

ZENEÉRTŐ LESZEK 3
Hangszerbemutató óvodásoknak és kisiskolásoknak

Harsan a kürtész! - A rézfúvósok
A trombita, a kürt, a harsona és a tuba.
Közreműködnek a Budafoki Dohnányi Zenekar művészei
Előad: Zelinka Tamás
A hangversenyre a belépés díjtalan!

Február 17. vasárnap 11.00
Zeneakadémia

A megértető zene 4
Családi hangversenysorozat karmesteri magyarázattal
Közhelyek bálja
Saint-Saëns: Állatok farsangja
Előad és vez.: Hollerung Gábor

Február 24. vasárnap 19.30
Zeneakadémia

VOX HUMANA 2
Cherubini: c-moll Requiem
Rossini: Stabat Mater
Budapesti Akadémiai Kórustársaság (karigazgató: Balassa Ildikó)
Vez.: Hollerung Gábor

Február 29. péntek 19.00
Klauzál Gábor Budafok-Tétényi Művelődési Központ

BUDAFOKI HANGVERSENYESTÉK 5
W. A. Mozart: No. 31. D-dúr „Párizsi” szimfónia K. 297
W. A. Mozart: Sinfonia concertante
Esz-dúr K. 297/b
Frederick Delius: Séta a Paradicsomban
Francis Poulenc: Sinfonietta
Vezényel: Werner Gábor

Március 9. vasárnap 19.30
Zeneakadémia

Universitas 5
Chabrier: España
Saint-Saëns: Csellóverseny
Sosztakovics: 15. szimfónia
Tatjana Vassiljeva – cselló
Vezényel: Patrik Ringborg

Március 14. péntek 19.00
Klauzál Gábor Budafok-Tétényi Művelődési Központ

BUDAFOKI HANGVERSENYESTÉK 6
Erkel: Hunyadi – nyitány
R. Strauss: II. Kürtverseny
Franck: d-moll szimfónia
Mácsai Zoltán – kürt
Vez.: Kesselyák Gergely

DUNA SZIMFONIKUS ZENEKAR

ÉVFORDULÓK NYOMÁBAN
Kerek évfordulók a zenetörténetben

Február 17.

SZÉLRÓZSA
Zenés kalandozás Európa négy égtáján (orosz, spanyol, olasz, francia, brit és norvég tájakon)

Március 30.

TÁNCLÉPÉSBEN
Ismerkedés népszerű táncok jellemző metrumával és ritmusképlettel a barokktól a modern zenéig

BUDAPESTI FILHARMÓNIAI TÁRSASÁG

Debruár 25. Operaház

Dohnányi bérlet
Vanhal: g-moll szimfónia
Mozart: Versenymű fuvalára, hár-fára és zenekarra C-dúr, K.299
Csajkovszkij: Firenzei emlék op.70
Koncertmester: Rolla János
Km.: Menyhárt Zsuzsanna, Szilvásy Júlia

Február 26. Operaház

Mabler bérlet
Vanhal: g-moll szimfónia
Mozart: Versenymű fuvalára, hár-fára és zenekarra C-dúr, K.299
Csajkovszkij: Firenzei emlék op.70
Koncertmester: Rolla János
Km.: Menyhárt Zsuzsanna, Szilvásy Júlia

GYÓRI FILHARMONIKUS ZENEKAR

Február 14. csütörtök 11.00 és 13.00 Richter Terem

Donizetti: Don Pasquale keresztmetszet
Km.: MÁO magánénekesei
Vez.: Medveczky Ádám

Február 15. péntek 9.00 Kodály Iskola

12.00 Bábolna
Donizetti: Don Pasquale keresztmetszet
Km.: MÁO magánénekesei
Vez.: Medveczky Ádám

Február 21. csütörtök 12.00 Nyilvános főpróba

19.00 Liszt bérlet

Richter Terem
Bach: III. D-dúr szvit
Albinoni: B-dúr trombitaverseny
Haydn: Esz-dúr trombitaverseny
Handel: Vizizene
Km.: Tarkóvi Gábor-trombita
Vez.: Medveczky Ádám

Február 28. csütörtök 19.00 Richter Terem

Richter Bérlet
Saint-Saëns: Haláltánc
h-moll hegedűverseny
Berlioz: Fantasztikus szimfónia
Km.: Kokas Katalin-hegedű
Vez.: Nicolas Kranze

Február 29. péntek 19.00 Székesfehérvár Vörösmarty Sziínház

Saint-Saëns: Haláltánc
h-moll hegedűverseny
Berlioz: Fantasztikus szimfónia
Km.: Kokas Katalin-hegedű
Vez.: Nicolas Kranze

MÁV SZIMFONIKUS ZENEKAR

Február 8. péntek Zeneakadémia

Lukács Miklós Bérlet
Haydn: D-dúr (Óra) szimfónia, Nr. 101
Bartók: III. zongoraverseny
Brahms: IV. szimfónia
Km.: Ránki Dezső
Vez.: Kollár Imre

Február 14. csütörtök Művészetek Palotája – Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem

Mesterbérlet
a Művészetek Palotája által rendezett Magyar Szimfonikus Körkép keretében
Kodály: Galántai táncok
Lendvay Kamilló: Zongoraverseny
Bartók: A csodálatos mandarin (M. Tóth Géza animációs filmjével)
Km.: Baranyai László
Vez.: Gál Tamás

Február 20. szerda Zeneakadémia

Erdélyi Miklós Bérlet
Bartók: Román népi táncok
Beethoven: I. (C-dúr) zongoraverseny
Csajkovszkij: IV. szimfónia
Km.: Adriano Jordão
Vez.: Carlo Ponti Jr.

Február 26. kedd Fesztetics Palota Tükörterem

Fesztetics Bérlet Fúvós kamaraest
Johann Christoph Wagenseil: Harsonaverseny
Mozart: Esz-dúr kürtverseny K. 495
Hidas Frigyes: Divertimento
R. Strauss: Till Eulenspiegel einmal anders (Franz Hasenöhr átírata)
Km.: Sütő András, Kovács Gergely
Vez.: Gál Tamás

Március 5. szerda Zeneakadémia

Erdélyi Miklós Bérlet
Schönberg: Megdicsőült éj
Bruckner: IV. (Romantikus) szimfónia
Vez.: Kesselyák Gergely

Március 29. szombat Stefánia Palota

Unokák És Nagyszülők Hangversenyei
Szedjük szét és rakjuk össze!
Dvořák: IX. (Az Újvilágból) szimfónia
Vez.: Notis Georgiou

Április 3. csütörtök Művészetek Palotája – Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem

Mesterbérlet
Sosztakovics-est
Ünnepi nyitány Op. 96
II. (g-moll) gondokaverseny Op. 126
V. (d-moll) szimfónia Op. 47
Km.: Varga Tamás
Vez.: Kovács János

Április 19. szombat Stefánia Palota

Unokák és Nagyszülők Hangversenyei
A Zongora – J. S. Bach, Mozart és Chopin zongoraművei
Liszt: Esz-dúr zongoraverseny
Km.: Borbély László (A 2006. évi Liszt-Bartók Nemzetközi Zongoraverseny 2. helyezetteje)
Vez.: Horváth Gábor

MISKOLCI SZIMFONIKUS ZENEKAR

Január 28. 19.00 Művészetek Háza

Mesterbérlet
Kamarakonzert
Prokofjev: Nyitány héber témákra
Ravel: Bevezetés és allegro
Joseph Kosma: Divertissement
Sztaravinszkij: A katona története
Km.: a Miskolci Szimfonikus Zenekar művészei,
Narrátor: Mácsai Pál
Vez. és zongorázik: Kovács László

Február 11. 19.00

Művészetek Háza

Népszerű Zenei Esték

Wagner:

A nürnbergi mesterdalnokok – nyitány

Haydn: C-dúr oboaverseny

Kodály: Psalmus hungaricus

Km.: Debreceni Kodály Kórus

Ének: Wandler Attila

Oboa: Soós Levente

Vez.: Kovács László

Február 18.

Művészetek Háza

Szezonbérlet

Mozart: A-dúr szimfónia K. 201

Weber: Esz-dúr klarinétverseny

Muszorgszkij:

Egy kiállítás képei

Klarinét: Varga Gábor

Vez.: Kovács László

Március 6. 19.00

Művészetek Háza

Mesterbérlet

Beethoven: Fidelio

Szereplők: Don Fernando: Kovács

István (basszbariton)

Don Pizarro: Perencz Béla (bariton)

Florestan: Bándi János (tenor)

Leonore: Rálik Szilvia (szoprán)

Rocco: Valter Ferenc (basszus)

Marzelline: Lory Andrea (szoprán)

Jaquine: Megyesi Zoltán (tenor)

Km.: Miskolci Cardinal Mindszenty

Kórus

(Művészeti vezető:

Gergely Péter Pál)

Vez.: Kovács János

Március 10.

Művészetek Háza

Szezonbérlet

Haydn:

C-dúr „A szórakozott” szimfónia

No. 60

Haydn: D-dúr gordonkaverseny

Haydn: Esz-dúr „A filozófus”

szimfónia No. 22

Gordonka: Perényi Miklós

Vez.: Kovács László

MR SZIMFONIKUS ZENEKAR

Február 4.

Zeneakadémia

Brahms: Német requiem

Km.: Korondi Anna, Kálmándi

Mihály (ének) és a Magyar Rádió

Énekkara. Vez.: Fischer Ádám

Március 8. szombat

BBNH Ferencsik-bérlet/5

Paganini: II. (h-moll) hegedű-

verseny („La Campanella”), op. 7

Mahler: Dal a Földről

(Das Lied von der Erde)

Km.: A Magyar Rádió Szimfonikus

Zenekara

Baráti Kristóf – hegedű

Halmi Katalin,

Fekete Attila – ének

Vez.: Antal Mátyás

Március 19.

Fesztivál Színház

Budapesti Tavasz Fesztivál

Tihanyi László: Az anyaisten –

opera (magyarországi bemutató)

Km.: A Magyar Rádió Gyermek-

kórusa. Vez.: Tihanyi László

NEMZETI FILHARMONIKUSOK

Február 21. csütörtök

BBNH Klemperer-bérlet/5

Verdi: Requiem

Közreműködik: Nemzeti Énekkar

(karigazgató: Antal Mátyás)

A Magyar Rádió Énekkara (karigaz-

gató: Strausz Kálmán)

Marine Deinyan, Jolana Fogacová,

Kóbor Tamás, Peter Mikulás – ének

Vez.: Antal Mátyás

Március 8. szombat

BBNH Ferencsik-bérlet/5

Paganini: II. (h-moll) hegedű-

verseny („La Campanella”), op. 7

Mahler: Dal a Földről

(Das Lied von der Erde)

Március 9. vasárnap 11.00, 15.00

MÚPA Fesztivál Színház Zene és tár-

sai bérlet/2 – Zene és kép

Muszorgszkij: Egy kiállítás képei

Műsorvezető: Földes Imre

Km.: Jandó Jenő – zongora

Vez.: Kocsis Zoltán

Március 19. szerda

Olasz Kultúrintézet Bérleten kívüli

előadás a Budapesti Tavasz Feszt-

tivál keretében

Vincent d'Indy: Hunyadi János

(Jean Hunyade), op. 5

Berlioz: Benvenuto Cellini –

keresztmetszet

Közreműködik: Nemzeti Énekkar

Vez.: Antal Mátyás

PANNON FILHARMONIKUSOK

Február 2. 11.00 – Művészetek

Palotája Bartók Béla Nemzeti

Hangversenyterem, Budapest

Csajkovszkij – maraton

Csajkovszkij: VI. szimfónia op. 74

Vezényel: Hamar Zsolt

Február 7. csütörtök 19.30

Pécsi Nemzeti Színház

Csajkovszkij : 4. szvit

(„Mozartiana”) op. 61

Mozart: D-dúr „Koronázási”

zongoraverseny no. 26. K 537.

Csajkovszkij: VI. szimfónia

„Pathétique” op.74

Vez.: Hamar Zsolt

Km.: Martin Stadtfeld – zongora

Február 9. szombat, 18.00

ANK Művelődési Ház

Segítség, komolyzene!

Csajkovszkij: VI. szimfónia

Vez.: Hamar Zsolt

Km.: László Csaba színművész

Február 12. kedd 19.30

PTE Aula

Tango Forever Világzenei produkció

Vez.: Giullano Di Giuseppe

Km.: Meláth Andrea – ének;

Pierluigi Ruggiero – cselló;

Massimiliano Pitocco – bandoneon

Február 27. szerda

Művészetek Háza

Fülszöveg

Vendég: Leopold Hager karmester

Radovan Vlatkovic kürt

Február 28. csütörtök 19.30

Pécsi Nemzeti Színház

Február 29. péntek 19.30

Bartók Béla Nemzeti

Hangversenyterem, Budapest

Mendelssohn: Hebridák – nyitány

R. Strauss: Esz-dúr kürtverseny, no.2.

Schubert: („Nagy”)

C-dúr szimfónia D. 944, 8.

Vez.: Leopold Hager

Km.: Radovan Vlatkovic – kürt

Március 15. 19.00

Pécsi Nemzeti Színház

Brahms:

a-moll kettősverseny, op. 102

Brahms:

I. szimfónia c-moll, op. 68

Vez.: Hamar Zsolt

Km.: Kokas Katalin – hegedű,

Kokas Dóra – hegedű

SZEGEDI SZIMFONIKUS

ZENEKAR

Február 3. vasárnap 11.00

Színház

Matiné-bérlet / 2. – Farsang

Saint-Saëns: Állatok farsangja

Farkas Ferenc: Furfangos diákok

Vez.: Horváth Gábor

Február 26. kedd 18.00

Színház

Fricsay-bérlet / 4.

Wagner: A walkür – teljes

(koncertszerű) előadás

Vez.: Kesselyák Gergely

Március 9. vasárnap 11.00

Színház

Matiné-bérlet / 3.

Művészek gyerekcipőben

Mozart:

C-dúr zongoraverseny, K. 246

Haydn: D-dúr gordonkaverseny

szólísta: Szokolay Ádám,

Kokas Dóra

R. Strauss: Rózsalovag – szvit

Km.: Molnár András – tenor

Vez.: Alpaslan Ertünger

Február 12., 19.30

Bartók Terem

Szimfónia-bérlet 7.

Hacsaturján: Hegedűverseny

Hacsaturján:

Spartacus II. balett szvit

Dubrovay László:

Faust elkárhozása, II. szvit

Sztravinszkij: Zoltár szimfónia

Km.: Baráti Kristóf – hegedű

BBC Singers

Karigazgató: Andrew Carwood

Vez.: Alpaslan Ertünger

Február 11. 19.30

Budapest, Szimfonikus Körkép

Hacsaturján: Hegedűverseny

Hacsaturján:

Spartacus II. balett szvit

Dubrovay László:

Faust elkárhozása, II. szvit

Sztravinszkij: Zoltár szimfónia

Km.: Baráti Kristóf – hegedű

BBC Singers

Karigazgató: Andrew Carwood

Vez.: Alpaslan Ertünger

Február 13. Pécs 19.30

Hacsaturján: Hegedűverseny

Hacsaturján:

Spartacus II. balett szvit

Dubrovay László:

Faust elkárhozása, II. szvit

Sztravinszkij: Zoltár szimfónia

Km.: Baráti Kristóf – hegedű

BBC Singers

Karigazgató: Andrew Carwood

Vez.: Alpaslan Ertünger

Február 29., 19.30

Bartók Terem

Szimfónia-bérlet 8.

Haydn: IV. szimfónia

Borodin: Igor herceg nyitány

Borodin: Poloveci táncok

Borodin: II. b-moll szimfónia

Vez.: Alpaslan Ertünger

Március 7., 19.30

Bartók Terem

Szimfónia-bérlet 9.

Csajkovszkij: II. G-dúr zongora-

verseny, op.44

Rimszkij-Korszakov:

Antar (II. szimfónia), op.9.

Km.: Marian Lapšanský

– zongora

Vez.: Alpaslan Ertünger

ZUGLÓI FILHARMÓNIA

SZENT ISTVÁN KIRÁLY

SZIMFONIKUS ZENEKAR

ÉS ORATÓRIUMKÓRUS

Március 9. vasárnap

Bartók: Két kép

Bartók: Brácsaverseny

szólísta: Zárbok Zita

Borogyin: II. szimfónia

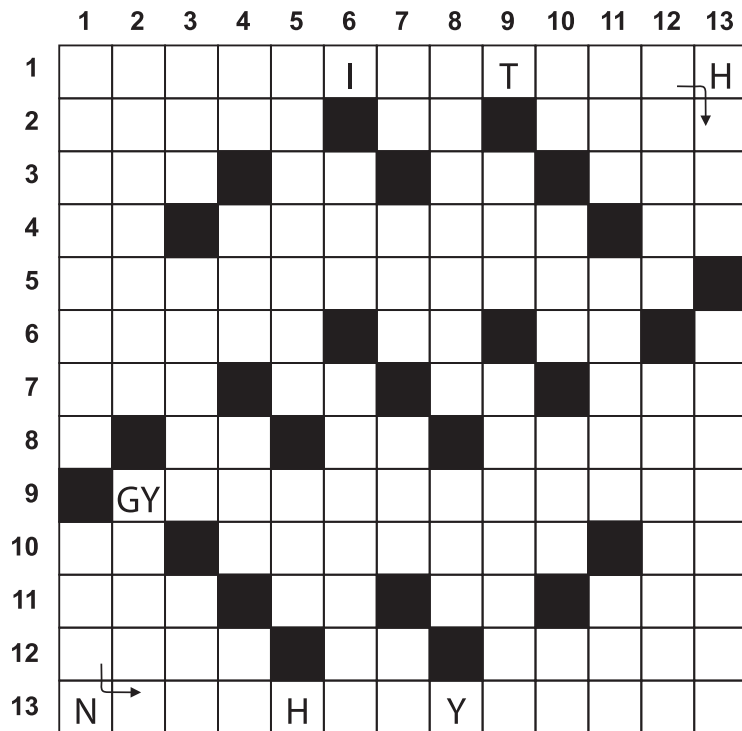
Polovec táncok

Vez.: Yuri Simonov

Quintina

Ernst Krenek, osztrák származású amerikai zeneszerző (1900–1991), élete nagy részében a dodekafónia elkötelezettje, verseket is írt. Ez a hat versszakból álló mű szakaszonként öt-öt soros, amire a címe is utal. Az utolsó versszak: A nyelv zenét ad, a szó maga néma, Hangból a nem-gondolt tör hozzád, értelem, (a harmadik és a negyedik sor a rejtvényben található), ... Abszurd, prelogikus a zene, mint a kezdet.

(Fodor András fordítása)

VÍZSZINTES: 1. A versidőzet első része. 2. Kaliforniai város – ez a nap – Paese ...; olasz napilap. 3. Veszprém megyei vasúti csomópont – rhesus faktor, röv. – skála-alaphang – ázsiai nomád sátoztábor. 4. A germánium vegyjele – mátraaljai rizling jelzője – azonos római számok. 5. A versidőzet második része. 6. Aminosav-származék – Romhány határai! – autonóm körzet, röv. 7. Kaluga folyója – határrag – Intercity, röv. – becézett Adrienn. 8. Fentről – a bosszús legyintést kísérő indulatszó – egykori lakodalmi muzsikus. 9. A versidőzet harmadik része. 10. Azonos magánhangzók – Bud Spencer filmszerepe – szintén ne. 11. Hol betűi, megkeverve – a fordítottjával: Juhász Gyula műzsája – félhang! – Izland sportjele. 12. Olimpiai bajnok japán úszónő – római 501 – Fischer ...; legendás zongoraművész.

FÜGGŐLEGES: 1. Kiegyensúlyozottság, megelégedett lelkiállapot – a versidőzet negyedik, befejező része. 2. Megjön – két lábbal! 3. Kecsebeszéd – ennél is lejjebb – Morskie ...; tengerszem a Magas-Tátrában. 4. Makkbélés! – hangsúlyos verselem; arszisz – esperes, röv. – igevégződés. 5. Kórossal kapcsolatos, régiesen – becézett Terézia. 6. Tajték – épületelem. 7. Bizony – habzó ital – sereg – igazgató, röv. 8. Kossuth-díjas színész (Ferenc, 1909–1965) – maga után húz. 9. Időmérő – négy nyüstön szőtt, kiváló minőségű lenvászón (másképp csinva) 10. Kerti földet művel – német teherkocsi – verbum – buzdító szócso. 11. Tenger, angol térképeken – ősi felmenő – inverz, röv. 12. Bemondás a tarokban – irattartó. 13. Ékeskedik.

Zábó Gyula

A MAGYAR SZIMFONIKUS ZENEKAROK SZÖVETSÉGÉNEK TAGJAI:

DUNA SZIMFONIKUS ZENEKAR

Duna Palota és Kiadó Kulturális Kht.
Próbaterem: 1124 Budapest, Németvölgyi út 41.
Tel./fax: (+36-1) 355-8330
1051 Budapest, Zrínyi u. 5.
Bérlésvásárlás, Jegyrendelés:
Bokor Erzsébet 06/20 937-1399
www.dunaszimfonikusok.hu
E-mail: info@dunaszimfonikusok.hu

Budafoki Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar Kht.

Cím: 1221 Budapest, Tóth József u. 47.
Levél cím: 1775 Budapest, Pf. 122
1221 Budapest, Ady Endre út 25.
Telefon: 424-8056 Fax: 424-8057
Művészeti titkárság: 1074 Budapest, Rottenbiller u. 16–22.
Telefon: 322-1488 • Fax: 413-6365
E-mail: info@bdz.hu
www.bdz.hu

Danubia Szimfonikus Zenekar

1066 Budapest, Jókai u. 2. l. em. 6.
Levél cím: 1399 Budapest, Pf. 716
Tel.: (+36-1) 373-0228 • Tel./fax: (+36-1) 269-1178
E-mail: info@danubiazenekar.hu
www.danubiazenekar.hu

Debreceni Filharmonikus Zenekar

4025 Debrecen, Simonffy u. 1/c.
Tel.: (52) 500-200 • Fax: (52) 412-395
E-mail: dfz@dfz.hu
www.dfz.hu

Győri Filharmonikus Zenekar

9021 Győr, Aradi vértanúk u. 16.
Tel.: (96) 312-452 • Fax: (96) 319-232
E-mail: filhgyor@t-online.hu
www.gyorifilharmonikusok.hu

Magyar Nemzeti Filharmonikus Zenekar, Énekkar és Kottatár Kht.

1095 Budapest, Komor Marcell u. 1.
Postacím: 1364 Budapest, Pf. 49
Tel.: 411-6610 • Fax: 411-6699
E-mail: G.Kovacs@filharmonikusok.hu
www.filharmonikusok.hu

Magyar Állami Operaház Budapesti Filharmoniai Társaság Zenekar

1061 Budapest, Andrássy út 22.
Tel.: 331-2550 • Fax: 331-9478
http://www.bpo.hu

Magyar Rádió Szimfonikus Zenekar

1800 Budapest, Bródy S. u. 5–7.
Tel.: 328-8326 • Fax: 328-8910
http://www.radio.hu/muveszet/

Magyar Telekom Szimfonikus Zenekar

1094 Budapest, Páva u. 10–12.
Tel.: 215-5770 • Fax: 215-5462
E-mail: btg@tza.hu • http://www.telekomzenekar.hu

MÁV Szimfonikus Zenekar

1088 Budapest, Múzeum u. 11.
Tel.: 338-2664 • Tel./fax: 338-4085
E-mail: bco.office@mavintezet.hu
www.mavzenekar.hu

Miskolci Szimfonikus Zenekar

3025 Miskolc, Fábán u. 6/a.
Tel.: (46) 506-695 • Fax: (46) 351-497
E-mail: missyo@hu.inter.net • www.mso.hu

Pannon Filharmonikusok – Pécs

7621 Pécs, Király u. 19.
Tel.: (72) 510-114 • Fax: (72) 213-513
E-mail: info@pannonfilharmonikusok.hu
www.pannonfilharmonikusok.hu

Szegedi Szimfonikus Zenekar

6720 Szeged, Széchenyi tér 9.
Korzó Zeneház
Tel.: (62) 426-102
E-mail: orch@symph-szeged.hu • www.symph-szeged.hu

Savaria Szimfonikus Zenekar

9700 Szombathely, Rákóczi u. 3.
Tel.: (94) 314-472 • Fax: (94) 316-808
E-mail: info@savariaorchestra.hu
www.savariaorchestra.hu

Zuglói Filharmonia – Szent István Király Szimfonikus Zenekar

1145 Budapest, Columbus u. 11.
Tel./Fax: (36 1) 467-0788; 467-0788;
E-mail: zuglofilharmonia@szentistvanzene.sulinet.hu
http://www.szentistvanzene.hu

zeneKar

A MAGYAR SZIMFONIKUS ZENEKAROK SZÖVETSÉGÉNEK, VALAMINT A MAGYAR ZENEMŰVÉSZEK ÉS TÁNCMŰVÉSZEK SZAKSZERVEZETÉNEK KÖZÖS LAPJA, A NEMZETI KULTURÁLIS ALAPPROGRAM ÉS A NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG MINISZTERIUMA, VALAMINT A FŐVÁROSI KÖZGYŰLÉS KULTURÁLIS ÜGYOSZTÁLYA TÁMOGATÁSAVAL.

nka
Nemzeti Kulturális Alap

ALAPÍTOTTA: POPA PÉTER

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

A szerkesztőség címe:
MAGYAR SZIMFONIKUS ZENEKAROK SZÖVETSÉGE
1068 Budapest, Városligeti fasor 38.
Telefon: 342-8927 – Fax: 322-5446
e-mail: zenekar@mail.datanet.hu
www.hungorchestras.com

Felelős kiadó és szerkesztő: POPA PÉTER

Nyomdai kivitelezés: PUBLICITAS
1021 Budapest, Tárogató út 26.
Telefon/fax: 200-7330
e-mail: dtp@publicitas.hu • www.publicitas.hu
Felelős vezető: A Kft. ügyvezetője
ISSN: 1218-2702

Az interjúkban elhangzott véleményekkel és kijelentésekkel szerkesztőségünk nem feltétlenül azonosul. Észrevételeknek, helyesbítéseknek készséggel helyt adunk.

**MINDEN, AMI
A FÚJÁSHOZ
KELL!**

**MAGYARORSZÁG LEGNAGYOBB
KIPRÓBÁLHATÓ,
ÍGY ÖSSZEHASONLÍTHATÓ
FÚVÓSHANGSZER
VÁLASZTÉKÁVAL VÁRJUK
MUZSIKUS BARÁTAINKAT.**

A világ vezető márkáinak széles skáláját kínáljuk.

Hangszerjavító műhelyeinkben aranykoszorús mesterek több mint 30 éves gyakorlatával irányított munka folyik

- a legmodernebb és tradicionális technikák ötvözésével, eredeti, gyári alkatrészek felhasználásával
- így a garancia magától értetődik.

FON TRADE MUSIC

**RITMUS- ÉS ÜTŐHANGSZEREK
TELJES TÁRHÁZA**

AZ ORFF- HANGSZEREKTŐL A JAZZ- ÉS ROCK SZERELÉSEKEN ÁT A SZIMFONIKUS HANGSZEREKIG.
Adams, Premier, Ludwig, Paiste, Studio 49, Hardcase

FON TRADE MUSIC

**ÚJDONSÁG A FON-TRADE MUSIC-NÁL !
MOST BEVEZETŐ ÁRON
VONÓS HANGSZEREK ÉS TARTOZÉKAIK**

TANULÓ HEGEDŰ SZETTEK,
HAGYOMÁNYOS ÉS KARBON
ISKOLAI VONÓK MELLETT MESTER VONÓK,
VALAMINT PROFESSZIONÁLIS TOKOK

FON TRADE MUSIC

**FON
TRADE MUSIC**

1081 Budapest, Kiss József utca 14.
Telefon: 210 2790, 06 30 488 6622
fontrade.music@chello.hu
Nyitva: munkanapokon
9:00 - 17:30 -ig.

www.fontrademusic.hu